

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

**PORTEKİZ BASININDAN A CAPITAL GAZETESİNE
GÖRE BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA OSMANLI
CEPHELERİ: ÇANAKKALE, SİNA-FİLİSTİN VE IRAK**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:
Yusuf TOMURCUKGÜL

İSTANBUL, 2020

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

**PORTEKİZ BASININDAN A CAPITAL GAZETESİNE
GÖRE BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA OSMANLI
CEPHELERİ: ÇANAKKALE, SİNA-FİLİSTİN VE IRAK**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:
Yusuf TOMURCUKGÜL

Öğrenci No:
17550020001

0000-0001-9216-1183

Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi Bilge KARBI

İSTANBUL, 2020

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Portekiz basınından A Capital gazetesine göre Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı cepheleri: Çanakkale, Sina-Filistin ve Irak” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.14.07.2020

Yusuf TOMURCUKGÜL

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

14.07.2020

Enstitümüz *Tarih* Anabilim Dalı *Tarih* Programı Yüksek Lisans öğrencilerinden 17550020001 numaralı *Yusuf TOMURCUKGÜL*'ün "Beykent Üniversitesi Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddesine göre hazırlayarak Enstitümüze teslim ettiği "*Portekiz Basınından A Capital Gazetesine Göre Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Cepheleri: Çanakkale, Sina-Filistin ve Irak*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 14/07/2020 tarih ve 2020/22 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde/Online toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (45) dakika süre ile Microsoft Teams programı aracılığıyla on-line olarak aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında "*OYBİRLİĞİ*" ile "*KABUL*" kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 1 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Bilge KARBİ
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Soner DURSUN
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Doç. Dr. Eminaip MALKOÇ
(İstanbul Teknik Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Yusuf TOMURCUKGÜL
Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Bilge KARBI
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2020
Alanı : Tarih
Anahtar Kelimeler : A Capital Gazetesi, Portekiz, I. Dünya Savaşı

ÖZ

PORTEKİZ BASININDAN A CAPITAL GAZETESİNE GÖRE BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA OSMANLI CEPHELERİ: ÇANAKKALE, SİNA- FİLİSTİN VE IRAK

Portekiz Devleti'nde Habsburg Hanedanlığının sona ermesi ve yönetimin Bragança Hanedanlığı'ndan IV. João'ya geçmesi aynı zamanda Portekiz'deki değişiminde başlangıcı olmuştur. IV. João halkı yanına çekmek ve hükümdarlığını sağlamlaştırmak için ilk resmî gazete olan “A Gazeta da Restauração”nu 1 Aralık 1640'ta yayınlamıştır. İlerleyen yıllarda ise birçok farklı gazete bu akımı takip ederek yazılı basın kültürünün Portekiz'de gelişmesine ve yerleşmesine katkı sağlamıştır. Manuel Guimarães tarafından 1 Temmuz 1910'da ilk baskısı çıkan A Capital gazetesi de bu akımın takipçilerinden birisi olmuştur. A Capital gazetesi kuruluşundan itibaren kendi amaçlarının cumhuriyet sistemine dayalı bir yönetim anlayışı olduğunu söylemiştir. Kuruluş yıllarından itibaren sürekli olarak bu ideolojiyi halk arasında yayabilmek için çaba göstermişlerdir.

A Capital gazetesi, I. Dünya Savaşı yılları boyunca okuyucuyu bilgilendirmek için büyük çaba sarf etmiş ve savaşın gerçekleştiği tüm cephelerle ilgili bilgileri aktarmaya çalışmıştır. Osmanlı Devleti'nin yer aldığı Çanakkale, Sina-Filistin ve Irak Cephelerine ise gerekli önemi ve özeni göstererek bu cephelerle ilgili birçok habere yer vermiştir. Bu haberleri aktarırken cephelerden gelen ana kaynaklara, yapılan röportajlara ve durum değerlendirmelerine sık sık başvurmuştur.

Bu tezin hazırlanmasındaki amaç savaşın gerçekleştiği yıllarda Osmanlı Devleti'nin Cephelerdeki durumunu farklı bir bakış açısından görmek ve değerlendirmektir.

Name and Surname : Yusuf TOMURCUKGÜL
Supervisor : Dr. Lecturer Bilge KARBI
Degree and Dare : Master, 2020
Major : History
Key Words : A Capital Newspaper, Portugal, World War I

ABSTRACT

OTTOMAN FRONT IN THE FIRST WORLD WAR FROM PORTUGAL PRESS TO A CAPITAL NEWSPAPER: GALLIPOLI, SINAI-PALESTINE and IRAQ

The demise of the Habsburg Dynasty and the transfer of power from the Braganza Dynasty to João IV launched a broader change in Portugal. João IV published “A Gazeta da Restauração”, the first official newspaper in Portugal, on December 1, 1640 to both gain the people’s support and reinforce his rule. Having followed this trend in the following years, various newspapers contributed to the establishment and development of a printed press culture in Portugal. A Capital, the first issue of which was published by Manuel Guimarães on July 1, 1910, too became a follower trend. A Capital, from its establishment onwards, described its aim as a regime based on republican system. Furthermore, it continuously struggled to spread this ideology among the people from its first years.

A Capital put great efforts to inform the reader through the World War I years and tried to provide information from all the fronts where the war was fought. Besides, it gave the necessary importance and attention to the Gallipoli, Sinai-Palestine and Iraq fronts the Ottoman State engaged in and reported many news from these fronts. In doing so, it frequently referred to the main sources, interviews and evaluations of the current situation.

This thesis aims to view the Ottoman State’s situation on the fronts during the war years from a different perspective and come up with novel interpretations.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	v
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇANAKKALE CEPHESİ

1. ÇANAKKALE CEPHESİ HAKKINDA BİLGİ.....	5
2. A CAPITAL GAZETESİNE GÖRE ÇANAKKALE CEPHESİ	10

İKİNCİ BÖLÜM

SİNA-FİLİSTİN CEPHESİ

1. SİNA-FİLİSTİN CEPHESİ HAKKINDA BİLGİ	34
2. A CAPITAL GAZETESİNE GÖRE SİNA-FİLİSTİN CEPHESİ.....	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

IRAK CEPHESİ

1. IRAK CEPHESİ HAKKINDA BİLGİ	72
2. A CAPITAL GAZETESİNE GÖRE IRAK CEPHESİ.....	74

SONUÇ	95
KAYNAKÇA.....	102
ÖZGEÇMİŞ	106

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı Geçen Eser

cm : Santimetre

km : Kilometre

ss. : Sayfa Sayısı

GİRİŞ

Portekiz basın tarihi Portekiz’de Habsburg Hanedanlığı’nın yıkılışı ve Bragança Hanedanlığı’nın ülkeyi yönetmesiyle başlayan bir süreçtir. Hanedan değişikliği var olan ikiliği tetikleyen bir gelişme olmuştur. Bunun üzerine Portekiz kralı olan IV. João tarafından 1 Aralık 1640 tarihinde “A Gazeta da Restauração” (Restorasyon) adıyla resmi bir gazete yayınlanmıştır. Bu gazete insanlar üzerinde propaganda aracı olarak kullanılmış ve dışarıdan gelen İspanyol baskısı kırılmaya çalışılmıştır.¹

I. Dünya Savaşı’nın devam ettiği yıllarda basın hayatı durmamış ve farklı gazeteler tarafından halka haberler aktarılmaya çalışılmıştır. Bu dönemdeki gazeteler hakkında kısaca bilgi verecek olursak. “Diário de Notícias” (Günlük Haberler) bilgi açısından zengin bir gazeteyken aynı zamanda ideolojik olarak o dönem en az propaganda yapan gazetedir. “O Século” (Yüzyıl) kuruluşundan itibaren bağımsız bir cumhuriyet gazetesi olarak gösterilmesine rağmen arka planda monarşi bağlantıları vardır. “A República” (Cumhuriyet) gazetesi siyaset bağlantıları çok yüksek olmakla beraber Evolucionista Partisi ile yakın ilişkilere sahiptir. “O Mundo” (Dünya) gazetesi direk olarak Democrático Partisi’nin resmi organı olarak kabul edildi. “O Dia” (Gün) monarşi ideolojisini savunmaktadır. “A Lucta” (Mücadele) siyasi olarak cumhuriyetçiliği savunarak Unionista Partisi’nin bir yayın organı olarak görev almıştı. “O Intransigente” (Ödünsüz) Machado dos Santos’u desteklemiştir. “A Situação” (Durum) Nacional Republicano Partisi’ne yakınken Sidónio Pais’i desteklemektedir. “A Nação e a Ordem” (Millet ve Düzen) katoliklere yakın bir yayındır. “A Greve” (Grev) sosyalist, sendikacı ve işçi hareketini desteklemiştir.²

A Capital (Başkent) gazetesi Manuel Guimarães tarafından 1 Temmuz 1910’da yayınlanmıştı. İlk sayısı Portekiz’de cumhuriyetin ilan edilmesinden 3 ay önce çıkarılmıştı. Gazete toplam 4 sayfa ve 7 sütundan oluşmaktaydı.

¹ Manuela Goucha Soares, Foi o Primeiro Jornal Portugues. E Ajudou D. João IV. a Consolidar o Poder Em 1640, <https://expresso.pt/dossies/diario/2016-11-30-Foi-o-primeiro-jornal-portugues.-E-ajudou-D.-Joao-IV-a-consolidar-o-poder-em-1640>, 26.04.2020

² Nuno Mira Vaz, Portugal, os Portugueses, as Opiniões Publicas e a Guerra de 1914-1918, <https://www.revistamilitar.pt/artigo/1156>, 26.04.2020

Unionista Partisi'nin gelecekteki lideri olacak Brito Camacho tarafından 1906'da kurulan cumhuriyetçi gazete "A Luta"nın izinden gitmiştir. A Capital'in kurulmasıyla beraber dönemin birçok ünlü kişisi de bu gazetede çalışmaya başlamıştır. O Século'nun direktörü ve Sidónio Pais destekçisi Henrique Trindade Coelho, Diário de Lisboa'nun direktörlüğü yapan Joaquim Manso, ünlü muhabir Reinaldo Ferreira, olisipograf (Lizbon şehrinin kültürünü, tarihini, sosyal yapısını ve ekonomisini inceleyen kişidir.) Norberto de Araújo, savaş muhabirliği yapan ve 1914'te Fransa'da bulunan Hermano Neves, komedyen André Brun ve ilk kadın gazeteci olan Virgínia Quaresma yer almaktaydı.

Gazete, ilk haberi "O Nosso Posto" başlığı ile okuyucuların karşısına çıkmıştır. Bu haber aynı zamanda gazetenin ideolojisini duyurduğu ve Portekiz halkına seslendiği bir yazı olmuştur. İdeolojik olarak tamamen cumhuriyetçi olduklarını söylerken halkına gerçekleri göstermeyi, mücadele etmeyi ve öğrenme arzusunu aşılama için yola çıktıklarını söylemiştir. Portekiz'in Avrupa içindeki geri kalmışlığına bir son vermesi gerektiğini söylemektedir. Gazete her fırsatta cumhuriyet ideolojisini insanların benimsemesi ve desteklemesi için yazılar yayınlamıştır. Öyle ki kuruluşunun 8. yılı nedeniyle 1 Temmuz 1917'de yayınlanan haber bunlardan sadece birisidir.

Gazetenin yayın hayatı boyunca birkaç kez yeni baskısı çıkmamıştır. Bunun nedeni darbeler, devrimler, isyanlar ve grevlerle beraber diğer olaylardır. Bunlardan ilki 14 Mayıs 1915 darbesidir ve 15 Mayıs'ta gazete yayınlanamamıştır. Bir başka darbe sonrası olan 6 ve 7 Aralık tarihlerinde de yeni baskı çıkmamıştır. 18 ve 19 Kasım 1918 matbaacılar grevi olduğu için yine gazete yayınlanamamıştır.

General Gomes da Costa bir darbe ile Mendes Cabeçadas'tan görevi almıştır. Gazete bu duruma tepki göstererek bir yazı yayınlamıştır. Hiçbir zaman Cumhuriyet'ten vazgeçmeyeceklerini belirtirken, demokrasi ve özgürlük için savaşıacaklarını duyurdu. Bu nedenle 24 Haziran 1926'da gazeteye sansür uygulaması getirildi. 27 Ağustos 1926'ya kadar bu şekilde devam etse de bu tarihten

sonra sadece varlığını koruyabilmek için 1938'e kadar belli tarihlerde yayınlanmıştır.³

1914-1918 yılları arasında yaşanan Birinci Dünya Savaşı ilk topyekûn savaştır. İktisadi, siyasi birçok nedeni olan savaş, başta Avrupa olmak üzere savaşa katılan devletleri beklenenden uzun süren bir mücadelenin içine çekmiştir. Savaşın başlama nedeni olarak 28 Haziran 1914 yılında veliaht Arşidük Ferdinand'ın ve eşi Sofia'nın Saraybosna'da Sırp asıllı Bosnalı bir genç olan Gavrilo Princip tarafından öldürülmesi gösterilse de asıl nedenlerin başında devletler arası artan emperyalist rekabet gelmektedir. İttifak ve İtilaf Devletleri olarak iki bloka ayrılan devletler Arşidükün öldürülmesinden kısa süre sonra fiili savaş durumuna geçmişlerdir. Osmanlı Devleti 2 Ağustos 1914 tarihinde Almanya ile imzaladığı anlaşma ile İttifak devletleri tarafında savaşa dâhil olmuştur. Osmanlı Devleti dört yıllık savaş boyunca kendi topraklarında birçok cephede düşman devletlerle savaştığı gibi sınırları dışında olan Galiçya, Romanya gibi uzak cephelere de müttefiklerine yardım için asker göndermiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndan İttifak devletlerinin mağlup ayrılması sonucu Osmanlı Devleti tarihinde de yeni bir dönem başlamıştır.

Osmanlı Devleti savaş boyunca açılan Çanakkale, Kafkasya, Sina-Filistin ve Irak cephelerinde başta İngiltere, Fransa ve Rusya olmak üzere İtilaf devletlerine karşı mücadele vermiştir. Osmanlı cepheleri stratejik konumları nedeniyle savaşın seyrini etkileyecek etkide olmuştur. Buna örnek olarak Çanakkale Cephesi verilebilir. Bu cephe Rusya'nın müttefikleri İngiltere ve Fransa'dan yardım alabilmesi İtilaf devletleri için hayati öneme sahipti. Keza Sina-Filistin cephesinde alınacak zafer yıllardır devam eden Almanya-İngiltere rekabetinde kazanan tarafı belirleyecekti. Dolayısıyla denilebilir ki Osmanlı cepheleri savaşın güçlü devletlerinin karşı karşıya geldikleri yerlerden biridir.

Bu nedenlerden dolayı Osmanlı cepheleri yabancı basın tarafından da sıklıkla takip edilmiştir. Portekiz basını da bunlardan biridir. Portekiz Birinci Dünya Savaşı'na İtilaf devletleri tarafından katılmıştır. Portekiz'de İngiltere yanlısı bir politika izlenmesi İngilizlerin savaş sırasındaki askeri gelişmelerinin Portekiz

³ Manuel Amaral, A Capital, <http://www.arqnet.pt/amoremportugal/acapital.html>, 27.04.2020

basınında geniş yer almasına neden oldu. Bu cephelerden biri de Osmanlı Devleti'nin yer aldığı cephelerdir.

Bu tezde Osmanlı cephelerinden Çanakkale, Sina-Filistin ve Irak'ta yaşanan askeri gelişmelerin Portekiz basınından A Capital gazetesinde ne şekilde değerlendirildiği üzerinde durulmuştur. A Capital gazetesi genelde İngiltere ve Fransa merkezli ajanslar aracılığıyla gelişmeleri duyurmuştur. Ancak bunun yanında zaman zaman muhabirlerinin, askeri ve siyasi uzmanlarının görüşlerine de yer verilmiş, bu kişilerle mülakatlar yapılmıştır.

Tez üç ana bölümden oluşmaktadır. Her bir cephe için birer bölüm ayrılmıştır. Söz konusu cephede yaşanan gelişmeler A Capital gazetesinde ne şekilde değerlendirildiğine geçmeden önce cephe hakkında kısa bilgi verilmiştir.

Tez süresince bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana yol gösterici ve destek olan değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Bilge Karbi'ye teşekkür ederim.

Sevgili eşim Fabiana Tomurcukgöl'e ve aileme tezin her aşamasında bana inançlarını belirttikleri ve hayatımda aldığım kararların hep arkasında durdukları için sonsuz teşekkür ederim.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇANAKKALE CEPHESİ

1. ÇANAKKALE CEPHESİ HAKKINDA BİLGİ

Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesinden sonra İtilaf Devletleri ve özellikle İngiltere, Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakmak için Çanakkale boğazında bir cephe açılması gerektiğini düşünmekteydi. Bu fikri savunan en önemli kişi ise Winston Churchill olmuştu. Winston Churchill tarafından ortaya atılan plan ise boğazı denizden geçmekti. Karaya asker çıkarmaya ise sıcak bakmamaktaydı.⁴

İngiltere'nin en büyük amacı Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakmak olsa da bunun arkasında yatan birçok neden de vardı. Bu nedenlere bakılacak olursa: Balkanlarda yer alan Yunanistan ve Romanya devletleri İtilaf Bloğu'nda kendine yer bulacak, Bulgaristan ise tarafsız olarak kalmaya devam edecek ya da İtilaf Bloğu'na geçecekti. Osmanlı Devleti'nin başkenti alınarak hem Mısır üzerinde yer alan baskı hem de Kafkasya üzerinde yer alan baskı tamamen kırılmış olacaktı. Rusya'nın içerisinde yer alan devrimcilere karşı Çarlık Rusya'ya yardım götürülerek hem devrimcilere karşı zafer kazanılacak hem de Çarlık Rusya'nın savaşa devamı sağlanacaktı. Buna karşı ise Rusya'nın tarımsal üretiminden İtilaf Devletleri yararlanacaktı.⁵

İtilaf Devletleri'nin komutanlığını Amiral Carden yapmaktaydı. Amiral Carden'ın emrinde dönemin en iyi gemilerinden olan Queen Elizabeth ve Inflexible ile beraber on iki zırhlı ve birçok küçük gemi bulunmaktaydı. İtilaf Devletleri tarafından Çanakkale Boğazı'na ilk saldırı 3 Kasım 1914'te Seddülbahir ve Kumkale'ye yapıldı. Bu saldırıda İtilaf güçleri tarafından Türk mayın gemisi

⁴ Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995) (11), Alkım Yayınevi, İstanbul, 1999, ss. 62.

⁵ Memet Yetişgin, Çanakkale Savaşları: Nedenleri, Sorumlusu ve Önemine Dair Yaklaşımlar, Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, Cilt: 13, Sayı: 18, 2015, ss. 3-4.

Mesudiye batırılmıştır. Bu aynı zamanda İtilaf Devletleri'nin cephedeki ilk başarısı olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶

19 Şubat 1915'te ise İtilaf Devletleri tarafından daha kapsamlı bir deniz harekâtı başlamıştı. Bu harekâtı yöneten İngiliz Amiral Carden ise yaptığı saldırılarda bir türlü başarı kazanamıyordu. Bu durum İngiliz hükümeti tarafından Amiral Carden'a yönelik bir takım eleştiriyi de beraberinde getirmişti. Bu eleştirilerden sonra Amiral Carden'ın hastalığı bahane edilerek görevden alınmış ve yerine Amiral de Robeck getirilmiştir.⁷

Amiral de Robeck'in planı Çanakkale ve Kilitbahir istikametleriyle mayın bölgelerini savunan bataryaları tahrip ederek Boğazı geçmekti. 18 Mart 1915'te başlayan büyük saldırıda sabahın ilk saatlerinden öğlene kadar geçen sürede İtilaflar büyük başarılar kazanmıştı. Fakat öğleden sonra yaşanan mücadelelerden sonra İtilafların karşısına çıkan hesap çok ağırdı. Irresistable, Ocean ve Bouvet zırhlıları batmış, diğer gemilerde ise büyük hasarlar vardı. Osmanlı Devleti'nin Nusret mayın gemisi ile Erenköy Koyu'na mayın döşemesi ve İngilizlerin bu mayınları çok geç fark etmesi Çanakkale Deniz Savaşları'nın kaderini değiştiren nokta olmuştur.⁸

18 Mart'ta alınan büyük yenilgiden sonra İtilaf Devletleri tarafından kara harekâtı başlatıldı. İtilaf Devletleri komutanı General Ian Hamilton tarafından bir plan hazırlanmıştı. Bu plana göre; Anzak kolordusu Arıburnu'na, İngiliz ve Fransız kuvvetleri ise Seddülbahir bölgesine çıkarma yapacaktı. Türk birliklerinin başında ise Liman von Sanders bulunmaktaydı.⁹

Liman von Sanders, İtilaf Devletleri'nin çıkarmasını durdurmak için Bolayır'a, yarımadanın güneyi ve Asya bölgesine yoğunluk vermişti. İngilizlerin asıl

⁶ Ayhan Cankut, Erdoğan Şimşek, (28-29 Nisan 2015) "Çanakkale Savaşları'nın Deniz Cephesi", 100'üncü Yılında Çanakkale Zaferi Sempozyumu, 100'üncü Yılında Çanakkale Zaferi, Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2015, ss. 133. Yetişgin, a.g.e., ss. 7-8.

⁷ F. Rezzan Ünalp, Çanakkale Muharebeleri ve Mustafa Kemal, Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, Cilt :13, Sayı: 18, 2015, ss. 41. Basil Liddell Hart, Birinci Dünya Savaşı Tarihi, çev. Kerim Bağrıaçık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014, ss. 213-214. Armaoğlu, a.g.e., ss. 62. Yetişgin, a.g.e., ss. 8-9.

⁸ Ünalp, a.g.e., ss. 41. Liddell Hart, a.g.e., ss. 213-214. Armaoğlu, a.g.e., ss. 62. Yetişgin, a.g.e., ss. 8-9.

⁹ Bilal Gök, Çanakkale Deniz ve Kara Savaşları: Sebepleri, Gelişimi ve Sonuçları (Çanakkale Zaferinin 99. Yıldönümü Anısına), Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, 2014, ss. 127-128.

çıkarma yapacakları Arıburnu'ndan yarımadanın ucundaki Seddülbahir'e kadar giden bölgenin savunması ise 9. Tümenle bırakılmıştı. Liman Paşa tarafından Türk askerinin üçte ikisi, düşmanın hiç çıkarma yapmayacağı ve yalnızca göstermelik olarak çıkacağı yerlere yerleştirilmiştir.¹⁰

Arıburnu'ndaki Anzac kolordusunun 25 Nisan'da yaptığı çıkarmanın temel amacı önce, Kabatepe ile Küçük Arıburnu arasındaki kumsallık bölgeye egemen olmaktır. İlk aşamada Conkbayırı-Kocaçimentepe çizgisi denetim altına alınıp, oradan Maltepe bölgesine ulaşılacaktı. Böylece kuzeydeki Türk kuvvetlerinin, güneydeki Seddülbahir bölgesindeki birliklerle yardımlaşması engellenmiş olacaktı. Mustafa Kemal tarafından idare edilen 19. Tümen ise Conkbayır mevkiğine ulaşmıştı. Arıburnu'ndan gelen top seslerini duyan Mustafa Kemal, inisiyatif kullanarak bölgeye doğru harekete geçmiştir. Bölgeyi savunan 27. Alay burada ağır kayıplar vererek direnmeye çalışmaktaydı. Mustafa Kemal'in Türk askerlerine süngü taktirip yere yatırması ise Anzac tarafında da aynen tekrarlanmasına neden olmuştur. Bu durum sayesinde 57. Alay'ın bölgeye gelmesi için zaman kazanılmıştır. Arıburnu'na gelen 57. Alay'a Mustafa Kemal Paşa şöyle seslenmiştir: “Ben size taarruz emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum”. 57. Alay'ın başlattığı bu taarruz sayesinde Anzaclar sahile kadar itilmiştir. Dört ay süre boyunca her iki tarafta birbirlerine karşı süngü saldırıları yaparak ağır kayıplar vermiştir.¹¹

Fransızlar tarafından Kumkale'ye çıkarma yapılmıştır. Bu çıkarmanın asıl niyeti ise Türk ordusunun dikkatini dağıtmak ve buraya asker sevkini sağlamak. Diğer bir deyişle göstermelik bir çıkarmaydı. Fakat her iki tarafta da ciddi kayıplar verilmiştir.¹²

İtilaf Devletleri tarafından çıkarma yapılan diğer bir yer Seddülbahir olmuştur. Çıkarma yapılan yerdeki amaç ise Alçıtepe'yi ele geçirerek Kilitbahir'e

¹⁰ Gök, a.g.e., ss. 128-129.

¹¹ Bayram Akça, Mustafa Kemal'in Askerlik Hayatında Çanakkale Savaşları'nın Yeri, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Atatürk'ün Doğumunun 125. Yılı ve Cumhuriyetimizin 83. Yılı Özel Sayısı, 2006, ss. 109-111. Zekeriya Kurşun, Çanakkale Muharebeleri, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt: VIII, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1993, ss. 205-208. Gök, a.g.e., ss. 129-131.

¹² Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi (2), Cilt: 9, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999, ss. 462.

ilerlemek ve Boğaz'ın girişini ele geçirmektir.¹³ Türk birlikleri tarafından 1-2 Mayıs gecesinde yapılan taarruz başarısız olmuştur. 3-4 Mayıs gecesi yeniden taarruza başlayan Türk birliklerini bu sefer de denizden ateş eden İngiliz ve Fransız savaş gemileri durdurmayı başarmıştır. Türk ordusu bu iki saldırıdan sonra ikiye ayrıldı. Seddülbahir kesimindeki birliklere Güney Grubu ismi verilerek kumandanlığına Weber Paşa getirildi. Arıburnu bölgesindeki birliklere ise Kuzey Grubu ismi verilerek önce Esad Paşa'nın, daha sonra da Ali Rıza Bey'in kumandasına verildi.¹⁴

İngiliz birlikleri Ian Hamilton komutasında 6-9 Mayıs tarihlerinde Kirte mevkisine yaptıkları taarruzda başarısız oldu. Bu karşı taarruzdan sonra Türk birlikleri Enver Paşa'dan aldığı emir ile beraber Arıburnu'nda İngilizleri denize dökmek için Türk 5. Ordusu tarafından Liman von Sanders yönetiminde 19 Mayıs'ta bir taarruz başlatıldı. Türk birlikleri Anzakların müdafaasını geçemeyince durmak zorunda kaldı. Bu süreçten sonra bölgede artık siper savaşları başlamıştı. Bu siper savaşlarından Kerevizdere ve Zığındere'nin her iki tarafında çok sayıda asker kaybettiği mücadelelere tanıklık edilmiştir.¹⁵

6-7 Ağustos tarihlerinde İtilaf Devletleri tarafından Suvla Limanı ve çevresine asker çıkarıldı. İtilafların çıkarma yapmasından sonra Liman von Sanders, Fevzi Bey'in bölgeye gitmesini ve 8 Ağustos'ta taarruz yapmasını istedi. Fakat Fevzi Bey dinlenmeden ve gece karanlığında taarruz yapmayacağını söyleyince görevden alındı. Fevzi Bey'in yerine Mustafa Kemal Paşa, Anafartalar Grup Komutanı olarak atandı. İtilaf Devletleri'nin I. Anafartalar Muharebesi'nden sonra yapmış olduğu tüm taarruzlar başarısızlıkla sonuçlanmıştı. 21 Ağustos'ta yapılan II. Anafartalar Muharebesi'de İtilaflar açısından başarısızlıkla sonuçlanan bir başka mücadele olmuştur. Kasım 1915'te cepheye gelen İngiliz Harbiye Nazırı Lord Kitchener ise bölgeyi gezdikten sonra burada yapacakları başka bir şey kalmadığını görünce geri çekilme emri verdi. İtilaf Devletleri 19-20 Aralık gecesi Anafartalar ve Arıburnu cephesinden, 8-9 Ocak 1916'da ise Seddülbahir'den çekildiler.¹⁶

¹³ Kurşun, a.g.e. ss. 207. Karal, a.g.e., ss. 464.

¹⁴ Kurşun, a.g.e., ss. 207.

¹⁵ Kurşun, a.g.e., ss. 207.

¹⁶ Rifat Uçarol, Siyasi Tarih (1789-1994) (4), Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995, ss. 471. Kurşun, a.g.e., ss. 207. Ünalp, a.g.e., ss. 56.

Büyük bir kuvvetle Çanakkale'ye gelen İtilaflar burada 250.000 askerini kaybederek Almanlara karşı kullanamadı. Osmanlı Devleti'de aynı sayıda askerini kaybetse de özellikle kazanılan bu başarı ülke içerisindeki ümitleri daha da arttırdı. İtilafların Rusya'ya yardım götürememesi içerdeki sorunları arttırarak Rusya'nın savaş dışı kalmasına neden oldu.¹⁷

¹⁷ Oral Sander, Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e (12), İmge Kitabevi, Ankara, 2003, ss. 377.

2. A CAPITAL GAZETESİNE GÖRE ÇANAKKALE CEPHESİ

Cephe hakkında yapılan haberlerin tarihlerine bakıldığında 1915 yılının ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bu bölümde gazetede 1915 yılında Çanakkale cephesinde yaşanan askeri gelişmelere yer verilerek bu gelişmelerin siyasi sonuçları hakkında ne gibi değerlendirmeler yapıldığına değinilmiştir.

İlk haber 4 Kasım 1914 tarihini taşımaktadır. Bu haber İngiliz ve Fransız gemilerinin uzaktan Çanakkale'yi bombaladıklarından bahseder.¹⁸ 1915 yılının şubat ayından itibaren haberler sıklaşmaya başlamıştır. 10 Şubat'ta İtilaf zırhlılarının Çanakkale'yi bombaladıkları bildirilmektedir.¹⁹ 21 Şubat tarihinde bombalamalar hakkında daha geniş bilgi verilir. Gazete bunun için bir İngiliz'in tanıklığına başvurmuştur. Bu kişinin aktardığına göre dün sabah İngiliz gemileri, kruvazörleri ve birçok farklı diğer gemi Sackville Hamilton Carden komutasında Fransızların da desteğiyle Çanakkale girişini ve cephanelerini bombalamışlardı. Seddülbahir ve Kumkale cephaneliklerini bombalayarak geniş bir kapsamlı ateşe verilmiş karşı taraf büyük kayıplar verirken arkalarında yer alan cephanelerde zarar görmüştü. Topçu birliklerinin yanlış ve uzak yerleştirilmesi nedeniyle cevap verememişlerdi. Öğlen 14:45'te İtilaf gemileri bölgede manevra yaparak daha yakın yerleri de ateşe tutmuşlardı. Bu gemiler Vengeance, Comwollis, Triumph, Souffren, Gauloes, Bouvet, İnflexible ve Agamemnon'du.²⁰

Şubat ayının son haftasına gelindiğinde hava durumunun çatışmaları aksattığı haberi verilir.²¹ 26 Şubat'ta İngiliz Amirallığı tarafından yapılan açıklama haber olarak verilmektedir. Hava koşullarının iyileşmesiyle Çanakkale'nin girişindeki siperler saat 8:00 itibari ile bombalanmaya başlanmıştı.²² Şubat ayının son haberi ise ayın 27'sinde verilmiştir. Çanakkale tekrar bombalanmıştır. Dün sabah saat 8:00'de İtilaf devletleri tarafından Çanakkale'nin girişi bombalanmaya başlanmıştı ama çok uzak dört tane cephede tahribat verilirken burada Almanların olduğu anlaşılmıştı. Boğazda ise mayın taraması yapıldı. Akdeniz'de yer alan beş cephe Çanakkale'yi

¹⁸ A Capital, 04.11.1914.

¹⁹ A Capital, 10.02.1915.

²⁰ A Capital, 21.02.1915.

²¹ A Capital, 24.02.1915.

²² A Capital, 26.02.1915.

korumaya çalışıyordu. Haberin devamında Çanakkale'nin tarihte uğradığı saldırılardan ve öneminden bahsedilir. İnsanlar farklı zamanlarda Çanakkale'ye saldırı gerçekleştirmişlerdi. Fakat bu saldırılar bugünkü kadar güçlü değildi. Daha önceden İtalyanlar da Türklere burada saldırmıştı. Yunan kruvazör olan Averoff da bu cephelere saldırı düzenlemişti. Bir askerî eleştirmenin düşüncelerine yer verilmiştir. Bu kişiye göre; Türkiye'nin kalbine bir atak yapılmıştı ve bu atakta aynı zamanda Avrupa ve Asya arasındaki iletişim kesilerek Marmara ve Boğaz ele geçirilecek Karadeniz'in önemi anlaşılabilecektir. İngilizlerin, Fransızların ve Rusların bu cephede çıkarma gemisi olmasa da başarı kazanacaklardı.²³

1 Mart'ta Çanakkale'ye gelen zırhlıların faaliyetleri ile ilgili bilgiler paylaşılmıştır. 25'i sabahı İngiliz ve Fransız savaş gemileri Queen Elizabeth, Agamemnon, Irresistible, Vengeance, Cornwallis, Triumph, Albion, Souffren, Gaulois ve Charlemagne tarafından Çanakkale siperleri bombalanmıştı. Albion, Majestic, Vengeance tarafından Dardanos ve Asya tarafındaki bataryalara saldırı düzenlenmişti. Boğazın girişindeki siperlerin bombalanmaya devam edilmesi ve yıkılmasından sonra Vengeance ve Irresistible'den çıkarma yapan askerler siperleri temizlemişti. Ayın 26'sında İtilaf Devletleri bölgede 1 ölü ve 5 yaralı vermişti. 25'inde ise Agamemnon 3 kişinin ölüp 7 kişinin yaralandığı el bombasıyla vurulmuştu.²⁴

İlerleyen günlerde Vatikan ve İtalya'nın cephedeki gelişmeler hakkındaki düşünceleri de gazetede yer alır. Buna göre; İtalya şu ana kadar Çanakkale konusunda çekimser kalarak uzaktan izlemeyi tercih ediyordu. Çünkü buraya yapacağı bir müdahalenin Akdeniz egemenliği anlamında çok olumlu bir şekilde geri dönüşümü olmayacaktı. İstanbul'un düşmesi ise bir değişimin başlangıcı olacaktı. Vatikan'ın da bu konuda bazı endişeleri vardı. Osmanlı'nın yıkılmasıyla burada yaşayan Katoliklerin ve Filistin bölgesindeki yaşayanların zarar görmesinden çekiniyordu.²⁵

²³ A Capital, 27.02.1915.

²⁴ A Capital, 01.03.1915.

²⁵ A Capital, 03.03.1915.

4 Mart'ta İngiliz Amirallığı'ndan gelen resmi bilgiler eşliğinde zırhlıların operasyon ile ilgili yapmış olduğu saldırılara yer verilmiştir. Haber şu şekildedir: *“Çanakkale operasyonları pazartesi günü saat 11’de devam etti. Triumph, Ocean ve Albion boğaza girerek 8. siper ve Whitecliff’e (Beyaz Uçurum) saldırı gerçekleştirdiler. Düşman ise buna karşılık verdi. Pazartesi gecesi bir zırhlı tarafından korunan mayın tarama gemisi Kepez’den 5 mil mesafeye kadar temizlik yaptı. Bu işlem sırasında ateş altındaydı. Fakat mükemmel bir şekilde devam etti. Pazartesi günü sadece 6 kişi yaralandı. Bolayır önündeki 4 Fransız gemisi bataryalara ve iletişim noktalarına saldırı düzenledi. Boğazdaki operasyonlarda 6 ile 11 inç arasındaki 19 adet top imha edildi. 11 tane 6 inç, 4 tane nordenfelt ve 2 tane projektörle beraber 6 ve 3 numaralı siperler tahrip edildi. Salı günü Canopus, Swiftsure ve Cornwallis tarafından 8 numaralı siper saldırı gerçekleştirildi. İngiliz gemileri 9 numaralı siper ve bataryalara havan topu ile saldırdı. 9 numaralı siper öğleden sonra 4,50 civarında karşılık vermeyi bıraktı. 3 gemimize karşı saldırı olup vurulsak da tarafımızda tek kişi yaralandı.”²⁶ Aynı tarihli haberin devamında ise uçakların bölgeyi kontrol için havalansa da hava durumu nedeniyle başarıya ulaşamadıkları ve Rus kruvazör olan Alkold’un Çanakkale’de yer alan müttefiklere katıldığı söylenmiştir.”²⁷*

9 Mart'ta İngiliz Amirallığı'ndan alınan rapor ile Fransız Deniz Kuvvetleri'nden alınan rapor birlikte servis edilmiştir. Bu haberde ayın 6'sı ile 7'sinde yapılan operasyonun detaylarına yer verilmiştir. İngiliz Amirallığı'ndan alınan rapor şu şekildedir: *“Çanakkale’ye karşı yapılan operasyonlar iyi hava şartları altında ilerliyor. Ayın 6’sında Queen Elizabeth, Agamemnon ve Ocean tarafından Gelibolu Yarımadası’nda yer alan siperlere 21.000 yard mesafeden saldırıldı. Boğazda yer alan 4 İngiliz ile Fransız gemisi önceki gün Soğandere ve Dardanus’ta yer alan bataryalara saldırdı. Gemilerin çoğu el bombası ile vurulsa da büyük bir hasar veya zayıt olmadı. 7’sinde 4 Fransız zırhlısı, Agamemnon ve Lord Nelson boğazın savunmasını doğrudan bombalamak için buraya giriş yaptı. Fransız gemileri Dardanus’ta yer alan bataryalara saldırarak onları sessizliğe gömdü. Agamemnon ile Lord Nelson ise daha ileri giderek kanalda yer alan siperlere*

²⁶ A Capital, 04.03.1915.

²⁷ A Capital, 04.03.1915.

saldırdı. Rumeli Mecidiye ve Hamidiye Tabyaları tarafından bu ateşe karşılık verildi. Fakat her ikisininde ateşi bastırılmayı başarılırken etkili bir bombardımandan sonra patlamalar meydana geldi. Gaulois, Agamemnon ve Lord Nelson hafif bir şekilde vuruldu ancak herhangi bir zarar meydana gelmedi sadece Lord Nelson'da üç adam küçük yaralar ile atlattı. Bu operasyonlar sırasında Dublin tarafından Bolayır izlenmeye devam edildi.”

Fransız Deniz Kuvvetleri'nden alınan raporda ise olay şu şekilde aktarılmaktadır: *Dört Fransız zırhlısı Souffren, Gaulois, Charlemagne ve Bouvet ile 2 İngiliz zırhlısı Agamemnon ve Lord Nelson tarafından ayın 7'sinde Çanakkale'ye girildi. İngilizler Kilitbahir'de yer alan siperleri bombalarken Fransız zırhlıları Soğandere'de yer alan bataryalara saldırdı. Avrupa yakasındaki Rumeli Mecidiye Tabyası ile Asya yakasındaki Hamidiye Tabyası tarafından İngiliz zırhlılarına ateş açılrsa da karşılık verilerek yok edildiler.”²⁸*

10 Mart tarihinde karşımıza iki tane haber çıkmaktadır. Bu haberlerden bir tanesi bölgedeki gemilerin faaliyetleri hakkında bilgiler paylaşırken diğer haberde ise gazetenin muhabiri ile bir subay arasında yapılan röportaj vardır. İlk haberde Queen Elizabeth'in Çanakkale'ye girerek çeşitli noktaları bombaladığını ve bu sırada dört zırhlının da kendisini koruduğuna yer verilirken bu operasyon sırasında hava şartları kötü olduğu için operasyonun durdurulduğu belirtilmiştir.²⁹

Aynı tarihte gazete tarafından bir röportaj da yayımlanmıştır;

“Muhabir: Avrupa'yı etkileyen bu büyük savaşın en önemli ve heyecan verici mücadelelerinden birisi de Çanakkale'de gerçekleşiyor. Ege ve Helesponto'nun suları bu savaşın bize verebileceği en destansı mücadelelerden birisini veriyor. Müttefikler tarafından iki ile üç hafta boyunca sert ve ısrarcı bir şekilde Çanakkale'ye karşı bir saldırı yapıldı. Fakat İngiliz ve Fransız donanması Türk İmparatorluğu'nun başkentine girebilecek mi? Bakalım... Doğu Avrupa'daki son derece önemli deniz operasyonu ile ilgili orduda yer alan subayın yorumları şu şekildeydi:

²⁸ A Capital, 09.03.1915.

²⁹ A Capital, 10.03.1915.

Subay: Bunu başarabilecek olmasalar İngilizler ve Fransızlar kesinlikle bu durumu denemezdi. Boğazı koruyan siperler neredeyse tamamen yok edildi. Ama hızlı hareket etmek lazım çünkü kaybedilecek zaman kalmadı.

Muhabir: Çanakkale’de yer alanların çok fazla cesaretli olduğunu söyleyebilir miyiz?

Subay: Öyleydi... fakat bu barış zamanında kaldı. Şimdi zaman değişti. Çanakkale’de yer alanlar buranın erişilemez olduğunu söylüyor. Çünkü burası çok dik alanlara sahipken iyi derece siperlerle donatılmıştı. Burada iyi silahlar ile mühimmat yoktu.

Muhabir: Ama öyle değil mi?

Subay: Öyle değil. Türkiye mücadeleye ve direnişin gerekli unsurları olmadan bir maceraya atıldı. Çanakkale’de siperler ve bunları kullanabilecek insanlar olsa bile mühimmat olmadan ne işe yarayacaklar? Türklerin siperleri ve bataryaları var fakat Gelibolu Yarımadası’nda yer alan Saros Körfezi’ne 25 km kala saldırıyı başlattık. Türklerin ise bu mesafeye atabilecek topu dahi yok. Böyle bir direniş ne kadar etkili olabilir ki...

Muhabir: Peki mayınlar?

Subay: Ah mayınlar! Bunlar işe yaramaz kolaylıkta bir tehlikedir. Çünkü Çanakkale saldırısı eşsiz bir yöntemle gerçekleşiyor. Büyük zırhlılar ilerlerken zaten mayınlar tekneler tarafından temizlenmektedir. Bunu yapmak çok zor bir şey değil. İngiltere bunu yapması için Kuzey Denizi’nden 13.000 kişi getirmişti. Mayın özel bir cihazla yüzeye çıkartılarak patlatılıyor. Müttefikler neredeyse Marmara Denizi’nin girişine ulaştılar. Müttefik filosu buraya girdiği an İstanbul kaybedecek. Burada mayın ve Türk topçusunda olmayacaktır. Goeben ve Breslau ise ilk saldırıya dâhil karşı koyamayacak.

Muhabir: Çanakkale’ye giren filo güçlü mü?

Subay: Şüphesiz. Queen Elizabeth, Türk sularında faaliyet gösteren en güçlü gemidir. 25 mil uzunluğunda, 27.500 tonluk ve petrolle çalışan bir gemi. En modern

İngiliz gemisidir. 8 adet 381 mm ve 12 adet 110 mm top ile donatılmıştır. 830 kg'lık 25 km'den uzağa gidebilen mermisi vardır. Lord Nelson ve Agamemnon'da ise 16.500 ton ve her biri 4 adet 305 mm ve 10 adet 243 mm'lik topa sahipken, Ocean ise 12.950 ton ve 4 adet 305 mm topu vardır.

Muhabir: Fransız savaş gemileri için ne diyebiliriz?

Subay: Görüldüğü üzere Çanakkale'de sadece Souffren, Gaulois, Bouvet ve Charlamagne var. Hepsi az çok aynı durumdalar. 305, 251 ve 200 mm'lik toplarla donatılmış durumdalar. Gördüğünüz gibi müttefikler tarafından tüm toplar İstanbul'a ulaşmak için kullanılıyor. Goeben gemisi 21.000 ton olması rağmen, Fransızların ataklarına karşı koyamaz. İstanbul'un günleri sayılıdır.

Muhabir: Osmanlı'nın başkentinin düşmesi ne kadar alanı etkileyecektir?

Subay: Stratejik olarak olağanüstü olacaktır. Rusların Karadeniz filosu serbest kalacak. Ekonomik açıdan Rusya müttefiklerine buğday tedarik edecektir. Siyasi açıdan ise Türkleri ortadan kaldırmak Balkan ülkelerinin müttefiklere karşı iki kez düşünmesine neden olacaktır.

*Muhabir: Bize düşüncelerini söyleyen subay şu şekilde sözlerini bitirdi: Çanakkale'de olanlar gerçek bir destan olarak "Büyük Savaş" tarihinde kalacaktır."*³⁰

20 Mart tarihli haberde savaşın kaderini tamamen değiştiren deniz harekâtı ile ilgili bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler hem İngiliz kaynaklarından hem de Fransız kaynaklarından alınmıştır. Londra'dan alınan bilgiler şöyledir:

"Mayın taraması son 10 gün boyunca devam etti. 18'i sabahı İngiliz ve Fransız filoları genel saldırılarına Çanakkale Boğazı'ndaki siperlerde devam etti. Sabah 10:45'te Queen Elizabeth, İnflexible, Agamemnon ve Lord Nelson tarafından L., T., U. ve V. siperleri bombalanırken, Triumph ve Prince George tarafından ise F., E. ve H. Siperlerine saldırıldı. Çok büyük ve şiddetli bir ateş olmaktadır.

³⁰ A Capital, 10.03.1915.

Suffren, Gaulois, Charlamagne ve Bouvet'ten oluşan Fransız filosu Çanakkale'de ilerleyerek yakın mesafeden siperlere saldırdı. J., U., F., ve E. sert bir karşılık verirken boğazda yer alan 10 gemi tarafından buralar sessizliğe gömüldü. Bu esnada gemilerin hepsi birkaç kez vurulmuştu. Saat 1:25 itibari ile tüm siperler ateşi kesmişti.

Vengeance, Irresistible, Albion, Ocean, Swiftsure ve Majestic boğazı teslim almak için ilerledi. Siperlere güçlü bir şekilde saldıran Fransız filosu geri dönecekken, Bouvet bir mayına çarpması sonucu saat 2:36'da battı. Diğer savaş gemileri ise siperlere saldırmaya devam etti. Saldırı mayın taraması ile devam etti.

Öğlen saat 4:09'da Irresistible zarar gördü ve saat 5:50'de battı. Muhtemelen sürüklenen bir torpidoya çarpmıştı. Ocean'da bir mayına çarparak battı. Siperlerin ateşine rağmen bu gemilerdeki mürettebat kurtarıldı. Topçu ateşinden zarar gören Gaulois ve Inflexible'in ise onarımdan geçmesi gerekmektedir. Siperlerin bombalanması ve mayın taraması karanlığın çökmesi ile sona erdi.

Donanma kuvvetlerinin açtığı ateşin zararları henüz değerlendirilememiştir. Yeni bir raporda belirtilecektir. Gemilerin kayıpları torpidolardan kaynaklanmıştır. Bu bölgeler daha önce temizlenmişti. Bu nedenle bu olay özel bir prosedüre konu olacaktır. Operasyonların önemi göz önüne alındığında, İngiliz personeli kayıpları büyük değildi. Bununla birlikte tüm Bouvet mürettebatı gemi ile mayın patlaması ve iç patlama ile yok oldu.

Operasyonlar sırasında kaybedilen gemiler yerine İngiltere'den Queen ve Implacable'in Çanakkale'ye ulaşmaları ve İngiliz filosunun gerçek gücüne geri dönmesi bekleniyor. Operasyonlara deniz ve kara kuvvetlerinin yer almasıyla devam edilecektir.

Bu ayın 16'sında Amiral Garden hastalandığı için daha önceden Lizbon'u da ziyaret eden Amiral Robeck tarafından operasyonlara devam edildi.

Bu bilgilere ek olarak Paris'ten alınan haberler ise şu şekildedir: Donanma Bakanlığı, Çanakkale siperlerine yakın mesafeden saldırmanın onuruna sahip olan Fransız filosu ile ilgili bilgiler paylaştı. Fransızların göstermiş olduğu mücadele,

İngilizler tarafından büyük beğeni topladı. Amiral Guepratte tarafından gönderilen telgrafta bayrağın onuruna yakışır bir mücadele gösteren Bouvet'ten sadece 64 kişinin kurtulduğu söylendi. Diğer gemilerde ise kayıplar çok azdı."³¹

18 Mart'ta gerçekleşen operasyon ile ilgili bu haberleri paylaşan ve zarar gören gemileri açıklayan İngilizlere ek olarak A Capital gemilerle ilgili detayları yine 20 Mart tarihinde aynı haberin altında yer vermiştir. Bu haberde gemilerle ilgili olarak şu detaylar aktarılmıştır: *"Irresistible, 1.500 tonluk bir zırhlıydı ve 1901'de inşa edilmişti. 4 adet 12 inç, 12 adet 6 inç ve 2 adet büyük kalibreye sahip topu vardı. Hızı 13.2 deniz mili idi. 781 kişi yer almaktaydı. Ocean, 12.930 tondu. 1909'da inşa edilmişti. 4 adet 12 inç, 12 adet 6 inç ve 16 adet küçük kalibreli topa sahipti. 18.74 deniz mili hızına sahipti. 700 kişiye sahipti. Bouvet, 12.007 tondu. 1908'de inşa edilmişti. 2 adet 12 inç, 2 adet 10,8 inç, 8 adet 5,5 inç ve 8 adet 3,9 inç topu vardı. 13.2 hızı vardı ve 621 kişiye sahipti. Gaulois, 11.105 tondu. 1899 yılında inşa edilmişti. 4 adet 12 inç, 10 adet 5,5 inç, 8 adet 8,9 inç, 16 adet 1,8 inç ve 10 adet 1,4 inç topu vardı. 18 hızı vardı ve 632 kişiye sahipti. Inflexible, 17.250 tondu. 1908'de inşa edilmişti. 8 adet 12 inç ve 15 adet 4 inç topu vardı. 780 kişiye sahipti. Ayrıca tüm gemilerin birkaç tane torpido fırlatma gücü vardı.*"³²

22 Mart tarihinde A Capital gazetesinin, Çanakkale Cephesi'nde alınan mağlubiyetin nedenleri ve ileride yapılabilecekler hakkında yayınlamış olduğu bir yazı vardır. Gazetede yer alan haber genel hatlarıyla şöyledir:

Müttefikler ne yapacaklar? Bu saldırı şüphesiz ki çok pahalıya mal oldu. Bunu tereddüt etmeden söyleyebiliriz. İngilizler ve Fransızlar 18. Güne kadar operasyonda beraber denizden harekât ettiler. İngilizler; Queen Elizabeth, Agamemnon, Irresistible, Vengeance, Cornwallis, Triumph, Albion, Majestic, Canopus ve Swiftsure ile zırhlı gemi Inflexible vardı. Fransızlar ise; Bouvet, Gaulois, Suffren ve Charlemagne gemileriyle bölgede bulunuyorlardı. Bunlardan farklı olarak ise daha düşük tonajlı birkaç kruvazör gemisi, destroyerler, mayın tarama gemileri, torpidolar ve denizaltılar vardı. Çanakkale'deki saldırıyı başlatan bu gemilerdi. Müttefikler mükemmel gemilere sahipti. Diğer gemiler battığında ise tekrardan aynı

³¹ A Capital, 20.03.1915.

³² A Capital, 20.03.1915.

derecede olan gemiler yapılmaya devam edildi. Bu gemilerin en güçlüsü ve diğer gemilerin başında olan ise *Queen Elizabeth* gemisiydi. 8 tane 381 mm topu vardı. *Queen Elizabeth* aynı zamanda İngiliz tersanelerinde inşa edilmiş olan mükemmel bir deniz mimarisi ürünü gemiydi. Aynı ayarda üç tane daha gemi olmasına rağmen daha yapım aşamasındaydılar. Petrolle çalışmaktaydı ve bu yüzden bakımı çok pahalı olsa da olağanüstü avantajlara sahipti. *Queen Elizabeth*'ten sonra öne çıkan bir diğer gemi ise *Inflexible* olmuştur. 8 tane 308 mm topu 4 tane kulesi vardı. Sonuç olarak Çanakkale'ye saldıran filoda 72 tane top vardı. Bunlardan 8 tanesi 381 mm, 50 tanesi 305 mm, 2 tanesi 274 mm, 8 tanesi 254 mm, 4 tanesi 233 mm toptan oluşmaktaydı.

Queen Elizabeth'in topları büyük ve korkunçtu peki buna karşı Türkler nelere sahipti? Osmanlı'nın savunma gücü iyi bilinmemektedir. Çanakkale Boğazı'nda savundukları bataryaları Almanların yardımıyla güçlendirmek için zamanları oldu mu? Muhtemelen olmamıştır. Çünkü bu kimsenin yapabileceği bir şey değildi yani imkansızdı. Tabii ki imkânsız olan büyük topların buraya İstanbul'dan getirilmesi idi. Büyük topların yoksa güçlü bir şekilde savunma yapamazsın. Diğer bir bilgi ise Türkler kanalda 28 cm'lik toplara sahipken sayısı çok azdı. Ne kadar kanalın içine doğru girerseniz o kadar da alan daralıyordu. Burada iki tane siper vardı. Bunlar Hamidiye ve Namazgah idi. Buralarda krupp topları vardı ve diğerleri gibi 24 ve 35 cm idi. Ama 30 kalibrelik ne kadar top olduğunu bilmiyoruz. Bunlar çok önemliydi. Çünkü düşman bize aynı şekilde karşılık verebiliyordu. Asya sahili karşısındaki Kale-i Sultaniye'de 20 top vardı ve 1 tanesi 30.5'ten büyüktü. Tüm bunlara ek olarak Çanakkale Boğazı'nın dönüm noktası olan yerlerde Osmanlı savunmasına ait 28 cm'den daha büyük top olduğunun kanıtı elimizde yok. Bununla birlikte 1950 metrelik Nara-Bigali hattına giden alan çok dardı. Abydos ucundan ötürü engeller çok büyüktü. Bunlar Çanakkale'de bulunan güçlerdi. Türkler görünüşte kötü bir savunmaya ve cephaneye sahip değillerdi. Bouvet'in zırhını delen Gaulois'i kullanılamaz hale getiren krupplardan gelen bombalardı.

Ayın 18'inde alınan başarısızlığın nedenleri nelerdir? Telgraflar bizim bu durumu anlamamızı sağlıyor. Fransızlar kahramanca davranmaya çok istekli ve gözü kara bir şekilde iki büyük gemi ile Marmara Denizi'ne ulaşmaya çok istekliydi.

*Türkler iki taraftan ateş altına alınacak ve hızlı bir şekilde imha edilecekti. Eğer başarılı olsalardı tarih onları sonsuza kadar unutmuyacaktı. Bouvet ve Gaulois'in ardından diğer gemiler de gelerek Türk filosunu bozguna uğratacaklardı. Böylece Hilal İmparatorluğu'nun Avrupa günleri son bulacaktı. En büyük gücü kendinde gören İngilizler ise Fransızları destekledi. Ne olduğunu biliyoruz. Çılgın kahramanlar zafer kazanamadı. Bu ölümlerin intikamı onlar tarafından alınacak ve o gün çok yakında... Daha sağlam bir şekilde geri gelinerek Türkiye'nin kalbi durdurulacak ve müttefiklere verilecektir.*³³

30 Mart tarihinde ise Çanakkale'deki Türk ordusunun başına Alman bir asker olan Liman von Sanders'in getirildiği yazılmıştır.³⁴

5 Nisan'da Rus gemileri tarafından Çanakkale siperlerinin bombalandığına değinilmiştir.³⁵

9 Nisan'da yer alan haberde gazete yazarlardan biri olan A. M.'nin bir organizasyona katılmıştır. A. M.'nin buradaki belli kişilerle yapmış olduğu sohbetlerden derlemiş olduğu bir yazıya yer verilmiştir. Haber şu şekilde okuyucuya aktarılmıştır:

"A. M.: İki gündür ağızdan ağıza dolaşan gizli bir söylem insanlar arasında korkuya neden oldu. Ta ki herkesin duymayısıyla sonuçlanana kadar. Bugün ülkemizin resmi ve siyasi olaylarını takip edenler arasında hiç kimse yoktur ki bu olayı görmezden gelsin. Bunu artık yazma zamanımız geldi. Bu konuda benimle konuşan ilk kişi şunları söylüyor.

Konuşmacı: Tüm bunlar doğru ise hükümet ne yapacak? Kimse bilemez hükümetin ne yapacağını fakat bizim dikkatli olmamız lazım. Ancak İngiltere'nin talep etmesi durumunda tek bir yol var bu talebin yerine getirilmesi. Ama şüphesiz ki İngiliz hükümetinin Türkleri yenmesi gerekiyor. Süveyş Kanalı üzerindeki egemenliğin sağlanması için ve Osmanlı tehdidinin tamamen yok olması için birçok kuvvete ihtiyaç duyduğunu söyleyebiliriz. Bu şekilde gerçekleşecek bir durumda

³³ A Capital, 22.03.1915.

³⁴ A Capital, 30.03.1915.

³⁵ A Capital, 05.04.1915.

Portekiz Devleti, Çanakkale operasyonlarına çağırılacaktır... Ne az ne de çok. Türkiye'ye karşı yapılacak operasyonda iki bölükle 40.000 kişi yer alacaktır. İngiltere'nin bize bildirdiği budur.

A. M.: Ordumuz böyle bir durumda ne yapacak?

Konuşmacı: Çanakkale'ye yürüyerek görevlerini yapacaklar... Zaten aksi beklenemezdi. Herkesin yapması lazım.

A. M.: Konuşmacım hoşça kal diyerek uzaklaşıyor. Her şeye kayıtsız bir şekilde benimle konuştuğu haberler dışında hiçbir şey onu endişelendirmemiş gibi. Genel olarak havada uçuşan mermileri umursamayan insanlar var. Siyasetin en ilginç yanı da bu. Ancak tüm bunların arasında biri diğerlerinden daha ilgi çekiyor. Ordunun kıdemli ve en vatansever en meşhur olan askerlerinden bir tanesi. (Ona yaklaşıyorum.) İngiltere gerçekten talepte bulundu mu?

Asker: Şu saate kadar hayır. Fakat Londra ile Lizbon kabineleri konuyla ilgili görüş alışverişinde bulundular. Ama durum gerçekleşirse direk olarak müdahale edeceğiz. Yavaş daha yavaş bir şekilde. Portekiz'de 40.000 kişinin bulunup çağırılması zaman alacaktır. "Göz açıp kapayıncaya kadar" işler böyle yürümüyor."³⁶

12 Nisan'da yer alan haber New York'tan alınmış ve A Capital gazetesinde kendine yer bulmuştur. Bu haberde Padişah Mehmed Reşad ile Amerikalı gazeteciler arasında yapılan röportaj aktarılmıştır. Padişah, Çanakkale Boğazı'nın alınamayacağına ikna olduğunu söyleyerek askerlerin son zamanlarda Boğazda yürüttüğü operasyonlardaki cesaretinin karşısında müttefiklerin ne kadar istediğinin önemli olmadığını düşündüğünü müttefiklerin Çanakkale Boğazı'nı ve İstanbul'u almaya çalışması ve bunu sadece Rusya'ya yardım etmek için yapmalarının bir adaletsizlik olduğunu belirtmiştir. Röportajın devamında ordunun ve destek birliklerinin görevlerini yerine getirmede yetenekli olduklarını ortaya koyduklarını ifade eder. Daha sonra, Türkiye savunmasında iş birliği yapan Alman birlikleri ve II. Wilhelm'e övgüde bulunmuştur. Ayrıca Çanakkale Boğazı operasyonunu izleme

³⁶ A Capital, 09.04.1915.

fırsatı olan Amerikalı gazetecileri görmekten mutlu olduğunu, tarafsız olanların görüşüne çok önem vermekle beraber ABD ile Türkiye arasındaki dostane ilişkilerden memnuniyet duyduğunu ifade ettiğini belirtir.³⁷

27 Nisan'da İtilaf Devletleri'nin ilk defa karaya asker çıkarması sonucu görmüş oldukları manzara İngiliz Amirallığı ve Savaş Bakanlığı'ndan yapılan açıklama alınarak aktarılmıştır. Bu habere göre filo tarafından korunan birlikler Gelibolu Yarımadası'na çıkarma yapmışlardı. Osmanlı ordusu bu sırada dikenli teller kullanmıştı. Ayrıca açılan çukurlardan çok büyük bir karşılık vermişlerdir. Bunlara rağmen çıkarma başarılı ile tamamlanmıştı. Akşam karanlığında sahilde kamp kurularak birliklerin çıkarması ve ilerleyişi devam ediliyordu.³⁸ 28 Nisan'da çıkarmanın detayları paylaşılmıştır. Güçlü bir mücadeleden sonra zorlu bir araziye çıkarma yapan Ian Hamilton yönetimindeki müttefik ordusu filonunda desteği ile ilerlemeye devam ettiği belirtilirken bu esnada Fransızlar tarafından 500 esir alındığı belirtilmiştir.³⁹

1 Mayıs tarihli nüshada İngiliz Amirallığı ve Savaş Bakanlığı'nın 25-29 Nisan arasında yapılan çıkarma hakkındaki değerlendirmelerine yer vermiştir. *“Birliklerin karaya çıkarma yapması 25’inde sahil boyunca devam etmişti. Bu esnada filo tarafından korunan birlikler ise operasyonlarını sürdürmüştü. Osmanlılar beş noktada dikenli teller kullanmış ve topçu atışları yoğun şekilde devam etmiştir. Çok güçlü bir savunmanın olduğunu söyleyebiliriz. Buna rağmen çıkarma olumlu bir şekilde devam etti. Seddülbahir yakınlarında yer alan altıncı noktadaki sahilde askerler öğleden sonraya kadar ilerleme gösteremedi. Daha sonra İngilizler Tekke Koyu tarafından iyi bir saldırı gerçekleştirdi. Düşmanın direnci kırıldı. Çıkarma için tüm hazırlıklar tamamlandı ve tüm detaylar kontrol edildi. Operasyonların ilk gününde Avustralya ve Yeni Zelandalılar, Kabatepe’nin kuzeyindeki Sarı Bayır’ın alt yamaçlarında, Seddülbahir (Cape Tekeh ve Cape Helles) ve Morto sahilinde İngilizler, Kumkale ve Asya tarafına ise Fransızlar çıkarma yaparak yerleştiler. Fransızlar daha sonradan ise Yenişehir’e saldırdılar. 25’i öğleden sonra düşman*

³⁷ A Capital, 12.04.1915.

³⁸ A Capital, 27.04.1915.

³⁹ A Capital, 28.04.1915.

tarafından güçlü ve şiddetli bir şekilde saldırı başlatıldı. Müttefik ordusu ise çıkarmaya devam etti.

26'sında düşman Seddülbahir'deki pozisyonunu koruyordu. Filonun topçu ateşiyle beraber İngiliz birlikler önden giderek tel örgülü savunmayı geçtiler. Öğleden sonra saat 2'de 4 tane pom-pom silahı alındı. Yarımadanın ucunda Fransız ve İngiliz birliklerin karaya çıkmasıyla güven sağlanmış oldu.

27'si sabahı Seddülbahir Burnu'na Türk filoları tarafından bir atak gerçekleştirildi. Müttefik kuvvetler saldırıyı püskürttükten sonra akşam 8'e kadar 2 mil kuzeyde Tekke platosuna doğru bakan bir De Troots bataryası kuruldu. Kirte bölgesinde ilerleme kaydedildi.

Avustralyalı ve Yeni Zelandalı birlikler Sarı Bayır'da kamp kurdular. 25'inde Avustralyalı ile Yeni Zelandalılar düşmana karşı büyük bir cesaret ve azimle neredeyse bütün gün tekrarlanan saldırılar ve savunmalar yaptılar. Karşılıklı mücadele devam etmektedir. 27'si sabahı Sarı Bayır'da yeni Türk birlikleri şiddetli topçu ateşi ile ilerlemeye başladı. Çok çetin bir mücadele oldu. Düşman cesaretli şekilde ilerlemeye devam etsede Avustralya ve Yeni Zelandalılar tarafından durduruldu. Avustralya ve Yeni Zelandalılar öğleden sonra 3'te taarruza geçti.

Kumkale'de yer alan Fransız birlikleri ayın 26'sında dört kez saldırıya uğrasa da pozisyonlarını korudular. 500 Türk esir alındı.

Çıkarma operasyonu modern bir ordunun silahları karşısında devam ediyordu. Karada olduğu gibi denizde de dikenli teller, mayınlar ve çukurlar vardı. Amir al çıkarmalar devam ederken filo tarafından kara ordusuna yardımın yoğun bir şekilde devam ettiğini söylüyor. Çıkarma ordusunun ise bu esnada büyük kayıplar verdiğini belirtmektedir. Diğer grupta ise çok fazla kayıp yoktu. Fakat çıkarma ekibinin destroyeri ve mürettebatı sınırlıydı. Bu esnada çevrede bulunan ticaret gemileri bu işleme yardım ettiler.

Operasyon sırasında Nara tarafındaki Türk savaş gemileri müdahale etmek istedi. Ama hemen geri çekildiler çünkü Queen Elizabeth oradaydı. 27'si öğleden sonra 800 tonluk bir gemi Maydos'tan (Eceabat) çıksa da Queen Elizabeth'ten

kaçamayarak ateş altına alındı. Üçüncü atış isabetli olunca gemi battı. Tekrar deneyecekler mi bilmiyoruz. 28'i ve 29'unda müttefik kuvvetler tarafından mühimmat ve topçuların çıkarmasına devam edildi. Bu sırada var olan pozisyon korunarak daha da güçlü bir hale getirildi. 28'de düşman saldırılarına devam ederken 29'unda geri püskürtüldüler. Çıkarma gerçekleşikten sonra düşman siperlerine saldırılmaya başlandı. Triumph tarafından Maydos (Eceabat) bombalandı ve gece boyunca yandı. Diğer konulardaki gelişmeler iletişim sonrası aktarılacaktır."⁴⁰

5 Mayıs'ta hem Londra kaynaklarına hem de Atina kaynaklarına başvuru yapılarak 2 farklı haberin yer aldığını görüyoruz. Londra kaynaklarından alınan haberde operasyonun devam ettiği söylenirken. Atina kaynaklı haberde ise; bir Türk alayının tamamen yok edildiğini bunun yanı sıra 1.000 kişinin de esir alınarak Bozcada ile Mondros'a gönderildiği bilgisi paylaşılmıştır.⁴¹ 7 Mayıs'ta Asquith'in Avam Kamarası'nda yaptığı bir konuşmadan bölüm yayınlanmıştır. Burada Asquith, Çanakkale Operasyonu ile ilgili şu bilgileri vermiştir: *"İngilizler Seddülbahir'e, Avustralyalılar Kabatepe'ye ve Fransızlar ise Kumkale'ye çıkarma yapmıştır. Toplamda ise 29.000 kişinin çıkarma yapması sağlandı. Müttefik kuvvetler gün boyunca önemli kayıplar yaşasa da alacakaranlıkta askerlerin çıkarma yapması için gerekli tüm pozisyonlar ele geçirildi. Deniz kuvvetleri önemli şekilde destek veriyor.*"⁴²

7 Mayıs'tan sonra Çanakkale haberlerine ara verilmiştir. Bir sonraki haber 24 Mayıs'tadır. Bu haberde 19 Mayıs tarihinde Çanakkale'de yaşanan gelişmeler aktarılmıştır. Bu haberin içeriği için İngiliz Akdeniz Komutanlığı tarafından Kahire'den gönderilen bir telgrafa başvuru yapılmıştır. 19 Mayıs'ta Gelibolu Yarımadası'nın güney tarafında Fransızlar ile İngilizler birlikte önemli bir ilerleme kaydedip yeni bir pozisyon edinmişlerdi. Türkler Liman Paşa tarafından saldırı başlatırken İngiliz uçakları tarafından vurularak büyük kayıplar vermişlerdi. 18'i 19'a bağlayan gece Türkler, Avustralya ve Yeni Zelandalılara saldırırken bu

⁴⁰ A Capital, 01.05.1915.

⁴¹ A Capital, 05.05.1915.

⁴² A Capital, 07.05.1915.

saldırıların sonucunda 7.000 kişi yaralanırken 2.000 kişi öldü. İtilaf tarafında ise 500 kişinin bir kısmı yaralı bir kısmı ölüydü.⁴³

26 Mayıs'ta toplam 4 gün boyunca Çanakkale'de yaşanan olaylara yer verilmektedir. Bu olaylarla ilgili çok fazla detaya girilmemiş ve sadece özet şeklinde geçilirken bu bilgiler bir önceki haberde olduğu gibi Akdeniz Komutanlığı'ndan alınmıştır. Habere göre ayın 21'inde 1. Fransız bölüğü önemli bir ilerleme kaydederek Türk siperlerine yaklaştı. 22'sinde Türkler tarafından Hint birliğinin soluna şiddetli bir saldırı gerçekleştirilmişse de başarı kazanılamayarak büyük kayıp verilmiştir. 23'ünde Türkler ölümlerini almak ve gömmek için savaşa ara verilmesini istemişlerdi. Türkler bu esnada 3.000'den fazla kişiyi gömmüşlerdir. 24'ünde Fransız ile İngiliz birlikleri gece boyunca ilerleyerek bir siper hattı oluşturduğu yazılmıştır.⁴⁴

28 Mayıs'ta İngilizlerin Akdeniz Komutanlığı görevini üstlenen General Birdwood'un göndermiş olduğu bilgiler aktarılmıştır. Birdwood özellikle ayın 23'ünde yaşanan kısa süreli ateşkes olayı sırasında gördüklerini bizlere aktarmıştır. *“Türklerle yapılan anlaşma ve ölümleri gömme sırasında düşmanın zararı daha önceden verilen bilgilerden daha fazla olduğu görülmüştür. Tahminen 8.000 kadardı. Türklerle yaptığımız şiddetli çarpışmadan sonra bizim önümüzde yer alan 80 ile 100 metre alan arasında toplam 400 ceset vardı. 25'inde adamlarımız General Cox'un birliği önünde 150 metre uzunluğunda bir siper işgal ettiler.”*⁴⁵

29 Mayıs tarihindeki haberde geniş bir zaman dilimi olan ayın 6'sı ile 19'u arasında yaşanan gelişmelere yönelik Savaş Bakanlığı tarafından yayınlanan rapora başvurulmuştur. Bu dönemde öne çıkan gelişmeler şu şekildedir: İtilaf Devletleri'nin ilerlemeye devam ederek Osmanlı askerlerini Kirte'ye doğru püskürttüğü belirtilmiştir. Ayın 9'unda Avustralyalı piyadeler tarafından süngülerle saldırarak Sarı Bayır'da üç sıra siper almışlardı. Fakat alınan siperleri koruyamayarak geri dönmüşlerdir. Türklerin kaybettiği siperleri geri aldığı sırada yaşanan mücadelenin

⁴³ A Capital, 24.05.1915.

⁴⁴ A Capital, 26.05.1915.

⁴⁵ A Capital, 28.05.1915.

çok korkunç geçtiği ve yakın mesafeden ateş açıldığı için Türklerin çok fazla kayıp vererek önlerindeki araziye kapladığı belirtilmiştir.⁴⁶

Haziran ayı boyunca Çanakkale Cephesi ile ilgili ve burada yaşanan kayıplarla ilgili daha fazla detaya ulaşabiliyoruz. Genellikle haberler kısa geçilirken verilen bilgiler ise çok nettir. Kahire kaynaklı bir telgraftan alınan haberde savaşın 28 Mayıs'ta devam ettiği ve 2.000 Türk ile 300 tane müttefik askerinin öldüğü yazılmaktadır.⁴⁷

2 Haziran tarihindeki haberde Çanakkale'den esir alınan Türklerin Mısır'a getirildiği belirtilirken, burada yer alan Türk esirlerden Gelibolu'daki kayıplarla ve mücadele ile ilgili söylediklerine yer verilmiştir. 20. Türk Alayının 1 subayı hariç hepsinin öldüğünü ve 15. Türk Alayı ile 56. Türk Alayı'nın da aynı kayıplara uğradığı söylenmiştir. Bu kayıplardan sonra bölgeye takviye olarak deniz subayları ve ordu öğrencileri yerleştirilmiştir. Diğer bir Türk subayı ise Kirte'ye yaptıkları saldırıdan sonra 40.000 kişiyi kaybettiklerini söylemiştir. Kabatepe'de ise iki Türk taburunun birbirine saldırdığı bir başka esir tarafından söylenmiştir.⁴⁸

Temmuz'un başındaki haberlerde Zığındere Muharebelerine yer verilmektedir. 1 Temmuz'da yer alan haberde müttefik kuvvetlerin başında bulunan Ian Hamilton tarafından başarılmak istenen Zığındere Muharebesi'nin planı ve gerçekleşen olaylarla ilgili bilgiler aktarılmaktadır. General Ian Hamilton'un ayın 27'sindeki planı şu şekilde anlatılır:

“Amacımız İngiliz hattının solunda ve güneydoğusunda yer alan Kirte'de ilerlemektir. Yaklaşık olarak bir mil sola dönerek diğer bir siper kurmak için arazinin doğuya bakan kısmı kazanıldı. Mücadele sabah 9'da Fransız ve İngiliz topçularının büyük kalibreli bombardımanı ile başladı. Topçularımızın atışı sonrasında düşmanın birçok dikenli hattı yok edildi. Sabah 10:45'te bu mükemmel saldırı sonrasında Zığındere'de yer alan küçük bir Türk kalesi teslim alındı. Yine devamında topçulardan sonra piyademi tarafından Zığındere'de üç sıra siper alındı. Tepe doğusunda ise iki sıra siper alındı. Ama kuvvetli direniş nedeniyle güçlerimiz sağda

⁴⁶ A Capital, 29.05.1915.

⁴⁷ A Capital, 01.06.1915.

⁴⁸ A Capital, 02.06.1915.

ilerleme kaydedemedi. 11:30'da istenen ilerleme gerçekleşerek yeni bir hat kuruldu. Birliklerimiz düşmanı önlerinden itmeyi başararak Kirte'nin solunda bir tepe aldılar ve ilerleme 1.000 metre oldu. Öğleden sonra sağ siperlere direk bir saldırı yapıldı ancak düşman makineli tüfekler ve top kullandığı için başarı kazanılamadı. Türkler gece karşı atağa geçtiğinde durduruldular. Beklediğimizden daha fazla sağ tarafta siper kazanılmıştı. Hattımızın en solunda başlangıçta öngördüğümüz ilerleme sınırının ötesine geçtik.”⁴⁹

3 Temmuz'da yer alan haber 1 Temmuz'daki bilgilerin devamı niteliğindedir. Fakat 1 Temmuz'da bahsedilmeyen Anzak Kuvvetleri ile ilgili detaylara yer verilmiştir. Ayrıca haberin sonunda İskoç birliğine değinilmiştir. Haber şu şekilde devam etmektedir:

“Zelanda ve Avustralyalı birliklerin komutanına düşmanın güneye inmesini engellemek için kuzeyde bazı operasyonlar yapması gerektiği bildirildi. Öğleden hemen önce gemiden atılan bombardımanla birlikte ikinci hafif süvari tugayı ve üçüncü piyade tugayı sağ tarafta 700 metre ileride bulunan düşmana karşı büyük bir güçle saldırdı. Bu arada topçularımız tarafından düşman rezervleri tahrip edildi. Öğleden sonra saat 2:30'da düşman kuvvetleri karşı atağa hazırlanıyordu. Fakat silahlarımızın çalışmasıyla geri çekilmek zorunda kaldılar. Askerlerimiz makineli tüfek ve topçularının ateşinin koruması altında görev yerlerine geri döndüler. Türkler büyük kayıplar vermeye sadece bu anda değil gün boyunca da devam ettiler. Hava kararınca da aynı şekilde tahribat devam etti. 8. bölüğümüz 28 Haziran'dan bu yana 180 kişiyi esir aldı. Hattımıza çok yaralı bir Çerkez getirildi. İskoç birliği ise ateş altında mücadele ediyor.”⁵⁰

6 Temmuz'daki haberde Zığındere Muharebeleri ile ilgili haberlere devam edildiği görülmektedir. Bu haberde muharebenin 30 Haziran ile 2 Temmuz arasında yaşanan gelişmelerine ve saldırıyı başlatan Türk komutanının kim olduğuna değinilirken, haberin sonunda muharebelerdeki kayıpların detaylarına yer verilmiştir. “29'u 30'a bağlayan gece Türkler tarafından bir saldırı başlatıldı. Saat 2,00 civarında İngiliz savaş gemisi Scorpion tarafından, Kirte'nin kuzeybatısında deniz

⁴⁹ A Capital, 01.07.1915.

⁵⁰ A Capital, 03.07.1915.

kenarında yer alan bu saldırı görüldü. Bu saldırıya karşı büyük çaplı toplarla cevap verildi ve düşman büyük kayıplar verdi. Türkler siperlerimizden 40 metre uzaklıktaydı. Biraz daha gerilemişlerdi. Geceleyin Türkler tekrar saldırıya geçerek bazı noktaları elimizden alsalarda ertesi sabah süngülerle geri alındı. 5:30'da Türkler Kirte'ye doğru ilerlerken makineli tüfekler onları durdurdu. Burada 1.500 ile 2.000 arasında Türk öldü.

30 Haziran saat 10'da Türkler kuzeyde yer alan siperleri bombaladılar. Buraları 28 Haziran'da almıştık. Hindistan birliklerimiz siperlerden çıkarak süngülerini kullanıp düşmanın üzerine doğru yöneldiler. Büyük bir katliam yaparak Türk saldırısını bozguna uğrattılar. Avustralya ve Yeni Zelanda birliklerimize bir saat boyunca bombardıman yapıldı ve Türkler daha sonra büyük bir cesaretle saldırıya başladı. Ancak Türk saldırısı başarısız oldu. Türkler 30 Haziran saat 3:00'de bir saldırı daha yaptılar. Fakat aynı önceki saldırılarda olduğu gibi geri püskürtüldüler. Esirler 29 Haziran'daki saldırının Enver Paşa tarafından yaptırıldığını ve Avustralyalıların derhal denize kadar itilmesini istediği söylendi.

2 Temmuz'da daha kuvvetli bombalarla bir saldırı gerçekleştirildi. Düşman piyade askerleri ilerlemesine rağmen Scorpion'un etkili atışları ve makineli tüfekler tarafından durduruldu. Sabah 7:00'de Türkler bombalama yaparak saldırıya geçti. Hindistan birliklerimiz dâhil diğer birlikler şarapnel ateşi açtılar. Türk subaylar askerlerine ileri emri verirken bizim ateşimizle baş edemeyerek geri çekildiler. Siperlerimizin önü ve her yer Türk cesetleriyle dolmuştu. Sir Ian Hamilton 28 Haziran- 2 Temmuz tarihleri arasında Türklerin kaybının 5.150 ve yaralıların ise 15.000 kişi olduğunu söylemiştir.”⁵¹

9 Temmuz'daki haberde müttefikler ile Türkler arasında yaşanan mücadeleyle ilgili bilgiler verilmiştir. Türklerin ilerlemek için çok fazla çaba sarf ettiğine değinilirken aynı zamanda Türk askerlerinin saldırı sırasında yaşadığı uyumsuzluğa dem vurulmaktadır.

“Gece 3-4 arası ortalık sessizdi ama saat 4'te düşman kuvvetleri tarafından siperlerimiz bombalanmaya başlandı. Tüm silahlar kullanılıyordu. Saat 6 gibi

⁵¹ A Capital, 06.07.1915.

bombardıman çok zarar vermeden durdu. Boğaz'daki bir Türk gemisi tarafından 20 adet bomba atıldı. Güney tarafında gece Türkler tarafından tüm hat boyunca tüfeklerle şiddetli bir şekilde ateş edildi fakat siperden çıkmadılar. Saat 4'te bataryalar tarafından daha önce görülmemiş şekilde hücum edildi. Çok fazla top atışı yapılmıştı. Bu bombalama genel saldırının bir başlangıcıydı. Asıl hücum İngiliz hattının Fransız siperine bağlandığı noktada yapıldı. Burada saat 7:30'da Türkler geri adım attılar. Bazı Türkler siperlerimize ayak bassa da geri püskürtüldü. 29. bölüğün sağ tarafındaki bir Türk saldırısı makineli tüfekler tarafından durduruldu. İngiliz sol tarafında daha önce aldığımız siperlerin kuzeydoğusundaki bir vadide düşman toparlanarak saldırıya başlayacağı sırada askerlerimizin ateşine topçu ateşide eşlik edince düşman bunu başaramadı. Düşman kayıpları önemli dereceye ulaşırken bizim kayıplarımız hattımız üzerinde hiçbir etki yaratmadı."⁵²

4 Ağustos tarihinde Ian Hamilton'un ayın 2'sinde yaşanan gelişmelerle ilgili verdiği bilgiler aktarılmıştır. Türk siperlerine karşı saldırılar yapıldığı ve bu saldırılar sırasında süngüler kullanılarak 70 tane Türk'ün öldürüldüğü ve bazı tepeleri alarak pozisyonlarının güçlendirildiğinden bahsedilmiştir.⁵³

11 Ağustos'ta Çanakkale Muharebeleri'nden bir tanesi olan Conkbayırı hakkında Ian Hamilton'un verdiği bilgilerden yararlanılmıştır. Sir Ian Hamilton son günlerde Gelibolu yarımadasındaki çatışmaların devam ettiğini ve güney bölgesinde önemli bir ilerleme kaydedildiğini bildirmişti. İngilizler Kirte yolunun doğusunda 200 metre ilerlerken Türkler bu ilerlemeyi durdurmaya çalışmışlarsa da geri püskürtüldüğü yazmaktadır. Fransız birlikler ise bu mücadelede müttefiklerini desteklemeyi sürdürmüşlerdi. Anzac bölgesinde yer alan (Sarı Bayır'ın batı tarafında) Conkbayır'a girilmiş ve Sarı Bayır'ın bir kısmı İtilaflar tarafından alındığı belirtilmiştir. İngilizler tarafından 630 esir, nordenfelt, 2 bomba makinesi, 9 makineli tüfek ve çok sayıda bomba ele geçirilirken. Toprağın büyük bir bölümü Türk av tüfeği, mühimmat ve teçhizatıyla kaplı olduğu belirtilmiştir.⁵⁴

⁵² A Capital, 09.07.1915.

⁵³ A Capital, 04.08.1915.

⁵⁴ A Capital, 11.08.1915.

12 Ağustos'ta Avustralya ve Yeni Zelandalıların Türklere ağır kayıplar verdirerek kendi hakimiyetinde olan bölgelerini üç kat arttığına değinilmiştir.⁵⁵ 14 Ağustos'ta İngiliz kuvvetleri 6 Ağustos'tan itibaren Suvla bölgesine çıkarma yaparak Kabatepe'nin güneyinde ilerleme kaydederken şiddetli çatışmalardan sonra Sarı Bayır mevkiine yerleşmeyi başarmışlardır. İngilizler tarafından 650 esir ve 9 makineli tüfek alındığı belirtilmiştir.⁵⁶ 20 Ağustos'ta özellikle güney bölgesinde bir gelişme olmadığına fakat İngilizlerin Anafarta bölgesinde ilerleme gösterdiğine değinilmiştir.⁵⁷

25 Ağustos'ta ayın 24'ünde bölgede yaşanan gelişmeler aktarılmıştır. 5 günlük bir sürede kuzeyde yer alan İngiliz birlikler sol tarafta 800 metrelik bir Türk pozisyonunu almıştır. Güney bölgesinde operasyonlar devriye savaşları ve topçu atışları şeklinde devam etmiştir. Nara'nın kuzeyinde yer alan Avrupa kıyılarındaki bataryalar şiddetli bir ateşe tutulmuştur. Bir İngiliz uçağı tarafından denizdeki Türk nakliye gemisinin batırıldığı yazmaktadır.⁵⁸

Eylül ayına gelindiğinde gazetenin Çanakkale ile ilgili yaptığı haberlerde gözle görülür bir azalma olduğunu söyleyebiliriz. 2 Eylül tarihinde 2 tane haber vardır. Bunlardan bir tanesi Ian Hamilton tarafından yapılan bilgilendirmedir. *“Son savaş 27-28 Ağustos'ta oldu. Hattın kuzeyinde Büyük Anafarta ve Anafarta vadisinin doğuya ve kuzeye bakan yerinde önemli bir taktiksel pozisyon alındı. Avustralya ve Yeni Zelanda kuvvetleri tarafından alınan bölgelerden önemli bir kazanç elde edildi. 3 tane makineli tüfek, 3 tane bomba makinesi, 300 tüfek, 500 tane büyük bomba ve çok fazla mermi ile mühimmat ele geçirildi.”*⁵⁹ Diğer haberde ise saat 15:00 itibari ile Paris'ten alınan resmi bir bilgilendirme vardır. Bu haberde Ian Hamilton'un gönderdiği bilgi aynı şekilde tekrarlanırken buna ek olarak. 20 Ağustos'ta bir uçağın Türk gemisini batırdığı bilgisi paylaşılmıştır.⁶⁰

2 Eylül'deki son haberden sonra Çanakkale'ye ait yapılan haberlere uzun bir dönem ara verilmiştir. Sonraki haberin tarihi 25 Eylül'dür. Fakat bu haberde de çok

⁵⁵ A Capital, 12.08.1915.

⁵⁶ A Capital, 14.08.1915.

⁵⁷ A Capital, 20.08.1915.

⁵⁸ A Capital, 25.08.1915.

⁵⁹ A Capital, 02.09.1915.

⁶⁰ A Capital, 02.09.1915.

fazla bilgiye yer verilmemiştir. İngilizlerin kuzeydeki pozisyonlarını genişlettiğine değinilmiştir.⁶¹ 29 Eylül tarihinde İngiliz Savaş Bakanlığı'ndan yapılan resmî açıklamaya yer verilmiştir. Açıklama şu şekildedir: *“Gelibolu Yarımadası'ndaki operasyonlarda her iki taraf da uçaklarla, topçu atışlarıyla ve mayınlarla sınırlı harekât yaptılar. Türkler bir kere topraklarla beraber Suvla ve Anzac'taki askerlerimize saldırı yaptı. Bu saldırı çok büyük kapsamlı olsa da Suvla sağ ve merkezde küçük bir olay gibiydi. Düşman kolayca tüfeklerle dağıtıldı. 2 kere daha aynısı oldu. Türkler uçakları tarafından bizim üssümüze birkaç kez saldırdı. Fakat zarar vermeden atlattık. Bizim uçaklarımız ise karşı atağa geçti. Burgaz deniz kuvvetleri üzerine bomba atılarak hangar tahrip edildi. 24'ün gecesinde Türkler bekçi köpeklerini Fransız devriyesi üzerine bıraksa da tüm köpekler öldürüldü.”*⁶²

2 Kasım tarihinde Dedeoğlu'nun bombalandığından bahsedilmiştir.⁶³ 3 Kasım'da Sir Asquith'in konuşmasına yer verilmiştir. Asquith, Çanakkale'den bahsederek yapılan operasyonların olumlu sonuçlar vermediğini ancak 200.000 Türkün harekâta geçtiğini ve Kafkasya'da Rusya'nın elinin rahatladığını bunun yanı sıra Mezopotamya ve Mısır'a daha kuvvetli bir saldırıyı önlediğini kabul etmek gerektiğini söylemiştir.⁶⁴

6 Kasım tarihinde ise Sir Asquith'in Avam Kamarası'nda yaptığı tüm konuşma yayınlanmıştır. Bu konuşmadan sadece Çanakkale ile ilgili olan kısmı alınmıştır. Sir Asquith'in yaptığı konuşmada söyledikleri şu şekildedir:

“Türkiye'ye savaş ilan eder etmez sadece batı cephesine odaklanmak çok zor ve imkânsız hale geldi. Türkler müttefikimiz olan Rusları ve Mısır'ı tehdit ediyorlardı. Türkiye'nin mücadeleye girmesi Balkanlar üzerinde de bir etkiye sahipti. Hükümet kendisini soru aşamasında buldu ve bu sadece stratejik değildi. Bu şekilde bir savaşta hükümet politikasını yalnızca askeri ve deniz tedbirleriyle sınırlandıramayız. Risk almak ve bazen askeri ve deniz tedbirlerini arka plana itmek gerekebilir. Çanakkale operasyonuna gelince ocak ayında doğu tarafındaki Mısır'a yapılan bir Türk saldırısına karşı askeri olarak karşı koyduk. Fransa'nın yaptığı

⁶¹ A Capital, 25.09.1915.

⁶² A Capital, 29.09.1915.

⁶³ A Capital, 02.11.1915.

⁶⁴ A Capital, 03.11.1915.

deniz harekâtı doğaçlama olarak yapıldı. Büyük Dük Nicholas bu duruma destek verirken çok heyecanlanmıştı. Durum ilk ateş açılmadan önce bakanlığa sunulmuştur. Sadece belirli bakanların sorumlu tutulması talihsizliktir. Boğazlar üzerindeki operasyon deniz ve karada yapıldı. Ancak tüm cesaretimize rağmen olumlu olmadı. Eğer biz bu girişimi yapmasaydık Kafkasya'da Ruslara karşı daha ciddi bir saldırı olabilirdi. Belki de Mısır ve Mezopotamya'da daha güçlü bir saldırıyı engelledik. Çünkü Gelibolu Yarımadası'ndaki güçlerimiz 200.000 Türk'ü tuttu. Çanakkale'deki durum hala hükümetin dikkatinde ama Balkanlardaki durum daha ciddi bir şekilde önemini koruyor.” Sir Asquith denizaltılar ile ilgili detaya yer vermiştir. Denizaltıların Marmara'da 26 Ekim'e kadar birçok gemiyi batırdığını ya da hasar verdiğini ifade etmiştir. Bunlar 2 zırhlı gemi, 5 top, 1 muhrip, 8 nakliye ve 77 tane çeşitli mühimmat taşıyan gemilerdir.⁶⁵

8 Kasım'da Türkler tarafından Anzac kuvvetleri üzerine yapılan saldırılara değinilmiştir.⁶⁶ 24 Kasım'da müttefiklerin yapmış olduğu uçak bombardımanlarından bahsedilmektedir.⁶⁷ 29 Kasım'da Türk hattının önünde İngilizlerin zarar görmediği bir mayın patladığından bahsedilmiştir. Aynı zamanda haberin devamında Türklerin İngilizlere karşı boğucu gazları ilk kez kullansa da sonuç alamadığını belirtmişlerdir.⁶⁸

2 Aralık tarihinde karşılıklı olarak mücadelenin devam ettiğine değinilmiştir.⁶⁹ 7 Aralık'ta iki tane habere yer verilmektedir. Birinci haberde uçakların hava operasyonunu sürdürdüğü paylaşılırken, ikinci haberde ise İngiliz Amiralligi'nden alınan bilgi paylaşılmıştır. 3'ünde Türk zırhlısı olan Yar Hisar bir torpido ile batırılmıştı. 2 subay ile 40 denizci ise bir tüccar gemisine binerek kurtulmuşlardı. Ayrıca Bandırma önünde bir tane 3.000 tonluk yakıt ikmal gemisi batırılırken 3 tane top kullanıldığı ve 4 tane ticaret gemisinin batırıldığı yazılmıştır.⁷⁰ 12 Aralık tarihinde çatışmaların ayın 7, 8 ve 9'unda devam ettiğini ve Türk

⁶⁵ A Capital, 06.11.1915.

⁶⁶ A Capital, 08.11.1915.

⁶⁷ A Capital, 24.11.1915.

⁶⁸ A Capital, 29.11.1915.

⁶⁹ A Capital, 02.12.1915.

⁷⁰ A Capital, 07.12.1915.

uçaklarının müttefik kamplarını bombaladığından bahsedilir.⁷¹ 16 Aralık'ta çatışmaların Seddülbahir'de devam ettiği bilgisi paylaşılır.⁷²

21 Aralık tarihinde müttefiklerin çekilmesiyle ilgili detaylara yer verilmektedir. Savaş Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada; *“Suvla ve Anzac kamplarında yer alan tüm birliklerin Gelibolu Yarımadası'ndaki farklı bir yere tüm teçhizatla aktardığını bildirdiler. Düşmanla en yakın temas bölgesinde olmalarına rağmen çekilmelerini çok temiz bir şekilde ustalıkla düşman fark etmeden gerçekleştirdik. Çok az kaybımız vardı. Savaşın önündeki bu kısıtlamaya rağmen Yarımada'nın diğer hatlarındaki operasyonlar daha etkili hale gelecektir. Sir Charles Munro ustalıkla götürülen bu kuvvet aktarımıyla ilgili her noktaya büyük önem veriyor.”*⁷³

Çanakkale Cephesi ile ilgili yapılan bir diğer haber karşımıza yıllar sonra çıkmaktadır. Bu haberde Çanakkale Cephesi'nin kaybedilme nedenlerinin bir kurul tarafından araştırılıp ayın 8'inde 60 sayfalık bir rapor şeklinde ortaya konmasıdır. A Capital gazetesi bu 60 sayfalık rapordan kendilerince önemli gördükleri yerleri alarak 12 Mart 1917 tarihinde yayınlamıştır. Bu haberde şunlar anlatılmaktadır:

“Çanakkale'ye saldırma projesi Sir Winston Churchill tarafından 25 Kasım 1914'te Savaş Konseyi'ne sunuldu. Bunu Mısır'ı korumanın en iyi yolu olarak belirtmiştir. Churchill tarafından ortaya konulan projede saldırının sadece deniz kuvvetleri tarafından açıkta kalan siperlere doğru yapılacağı eğer ki ilk saldırı başarılı olursa boğazın ana savunmasına saldırı dönecekti. Deniz kuvvetleri sorumluları, Savaş Konseyi tarafından sunulan Gelibolu Yarımadası ve İstanbul'un bombalanıp ele geçirilmesini doğrudan onaylamasa da buna karşı da değillerdi.

Lord Kitchener projeyi detaylandırmıştır. Lord Fisher ve Sir Arthur Wilson bu konu hakkında bir şey söylemese de onların da deniz ve askeri operasyonun aynı anda yapılmasına itirazları yoktu. Amiralliğin başında bulunan kişiler, başbakan ve Savaş Konseyi'nin diğer üyeleriyle birlikte deniz uzmanlarının görüşlerini dikkate almanın avantajı olduğunu düşünüyorlardı. Savaş Konseyi gereksiz yere

⁷¹ A Capital, 12.12.1915.

⁷² A Capital, 16.12.1915.

⁷³ A Capital, 21.12.1915.

suçlanmıştır. Başarılı bir saldırı gerçekleştirme şansı projenin dikkatli bir şekilde incelenmemesinden kaynaklanmaktadır.

16 Şubat 1915'te Çanakkale'nin eteklerinde birliklerin yoğunlaşması tüm operasyonlar için çok kritik bir döneme geldi. Tabi o andan itibaren, tahliye artık prestij kaybı olmadan gerçekleşemezdi.

Lord Kitchener'in 20 Şubat'ta 29. bölüğü göndermeme kararı kara birliklerinin başarılı olmasını ciddi şekilde baltalamıştır. Deniz uzmanlarının ifade ettiği görüş ışığında 18 Mart'tan sonra deniz birliğinin ayrılmasının kaçınılmaz olduğuna inanıyoruz. Bu tarz operasyonlar başlamadan önce kurulun tüm konuyu yeniden incelememesi tahlisiz bir durumdur.

Son olarak ana hedefe ulaşılmamasına rağmen, siyasi yönden avantajların elde edildiğini biliyoruz. Ancak yararların bu olayda yaşanan can ve mal kaybından daha ağır basıp basmayacağı sorusu her zaman bir fikir tartışması olmaya devam edecektir.”⁷⁴

⁷⁴ A Capital, 12.03.1917.

İKİNCİ BÖLÜM

SİNA-FİLİSTİN CEPHESİ

1. SİNA-FİLİSTİN CEPHESİ HAKKINDA BİLGİ

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Almanya'nın yanında girmesi savaşın stratejisini değiştiren bir durum olmuştu. Almanya, Osmanlı Devleti'nin Mısır'a bir taarruz başlatmasını ve bu yolla İngiltere ile Uzak Doğu sömürgeleri arasındaki bağlantısını tamamen kesmek istiyordu. Ayrıca burada açılacak bir cephe İngiltere'nin bölgeye büyük bir kuvvet göndermesi anlamına gelirken bu durum Almanya'yı Avrupa'da rahatlatan bir başka gelişme olacaktı.⁷⁵ Diğer yandan Osmanlı Devleti'nin Kanal'a saldırısı sırasında Hilafet makamı tarafından Cihad-ı Ekber ilan edilecek ve böylece Mısır'da bulunan Müslümanlarda İngilizlere karşı bir saldırıya başlayacaktı. Böylece İngilizler Mısır'da mağlup edilecekti.⁷⁶

Von Kressenstein ve Cemal Paşa komutanlığında İngiltere'nin üzerine yürüyen Osmanlı kuvvetleri tarafından Kanal'a taarruz yapılsa da başarılı bir sonuç alınmadı. İlk taarruzda Cemal Paşa ile birlikte orduyu yöneten Alman Generali Von Kressenstein, yenilgi nedeni olarak iki başlılığı gösterdiğinden İkinci Kanal Harekâtı'nda orduyu tek başına yönetmiştir. İkinci Kanal taarruzu sırasında beklendiği gibi Hilafet makamı tarafından Cihad-ı Ekber ilan edilmiş olmasına karşın, Büyük Britanya İmparatorluğu aleyhine bir Arap ayaklanması olmamıştır. İngiltere hem Osmanlı taarruzlarını durdurmayı başarmış hem de Osmanlı Devleti'ne karşı Filistin cephesini açmıştır. Osmanlı'nın taarruz cephesi bu süreçten sonra bir savunma cephesine dönüşmüştür.⁷⁷

⁷⁵ İsmet Üzen, Birinci Dünya Savaşı'nda Kanal Seferleri (1915-1916), Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2007, ss. 92-93.

⁷⁶ Esat Arslan, (20-21 Kasım 2014), Bir ABD İstihbarat Ajanının Gözünden Suriye'deki 4'ncü Ordu ve Gazze Muharebeleri, 1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak, 1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak, Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2014, ss. 436-437

⁷⁷ Murat Özgan, Taarruz, Savunma ve Ricat: I. Dünya Savaşı'nda Sina-Filistin Cephesi (1914-1918), İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 2, 2016, ss. 146-150. Arslan, a.g.e., ss. 437

İngilizlerin taarruz başlatması sonucunda Osmanlı birlikleri Gazze'ye kadar geri çekilmek zorunda kalmıştır. İlk iki Gazze saldırısında umduğunu bulamayan İngiltere ordusunda bir değişikliğe gidilerek General A. Murray görevden alınmış ve yerine General Allenby getirilmiştir.⁷⁸ Osmanlı Devleti'nde ise ilk iki Gazze saldırısında başarılı sonuçlar alan Ahmet Cemal Paşa görevden alınarak yerine Yıldırım Ordular Grubu komutanı Falkenhayn atanmıştır. İngilizler 30 Ekim 1917'de üçüncü kez Gazze'ye saldırdılar ve 7 Kasım'da Gazze'yi, 16 Kasım'da Yafa'yı işgal ettiler.⁷⁹

Gazze'nin İngiltere eline geçmesinden sonra General Allenby komutasında İngiliz kuvvetleri Türk kuvvetlerini takip etmeye başlamıştır. Bu takip sonucunda Türk kuvvetleri ile İngiliz kuvvetleri arasında birçok kez muharebeler yaşanmış ve bu muharebelerde İngiliz kuvvetlerinin bariz bir üstünlüğü ortaya çıkmıştır. Bu üstünlük Osmanlı Devleti'nin 9 Aralık 1917'de Kudüs'ü boşaltmasına ve İngilizlerin eline geçmesine kadar giden bir süreci başlatmıştır.⁸⁰ Bu başarısız sonuçlardan sonra Osmanlı Devleti'nde Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı'ndan Falkenhayn alınarak yerine Liman von Sanders getirilmiştir.⁸¹

Osmanlı Devleti bölgede sadece İngiliz kuvvetleriyle değil aynı zamanda Arabistan'da isyan eden Mekke Emiri Şerif Hüseyin'in kuvvetleriyle de karşı karşıya gelmekteydi. İngiliz birlikleri ve Mekke Emiri Şerif Hüseyin'in oğlu Faysal, Osmanlı Devleti ile Nablus'ta karşı karşıya gelerek büyük bir zafer kazanmıştır. Bu yenilgiden sonra Liman von Sanders komutasında Osmanlı birlikleri Dera'ya kadar geri çekilmişlerdir. Liman Von Sanders'in buradaki amacı ise Suriye topraklarını korumak olmuştur. İngilizler ise bu durumu değerlendirerek Amman'ı işgal etmiştir. İngilizler Filistin, Ürdün ve Lübnan'ı işgal ederek Suriye topraklarına yönelmiştir.

⁷⁸ Özgan, a.g.e., ss. 151.

⁷⁹ Zekeriya Türkmen, Mustafa Kemal Paşa ve Yıldırım Ordular Grup Komutanlığı, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 47, 2000, ss. 400-403. Mesut Uyar, Edward J. Erickson, Osmanlı Askeri Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014, ss. 528-529. Cemal Kemal, Birinci Dünya Savaşı'nda Gazze'yi Nasıl Kaybettik?, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 55, 2014, ss. 167.

⁸⁰ İsmet Üzen, İngilizlerin Kudüs'ü Ele Geçirmesi ve General Edmund H.H. Allenby'nin Kudüs'e Törenle Girişi (9-11 Aralık 1917), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 2, 2009, ss. 330-331.

⁸¹ Zekeriya Türkmen, Mustafa Kemal Paşa ve Yıldırım Ordular Grup Komutanlığı, ss. 402. Özgan, a.g.e., ss. 154

Nitekim Türk savunmasının bulunduğu Dera'da Arap kuvvetleri tarafından işgal edilmiştir. Faysal tarafından sonraki hedef Şam olarak seçilmiş ve burada bulunan Arap halk yine Faysal tarafından Osmanlı'ya karşı ayaklandırılmıştır. Bu ayaklanmayı kullanarak İngiliz ve Arap birlikleri Şam'ı işgal etmiştir. Filistin Cephesi'ndeki son savunma ise Mustafa Kemal Paşa tarafından Halep'in kuzeyinde gerçekleşmiştir. Bu savunmadan sonra 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi ile Osmanlı Devleti savaştan çekilmiştir.⁸²

⁸² Cemal Kemal, Osmanlı'nın Filistin Cephesi'ndeki Son Muharebesi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 45, 2010, ss. 41-61.

2. A CAPITAL GAZETESİNE GÖRE SİNA-FİLİSTİN CEPHESİ

Sina-Filistin Cephesi ile ilgili çıkan ilk haber 24 Kasım 1914 tarihindedir. Bu haber 2 tane farklı ülkeden alınarak servis edilmiştir. 11 Kasım'da yer alan haber Corriere Della Sera Gazetesi'nde yayınlanmış bir haberdir. Fakat gazete haberi Berlin'den almıştır. İngilizlerin Mısır'ı çok önceden işgal ettiği fakat Türklerin Halifelik yetkisi ile burada yer alan Müslümanları, Almanların desteği ile kullanabileceğine değinmiştir. Diğer başlık ise 17 Kasım'da Rodos kaynaklı bir haberdir. Fakat haberin içeriği Le Temps Gazetesi'nden alınmıştır. Haberde bir kişinin anlatımıyla Mısır'daki durum değerlendirilmektedir. *“Hidiv ile ilgili bilgilendirmede, Prens Abbas Hilmi Paşa'nın Şam'a gitmek için karadan yola çıktığını ve Mahon birliklerinin Mısır'a geldiğinde kendisinin Türk kampında olabileceği hakkında bilgilendirildim. Bu bilgi doğrulandı. İngilizler, Fransızlar ve Türklerin arasındaki ilişkinin bozulduğu ertesi gün Hidiv'deki Dalaman ile Maori Körfezi'ndeki iki tane römorkörün Rodos'a giderek silahları alması istendi. Prens Abbas Hilmi'ye genç Türk milliyetçileri, askerleri ve İstanbul tarafından Mısır'a gitmesi ve burayı alması yönünde bir baskı var. Fakat İngilizler bunu istememektedir. Şam ve Ma'an'da yoğunlaşan Türk ordusunun yaklaşık 200.000 erkekten oluştuğu söyleniyor. Ancak savaşın 60.000 ile 70.000 kişi arasında gerçekleşeceğini tahmin ediyorum. Belki de bu yüzden zayıflıktan habersiz olan Hidiv Seferi kolordu ile takip ediliyor. Arap nüfusunu isyan etmeye ve Mısır'ın fethinde Osmanlı ordusuna yardım etmeye çabalıyorlar.”*⁸³

İlk haberden yaklaşık 1 ay sonra Paris Üniversitesi'nde profesör olan Fernando Faure'nin Kahire'ye giderek burada Paris Üniversitesi'nin bir yan kuruluşu olan üniversitede öğrencilere sınav yaptığı belirtilmiştir. Faure döndükten sonra burada gördüklerini aktarması gazetede kendine yer bulmuştur. *“50.000 kişilik bir askeri savunma gücü varken bu savunma güçlü bir şekilde organize edilmiş durumdadır. Mysore Sultanı, İngiltere'ye deve kullanan Hintliler verdi. Çok uzun mesafedeki devamlılıkları sayesinde sürpriz bir saldırıya izin vermeyeceklerdir. Herhangi bir Türk ordusunun saldırısı düzenlide olsa gerilla şeklinde de olsa çok kolayca püskürtülecektir. Süveyş Kanalı'ndaki su baskınları sonucu bir düzine km*

⁸³ A Capital, 24.11.1914.

uzanan doğal bir koruma noktaları var. Düşman burada zorluklarla yüzleşecektir. Hiç hesaplanmayan spontane bir savunma hattından faydalanılacaktır. Tüm malzemeler, tüm istasyonlar, ekipmanlar, 10 km uzaklığı gösteren tüm projektörler, hepsi askeri kuvvetlerin elinde yer alıyor. Burada da başka yerlerde olduğu gibi Fransa'nın İngiltere'ye karşı en samimi şekilde mutlak iş birliği içinde olacağına inanıyorum. Savaş alanında iki ülke arasında kurulan samimiyetten sonra ihtiyatlı bir düşünce olmaksızın Mısır'daki tüm harekât özgürlüğünü müttefiklerimize bırakmalıyız. Öte yandan İngilizler burayı ele geçirmeden önce burada kurulan Fransız kurumlarını destekleyebilir ve desteklemelidir. Yerli halkın tüm sınıfları bizim eğitim sistemimize ve kurumlarımıza karşı duyduğu sempati açık bir şekilde ortadadır.”⁸⁴

5 Ocak'taki haberde Filistin'de bulunan bir Amerikan misyonerin söylediklerine yer verilmiştir. Geçen baharın başından itibaren Türklerin Gazze'ye çok fazla miktarda mühimmat gönderdiğini ve buradaki asker sayısının 80.000 kişiye ulaştığını söylerken bunların 30.000 kişinin ise Kudüs'ün güneyinden geldiğini belirtmiştir.⁸⁵

25 Ocak'ta Times'a gelen bir telgrafta, Filistin'den Mısır'a gelen mültecilerin bu coğrafyada gördüklerine ve bu cephede savaşın getirebileceği sonuçlara değinilmiştir. “Beerşeba bölgesindeki Türk birlikleri yoğunlaşmaya başladılar. Bölgedeki durum devam etmektedir. Burası Türk sınırına 60 km iken Süveyş Kanalı'na 420 km uzaklıktadır. Bu birlikler arasında çok sayıda Alman subayı varken Türk yetkililere göre çok daha az zafere inanıyorlar. Bu bilgiler bugün Londra'da yayınlanan yetkili kaynaklardan gelen bilgilerle de doğrulanmaktadır. Gerçekten de Alman keşif birlikleri zamana ve takviyeye ihtiyaç duyulduğunu söylerken, İstanbul'dan gelen mesajda ne pahasına olursa olsun Mısır'a yürünmesi gerektiği söylendi. Düşman ordusunun içerisinde güvensizlik ortamı olduğu açıktır. Bu güvensizlik Türk subayları, Alman subayları ve Arap birlikleri arasındadır. Bu saldırının zorlukları açıktır ama en muhtemel sonuç ise şudur: Süveyş Kanalı'na ulaşılsa saldırıyı yapanlar açısından başarılı olmak veya olmamak arasında çok az

⁸⁴ A Capital, 12.12.1914.

⁸⁵ A Capital, 05.01.1915.

*bir zaman vardır. Çünkü onlarla tedarik üsleri arasındaki iletişim son derece zor olacaktır. Eğer onların askeri gücüyle bizim askeri gücümüz aynı olursa bu durumda da değişen bir şey olmayacaktır. Türk ordusunda hali hazırda itaatsizlik vakalarının meydana gelmesi ve 27 Arap subayının Almanların emriyle Kudüs'te esir edilmesi sağlanmıştı.*⁸⁶

27 Ocak 1915'te Alman Savaş Bakanlığı'ndan alınan yeni bilgiler paylaşılmıştır. Korna'daki Türk birliklerine yapılan saldırıda büyük kayıplar verildiği bilgisini paylaşmışlardır. Haberin devamında ise farklı kaynaktan yararlanılarak operasyonun diğer detayları açıklanmıştır. Ratta'da yeni bir Türk gücü olabileceğine değinilirken bunun doğruluğu ise İngilizler tarafından teyit edilememiştir. İngiliz kuvvetleri tarafından Türk tekneleri ve kampları bombardımana tutulurken Türkler aceleyle düzensiz bir şekilde çekilmeye zorlanmıştı. İngilizler tüm bu gerçekleşen operasyonlar esnasında 50 kişiyi kaybetmişti.⁸⁷

4 Şubat'ta Reuter Ajansı'na dayandırılan bir habere göre Türklerin Kanal üzerinde köprü yapma girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştır.⁸⁸ 5 Şubat'ta Kantara'da Türklerle karşı karşıya gelindiğini ve Türklerin 6 batarya ve toplam 12.000 kişi olduğunun bilgisi paylaşılmıştır.⁸⁹

6 Şubat'ta Kahire'den alınan resmi bir habere yer verilmiştir. Haber şu şekildedir: *“Çarşamba sabahı düşman Toussum'a saldırarak duba ve sallarla kanaldan geçmek için kararlı bir girişimde bulundu. Düşman topçuları ise bu esnada Toussum ve Serapeum'u bombaladı. Ancak burada yapılan savaştan sonra düşman 8 subay ile 280 askeri esir olarak bıraktı. Birçok kişi ise mevzimizin önünde öldü. Kraliyet Donanması'na ait Hardinge gemisi el bombaları ile iki kez vurulurken 10 mürettebat yaralandı. İngiliz birliğinden bu olaylar esnasında 2 subay ve 13 asker ölürken 58 kişi ise yaralandı. Kantara'da yer alan karakolumuza saldırı olsa da düşman 31 ölü ve 60 esirle beraber mağlup edildi. Konumumuzdan 1.200 metre ilerideki bir başka saldırıyı da çok az kayıpla kazandık. Düşman kuvvetleri 6 batarya*

⁸⁶ A Capital, 25.01.1915.

⁸⁷ A Capital, 27.01.1915.

⁸⁸ A Capital, 04.02.1915.

⁸⁹ A Capital, 05.02.1915.

12.000 askerden oluşmaktaydı. İngiliz, Hint ve Mısır birliklerimizin durumu ise mükemmeldir.”⁹⁰

6 Şubat’taki diğer bir haberde Kopenhag’dan Daily Mail’e gelen bir telgrafta Almanların bu operasyon ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir. Telgrafta şunlar yazmaktadır: *“Güvenilir bir kaynaktan aldığım bilgiden yola çıkarak şunları söyleyebilirim. Kutsal topraklarda faaliyet gösteren Almanların, Berlin Genelkurmay Bakanlığı’na verdiği raporlarda cesaretlerinin kırıldığını biliyorum. İçlerinden bazıları Türk ordusunun Mısır’a doğru ilerlemesinin imkânsız olduğunu belirtiyor. Diğer taraftan disiplin konusunda da tereddütleri var eğer ki disiplin kalkarsa yağma ve katliamları da beraberinde getirecektir. Türk yetkilileri Mısır’da yaşanan mücadeleden vazgeçirerek ordunun Erzurum ve Bağdat gibi müttefikler tarafından tehdit edilen diğer noktalara nakletmeye karşı uyarıyorlar. Kamuoyu yeterince hazırlanırsa bu operasyonun Alman halkına üç ay boyunca zarar verdiğini ve Mısır’ın işgalinden vazgeçme nedenleri hakkında bir bahane bulunacaktır.”*⁹¹

10 Şubat’ta Kahire’den alınan resmi bir raporda daha önce gerçekleşen mücadelenin detayları anlatılmıştır. *“Süveyş Kanalı’na yapılan saldırıda düşmanın kayıpları başlangıçta söylenenden daha önemliydi. Savaş çok geniş bir alanda gerçekleştiği için Türklerin ölüm sayısını hesaplamak zordur. Kanalda 6 kişi boğulurken 500’den fazla ölü tarafımızca bulunup gömülmüştür. 650 kişi esir alınırken yüzlercesi yaralandı. Bazıları vazgeçerken Süveyş Kanalı’nı geçmeyi başaran 4 Türk ise teslim oldu. Türk ordusu doğuya doğru tamamen geri çekilirken şu anda Süveyş Kanalı’nın 20 mil yakınında hiçbir düşman kuvveti kalmadı. Bu mesafenin ötesinde ise sadece arkada kalan korumalar vardı. Bu geri çekilme olayı sadece ikisinde ve üçünde yaşanan olaylar yüzünden değildir. Bu geri çekilmede Sina Çölü’nün batı tarafındaki su eksikliği önemli yer tutmaktadır. Türkler tekrar saldıracak bir güç bulursa Kanal’ı geçmeyi tekrardan deneyeceklerdir.”*

15 Şubat’ta Türk birliklerinin Tor’a yaptığı saldırı anlatılmıştır. Türklerin komutanı Nekhel’deki bir adamından öğrendiği bilgide, Mısır hükümetinin Tor’da (Sina Yarımadasında) savunmasının olmadığını öğrenince 50 adamını 1 Alman

⁹⁰ A Capital, 06.02.1915.

⁹¹ A Capital, 06.02.1915.

subayı ile burayı işgale yollamıştı. Birlik Tor'a vardığı zaman buranın 200 Mısır askeri tarafından korunduğunu görünce takviye çağırmıştır. Türk birliklerini Mısır kuvvetleriyle aynı sayıya ulaştıran bu takviyeler geldiğinde, İngiliz-Hint kuvvetleri Türk birliklerinin arkasına geçerek 12'sinde şafak vakti saldırıya geçmiştir. Türk ordusu yenilirken 100'den fazla esir ve 60'tan fazla askerini kaybetmiştir. İngilizlerde ise bir Gurka ölürken bir tane yaralı asker olduğundan bahsedilir.⁹²

24 Mart'ta Türklerin tekrar İngilizlerin üzerine gitse de başarısız olduğu görülmüştür. Alman subayların yönettiği 1.000 kişilik bir Türk kuvveti tarafından Süveyş Kanalı'nın doğusuna ayın 23'ünde saldırı düzenlenmiştir. İngiliz kuvveti komutanı General Younghusband ise bu saldırıya karşılık vererek Türkleri yenmiştir.⁹³

Mart ayından sonra cephe ile ilgili yapılan haberlere geniş bir ara verilirken 25 Ekim 1915'te Almanların Süveyş Kanalı'nı ele geçirmesi durumunda yaşanabilecek olaylara değinilmiştir. *“Almanlar, İngilizlere darbe vurmak için Süveyş Kanalı'nı ele geçirmeye çalışacaktır. Olay Berlin'de şöyle yorumlanmıştır. Kanal, Almanların eline geçerse Hint Okyanusu ile ilişkileri olan İngilizlerin geçişi engellenecektir. Böyle bir şey olursa Uzak Doğu'dakilerin Vasco da Gama'nın öğrettiği eski yola yani Ümit Burnu'na geri dönmesi gerekecektir. Herkes Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla beraber yolculuğun ne kadar kısaldığının farkındadır.*

Süveyş Kanalı'nı kullanmamak kaçınılmaz olarak navlun fiyatında önemli bir artışa neden olacaktır. Ayrıca kalkış ve varış sayısında da azalma olacaktır. Süveyş Kanalı'nı kaybetmek İngiltere'nin ekonomisi için ciddi sorunlar doğuracaktır. Bu yüzden Almanlar 1896'da Fransa'nın medeni dünyaya yaptığı takdire şayan işini devralmak istiyorlar. Buna ulaşırlarsa kısa bir süreliğine buradan geçişleri yok etmek ilk öncelikleri olacaktır. Yeni bir sayfaya başlayacak dünyada ise İngiltere, Süveyş rotasını takip etmeyi bırakırsa Almanya için paha biçilmez bir avantaj sağlanacaktır. Almanya ise yürütmeye çalıştığı Vandalizm için bir mazeret aramaya çalışmaktadır.

⁹² A Capital, 15.02.1915.

⁹³ A Capital, 24.03.1915.

Mısır'daki İngiliz-Türk savaşı sırasında önemi çok yüksek olan Süveyş Kanal'ı ciddi şekilde hasar görürse uzun bir süre hatta yıllar boyunca tüm dolaşımlara kapalı olursa suçlama aynı Reims Katedrali'ndeki gibi olacağından şüphe yoktur. Bazı rakamları hatırlatmakta ise fayda var; Londra'dan Yokohama'ya yolculuk yaklaşık 22 gündür, Londra'dan Hong Kong'a 18 gün, Londra'dan Kalküta'ya 19 gün, Londra'dan Bombay'a 30 gün, Hamburg'dan Bombay'a ise 24 gündür. Ümit Burnu'nu takip etmek için harcanan kömür bir bot için daha fazla olacaktır. 1 ton yük için 6 Frank 25 cent kadardır. Atlantik veya Hint Okyanusu limanlarından temin edilen kömür, Akdeniz ve Kızıldeniz'den temin edilen kömürden daha pahalıya mal olacaktır.”⁹⁴

Bu haberden sonra gazete haberlere yine ara vermektedir. Sonraki haber 11 Aralık 1915'te İngiltere'nin Türkiye'ye savaş ilan ettiği sırada Suriye çölünde bulunan bir İngiliz Katolik misyonerin lehçeyi de iyi bildiği için hemen Kudüs yolunu kullanarak Yafa'ya gitmesini ve bu seyahati esnasında Türklere ait tanık olduğu gelişmeler aktarılmıştır. *“Türklerin, Almanların önderliğinde Filistin'deki karayolu ve demiryollarının inşasında büyük mucizeler yaptığını söyledi. Çift demiryolu hattı ile Şam, Kudüs ve Gazze'yi birbirine bağlayarak Süveyş haritasındaki eski Türk-Mısır sınırına kadar ulaşmışlardır. Boğazdan başlayarak Süveyş'e kadar olan 60 km'ye kadar silah ve mühimmat taşıyan dünya çapında trenleri vardı. Kudüs bu esnada toplam 100.000'den fazla kişinin yerleştiği bir garnizona dönüştü. Manastırlar kışla ve askeri hastane vazifesi görmeye başladı. Sivil halkın ise dışarı çıkması kısıtlandı. Rahip buradan geçtiğinde Türklerin her 100 erkek için sadece bir av tüfeği ile atış talimi yaptığını görmüştü. Süngü eğitiminde ise müzelerde bulunan veya manastırlarda bulunan eskrim kılıçları ve eski mızraklar kullanılmaktaydı. Top olarak ise sadece dört tane olduğunu ve dördünün farklı model olduğunu belirtti. Yarım saatte bir farklı gruba verilerek öğrenilmesi istenmekteydi. Yafa'da bulunan 50.000 kişinin ise daha iyi silahlandığı ve eğitimi olduğu görmüştü.”*

Haberin devamında daha önce bölgede yaşanan gelişmeler ve şu anda Türklerin bölgede taarruz başlatmak için tekrardan yaptığı hazırlıklar

⁹⁴ A Capital, 25.11.1915.

değerlendirilirken, bu duruma karşı İngilizlerin aldığı önlemler anlatılmıştır. “Ocak 1915’te bir grup Süveyş’e saldırıya da başarısız oldu. Fakat şu anda Gazze’de bulunan Cemal Paşa önderliğinde 700.000 kişilik bir birlikle tekrar taarruz edilmesi için hazırlanılıyor. Gerekli mühimmat sağlandıktan sonra harekâta geçeceklerdir. Seferi organize etmekle görevli Alman komutan ise General von Trummer’dir. 5 ile 6 hafta içerisinde Süveyş’te savaşılmaya hazır 100.000 erkeğe sahip olacağı tahmin ediliyor. Fakat İngiliz ordusu hazırlıksız değil 100.000’den fazla erkek Kahire’de ve Süveyş’te yoğunlaşmış durumda. Burası sürekli toplarla güçlendiriliyor. Yakında Asya-Afrika cephesi dokunulmaz olacaktır.”⁹⁵

16 Aralık’ta Türklerle İngilizlerin mücadelesine değinilmiştir. 12.000 av tüfeği ve makineli tüfekleri olan Türk birlikleri 13’ünde Matruh’un 24 mil batısındaki İngiliz birliklerine saldırı gerçekleştirmiş fakat geri püskürtülmüşlerdi. Türklerin ölü sayısı bilinmezken, İngilizlerden 8 kişinin öldüğü ve 38 kişi yaralandığı yazılmıştır.⁹⁶

28 Aralık tarihinde çıkan haberde Türklerle Almanların birlikte 3 Şubat tarihinde başlatmış olduğu Mısır operasyonunun başarısızlığından bahsedilirken, haberin devamında ise Süveyş Kanalı’ı ve çevresindeki coğrafik durumla ilgili ve şehirlere ait detaylara yer verilmiştir. Bu haber aynı zamanda 1915 yılında cephe ile ilgili çıkan son haber olma özelliğini taşır.⁹⁷

1916 yılında bu cephe ile ilgili haberler çok azdır. Bazı aylarda hiç habere yer verilmezken diğer aylarda ise genellikle tek haberle cephe ile ilgili gelişmelere değinilmiştir. 30 Ocak 1916’da çıkan ilk haber İtalya’dan alınarak servis edilmiştir. Süveyş Kanalı’nın savunulması hakkında Uzak Doğu’dan gelen yardıma değinilmiştir. Birkaç kruvazörden oluşan bir Japon filosunun Akdeniz’e doğru yola çıktığı ve Süveyş Kanalı’na demirlemesi beklenmekteydi. Japon kuvvetlerinin gelmesinin iki nedeni olduğu söylenmiştir; ticaret gemilerinin korunması ve kanalın savunulması için İngiliz filosu ile iş birliği yapmaktır. Gelecek olan gemiler arasında İtalya’da inşa edilen ve Ruslarla Japonların arasındaki barışın tamamlanmasından

⁹⁵ A Capital, 11.12.1915.

⁹⁶ A Capital, 16.12.1915.

⁹⁷ A Capital, 28.12.1915.

kısa bir süre önce teslim edilen 7.800 tonluk bir kruvazör olan Kasuga'nın da olduğu belirtilmiştir.⁹⁸

16 Nisan'da İngilizlerin Avustralyalı grubu kullanarak yapmış olduğu yeni bir taarruz girişiminden bahsedilmiştir. Mısır'da yer alan Avustralyalı grup Jifjafa'ya 13'ünde gelerek Türk kampına saldırmış ve burayı işgal etmiştir. Türklerden 5 kişi ölümlen 5 kişi ise yaralanmıştır. Avustralyalı mühendis bir teğmen ile 33 tane Türk, Katya'yı işgal eden İngilizlere esir düşmüşlerdir.⁹⁹

26 Mayıs'ta İngiliz uçakları tarafından operasyonların Süveyş Kanalı'nın çevresindeki şehirlerde devam ettiğine ve 18'inde El-Ariş'te deniz bombardımanına yer verilmiştir.¹⁰⁰

8 Ağustos'ta Kahire'ye yeni gelenlerin bu dönemde Türk tarafında neler yaşandığına dair sözlerine yer verilmiştir. *“Beyrut garnizonu kıtlıktan yok oluyor. Suriye boyunca sefalet hüküm sürmektedir. Küçük Asya'dan gelen Türk birlikleri yoksulluğu yaşıyorlar.”*¹⁰¹

12 Ağustos'ta ABD kaynaklı bir habere yer verilerek, Türk devletinin yapmış olduğu hareketin insanlık dışı bir tutum olduğu söylenmiştir. Türkiye, ABD'li bir komitenin binlerce insanın kıtlık çektiği Suriye'ye yardım etmesine izin vermediğine değinilmiştir.¹⁰²

14 Ağustos'ta Türk ordusunun yapmış olduğu Romani Muharebesi anlatılmıştır. *“3 Mart gecesi Türk ordusunda yer alan 14.000 tane asker İngilizlerin Romani pozisyonuna saldırdı. Süveyş Kanalı'nın 23 mil doğusunda, Katya'nın kuzeyindeki siperlerimize ön taraftan saldırırlarken aynı şekilde güney tarafımızda da saldırılara devam ediyorlardı. İngiliz ordusu ve Avustralyalı birliklerimiz tarafından düşman kolayca yenildi. Güneyde ise askerlerimiz yavaşça geri çekilirken düşman birlikleri kum tepelerinde umutsuzluğa kapılmıştı. Karşı saldırı yaparsak düşmanı yok edebiliriz.”* 4'ünde şafak vakti başlayan mücadele devam ederken

⁹⁸ A Capital, 30.01.1916.

⁹⁹ A Capital, 16.04.1916.

¹⁰⁰ A Capital, 26.05.1916.

¹⁰¹ A Capital, 08.08.1916.

¹⁰² A Capital, 12.08.1916.

İngilizlerin 3.000'den fazla esirle beraber birçok materyalide ele geçirdiği yazılmıştır. Türklerin ise yanlış bir zamanda çölü geçmeyi çalıştığı çünkü ağustosta bunun çok sürpriz bir gelişme olacağı ifade edilmiştir.”¹⁰³

23 Aralık'ta İngilizlerin El-Ariş'i işgalinin detaylarına yer verilmiştir. *“Düşmanın elinde olan Mısır şehri El-Ariş ayın 11'inde askerlerimiz tarafından işgal edildi. Magdabe'ye düşman tarafından yerleştirilen ve El-Ariş'i koruyan, burada sayısız savunma çalışması yapan birliklerin güçlü bir direniş göstereceği düşünülüyordu. Fakat hızlı bir şekilde ilerlememiz düşmanın planlarını tamamen yok etti. Takviyenin gelişini beklemeden ve karakollarla temas kurmadan doğu ve güney birlikleri geri çekilerek 19'u gecesini pozisyonlarından vazgeçtiler. Bu şehrin uzun bir süre sonra Türklerden alınması onlara hem motivasyon hem de askerî açıdan büyük bir darbe indirdi.”*¹⁰⁴ 24 Aralık'ta El-Ariş'in Türklerden alınmasından sonra tekrardan Süveyş Kanalı'na bir saldırı şansı verilmemesi gerektiğine vurgu yapılmıştır.¹⁰⁵ 26 Aralık'ta İngilizlerin Magdabe'yi aldığı bilgisi paylaşılır.¹⁰⁶

1917 yılındaki haberler yoğunluk açısından önceki senelerden daha fazladır. İlk haber 3 Ocak tarihinde Mısır'da yaşayan Müslümanların, İngilizlerin ve Fransızların siyasi politikasından duydukları memnuniyet vardır. Mısır'daki Müslümanlar, Mekke Şerifi'nin Fransa ve İngiltere tarafından resmen Hicaz Kralı olarak tanınmasının Müslüman dünyası ile bir dostluk eylemi olduğunu söylemişlerdir.¹⁰⁷ 18 Ocak'ta Türk hükümetinin Cemal Paşa'dan istediği siyasi ve askeri rapordan bahsedilmiştir.¹⁰⁸

Ocak ayını takip eden iki ay boyunca herhangi bir haber yayınlanmamıştır. Bir sonraki haber 3 Nisan'da karşımıza çıkmaktadır. İngiltere'de yer alan Avam Kamarası'nda Filistin operasyonu hakkında gelen bir soruya cevap veren Bonar Law'ın bölgeden aldığı raporla birlikte söylediklerine yer verilmiştir. *“Mısır komutanımızın bize ilk gönderdiği telgrafta şunlara değinmiştir: Operasyonların birinci kısmı demiryolunu da kapsayacak şekilde Gazze Vadisi'nin ele geçirilmesiydi.*

¹⁰³ A Capital, 14.08.1916.

¹⁰⁴ A Capital, 23.12.1916.

¹⁰⁵ A Capital, 24.12.1916.

¹⁰⁶ A Capital, 26.12.1916.

¹⁰⁷ A Capital, 03.01.1917.

¹⁰⁸ A Capital, 18.01.1917.

Gazze Vadisi savaşılmadan alındı. İngiliz birliklerinin komutanı düşmana savaşılmadan geri çekilebileceğini ve onlara bunu yapmaya zorlayacağını gösterdi. İngiliz komutan Gazze'yi bir manevra ile ele geçirmeye çalıştı. Ayın 30'unda sis nedeniyle operasyonlar yavaşlamıştı. Öğleden sonra Gazze'nin önemli noktalarına saldırmak mümkün değildi. İlk düşman siper hattı alındı ve 700 esir ele geçirildi.

Alman komutan Von Kress, Gazze'ye doğru yardıma geliyordu. Süvarilerimiz ve zırhlı birliklerimiz ise 53. Türk bölüğü ve komutanını esir aldı. Bu operasyonlara ancak birliklere su temin edebilirsek devam edilebilirdi. Suyun olmadığı zamanda ise birliklerimiz Gazze'nin güneyinde savunma pozisyonu aldılar. 27'sinde Gazze Vadisi pozisyonumuz her taraftan gelen Türklerle önemli kayıplara uğradı. Develi birliklerimiz Türk süvarilerine karşı başarılı oldu. Piyadelerimiz 27'sinde geri çekilirken sadece süvarilerimiz ana düşman pozisyonu ile baş başa kaldı. Birliklerimiz Gazze Vadisi'ni işgal ediyordu. Düşman kayıpları komutanımız tarafından 8.000 olarak hesaplandı. Bizim kayıplarımız 400'den azdı. Bir grup Gazze'ye doğru yolu açmaya çıktı. 200 askerimiz ise serbest bırakıldı.

Operasyonlar genel olarak olumlu geçerken Gazze çevresindeki sis ve doğası yüzünden düşman tam bir yenilgiye uğramadı. Birliklerimizin heyecanı, cesareti ve dayanıklılığı komutanımızı memnun etmekteydi. Düşmanın raporlarında savaş alanında 3.000'den fazla ceset bulunduğu söylenmiştir. Bunun doğruluğunu bilmiyoruz.”¹⁰⁹

9 Nisan'da Kahire'de bulunan Reuters muhabiri tarafından alınan bir bilgi kullanılmıştır. Muhabir, Lord Derby'nin Mısır'daki İngiliz birliklerinin komutanına gönderdiği mesajı şu şekilde aktarmıştır: “İngiltere ve Hindistan temsilcilerinin katıldığı İmparatorluk Savaş Kabin'i sizi ve güçlerinizi Gazze yakınlarındaki elde edilen önemli ve takdire şayan başarıdan ötürü tebrik eder. General Murrav şu şekilde cevaplamıştır: Herkes elinden geleni yapmayı kararlı.”¹¹⁰

¹⁰⁹ A Capital, 03.04.1917.

¹¹⁰ A Capital, 09.04.1917.

21 Nisan'da Gazze Vadisi'nin kuzeyinde ilerleme göstererek Türk pozisyonlarına 10 km daha yaklaşıldığı bildirilmiştir.¹¹¹ 24 Nisan'da bir Fransız gemisinin Beyrut limanına giderek ateş açtığı yazılmıştır.¹¹² 25 Nisan'da Türklerin Gazze'den Beerşeba'ya kadar olan pozisyonlara yerleştiği söylenirken İngiliz topçuların ise Gazze'de Türklere ait mühimmat deposunu havaya uçurduğundan bahsedilmiştir.¹¹³

12 Mayıs'ta A Capital gazetesi, Daily Telegraf'tan aldığı bir haberi kendi okuyucularına servis etmiştir. Bu haberde Yafa'nın Türkler tarafından boşaltılması ve bu sırada meydana gelen olaylara değinilmiştir. *"Filistin'deki Yahudiler kendilerini statü olarak ciddi bir durumda buldular. Nisan ayının başında Türkler tarafından Yafa'nın tahliyesi ve askeri önlem alma konusu tamamen bahaneydi aslında amaç Yahudilerin atılmasıydı. Müslümanlar ve Hristiyanların kalmasına izin verilirken ancak Almanlar, Avusturya-Macaristan ve Bulgarlar dâhil olmak üzere tüm Yahudilerin gitmesine karar verildi. Kudüs'ten de 300 Yahudi'nin ayrılması istenirken bunlar büyük bir zulüm ile sınır dışı edildi. Yafa'dan sürülen 8.000 Yahudi onlara ait hiçbir şeyi yanlarına alamazken evleri Türkler tarafından kendi gözleri önünde yağmalandı. 2 tane Yemenli Yahudi bu duruma tepki koyup tahliye karşı çıksa da asılarak diğerlerine gözdağı verildi. Diğer yandan Londra'dan gelen bir telgrafta İngiltere'deki İsrail medyasının Filistin'deki Türkler tarafından şehit edilen ortak dindaşları için endişe duyduğu belirtildi. Yahudilerin bölgedeki durumu ABD'nin savaşa girmesinden sonra korumasız kaldıkları için daha da zorlaştı. Onlara yardım edebilecek tarafsız ülkeler sadece Hollanda ve İspanya'dır. İspanyol Yahudilerin sayısı sınırlıdır ve İspanya bu duruma müdahale etmek istememektedir. Hollanda'ya gelince müdahalelerinin hiçbir işe yaramayacağı söylenmektedir."*¹¹⁴

15 Mayıs'ta gazete bu seferde Almanya'nın Frankfurt gazetesinden aldığı bir habere yer verirken. Almanların Suriye ve Filistin coğrafyası ile ilgili siyasi politikasını aktarmıştır. *"Biz Almanlar, Suriye ve Filistin gibi iki güzel ülkele*

¹¹¹ A Capital, 21.04.1917.

¹¹² A Capital, 24.04.1917.

¹¹³ A Capital, 25.04.1917.

¹¹⁴ A Capital, 12.05.1917.

savaştan önce de ilgileniyorduk. Uzun zamandır müttefikler Osmanlı üzerindeki etkisini arttırıyor ve Osmanlı yönetimine zorluk çıkartıyorlardı. Fransa, Suriye'de etkiliyken İngiltere'de Filistin'de sürekli bir eylem içerisindeydi. Bu bölgelerin ekonomik koşulları ise muazzam şekilde gelişime açıktı. Türkiye'nin önde gelen ipek ticaret merkezlerinden biri olan Suriye'de halkın zekâsı ve sağlık durumu muazzamdı. Toprağı ise son derece verimliydi. Filistin ise turistler için büyük bir cazibeye sahipti. Eğer ki bunu kullanmaya çalışan bir devlet olursa... Yahudi koloniciliğinin ise ana merkezinin bu ülkeyle ilgili olduğunu bizlere gösterdi. Biz Almanlar sadece kendi çıkarlarımız için değil müttefikimiz olan Türklerin çıkarları içinde mücadele edeceğiz.”¹¹⁵

Haziran ayından Kasım ayına kadar olan haberlerde genellikle çok fazla detaya yer verilmemiştir. 30 Haziran'da General Allenby, Kudüs çevresinde yer alan birliklerin komutanlığına atandığı bilgisi paylaşılır.¹¹⁶ 27 Eylül'de Mısır ve Filistin'deki mücadelenin devam ettiğini ve İngiliz birliklerin demiryollarına yapılan saldırılarda başarılar kazandığı vurgulanırken, 68 Türk ve 2 Alman subayının ölürken 80 Türk'ün esir alındığı yazılmıştır.¹¹⁷

Kasım ayı cephe ile ilgili haberlerin çok yoğun olduğu bir dönemdir. Filistin coğrafyasında yaşanan mücadeleler detaylı bir şekilde okuyucuya aktarılmıştır. 2 Kasım'da İngilizlerin Beerşeba'ya yaptığı operasyonlar esnasında 1.800 esir ve 9 top alındığı bilgisi paylaşılır.¹¹⁸

5 Kasım'da yer alan haber Kahire'de bulunan Reuter Ajansı muhabirinin yapmış olduğu açıklamalardır. Muhabir, Beerşeba'nın alınmasıyla ilgili detayları aktarmıştır. “*Bir süredir Filistin'de yer alan durağanlık 5 gün önce Türk mevzilerinin bombalanmasıyla son buldu. Bu bombardıman Türk hattında Gazze'den Ali Muntar'a doğru daha yoğunlu. Türkler birkaç gün önce büyük bir başarı elde ettikleri operasyona güvenerek Beerşeba civarında bir keşif saldırısı düzenlediler. Fakat bu saldırıyı İngilizlerin önceden bilmesi nedeniyle karşı saldırı yapılarak*

¹¹⁵ A Capital, 15.05.1917.

¹¹⁶ A Capital, 30.06.1917.

¹¹⁷ A Capital, 27.09.1917.

¹¹⁸ A Capital, 02.11.1917.

Türklerle büyük bir darbe vuruldu. Türkler bu durumdan dolayı geri dönmek zorunda kaldı.

Bu süre zarfında birlikler sessizce ilerledi. Türk savunması kuzeybatıda 5 ile 8 km mesafede Güney Beerşeba'ya kadar uzanan bir bölgedeydi. Bu pozisyon çok önemli bir doğal savunmaydı. Demiryolu ile en kuzeydeki ana savunmayla bağlantılı bir noktadaydı. Burada topçular ve makineli tüfekler çok fazlaydı. Garnizon iki tam alay ve bir süvari birliğinden oluşuyordu. Saldırı ve felaket haberleri Türkiye genel merkezine ulaşmadan önce etraflı sarılarak neredeyse düşmanın tamamı yok edildi. Bu düşmana karşı bir sürpriz oldu. Bu başarımızın nedeni sadece planların mükemmel olması değil aynı zamanda uygulamanın da mükemmel olmasındandır. Tüm mühimmatla beraber bu plana sadık kalırken, en büyük rol ise düşmanın arkasına geçmek için gece boyunca 80 km yol gidip düşmanı çevreleyen süvarilere düştü. Atlı Anzac ile Yeomanry birlikleri beraber bu planı uyguladılar. Harekât alacakaranlıkta başladı ve Türklerin pozisyonuna ulaşıldı. Anzaclar ilk savunma hattıyla Beerşeba'nın 16 km uzaklığında bulunan bölgede karşılaştı. Fakat en kuvvetli savunma ise şehrin eteklerini savunan güçlü bir kale durumunda olan Tel el Saba'daydı. Bu direniş şehir üzerinde yer alan ilerlemeyi yavaşlattı. Savaş bu noktada devam ederken hafif süvari birlikleri doğudaki Vadi yolu üzerindeki Hebron (El Halil)'a yerleşti. Böylece düşmanın bu yönde kaçmasını önledi. Tel el Saba birkaç saat sonra düştü. Fakat toprak ve makineli tüfekler ile donatılmış ve vadiye yerleşmiş birlikler şehir içindeki ilerlemeyi engelledi. Takviye birliklerinin gün batımından kısa bir süre sonra saldırılarına emredildi. Süngülerle saldırarak hücum ettik ve düşmanın şehrini alırken tek bir kurşun bile atmadık. Saldırı sabah şafak vakti toprakların hazırlanmasıyla başladı. Askerler, Türk siperlerinin ilk sırasını ele geçirirken Londra birlikleri 1070'te bir pozisyon aldı. Öğleden kısa bir süre sonra ana Türk pozisyonuna saldırarak 25 dk içinde aldılar. Batıda ve Beerşeba'nın kuzeybatısındaki tepede Türkler tarafından bir direniş gösterilmiş fakat geceleyin geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Operasyonların en tatmin edici yanlarından birisi de kayıplarımızın çok az olmasıydı. Bu sayı verdiğimiz esirlerden dahi azdı.

Sabah Beerşeba'ya girdik. Şehir iyi ve yeni durumda fakat eski şehirden çok fazla şey kalmamıştı."¹¹⁹

6 Kasım'da Gazze'ye karşı operasyonlar devam ederken operasyonların başlangıcından itibaren toplam 2.626 Türk esir alınmış ve bunların 207'sinin ise subay olduğu yazılmıştır.¹²⁰ 7 Kasım'lı tarihli haberde; Filistin operasyonları sırasında İngilizlerin Gazze'ye yaptığı saldırı girişiminde 3.000 Türk'ün esir alındığına değinilmiştir.¹²¹ 8 Kasım'da General Allenby tarafından yönetilen operasyonların başarılı olduğuna ve Gazze şehrinin İngiltere'ye geçtiği bilgisi paylaşılır.¹²² 9 Kasım'da aynı haber tekrarlanarak İngilizlerin Gazze'de bulunan Türkleri kuzeye ittiğini ve Gazze'yi aldığı yazılmıştır.¹²³

10 Kasım'da General Allenby'nin Gazze çevresindeki operasyonların gidişatıyla ilgili yaptığı bilgilendirmeye yer verilmiştir. *"Düşmanın sağ taraftaki Hebron'a çekildiğini söyledi. İngilizlerin ise bir birlik ile düşmanı kısa çaplı saldırılarla yıprattığını bildirdi. Gazze'nin sırasıyla doğusunda yer alan Jemmame ve Huj'a monte edilen birlikler Türk hattının 17 ile 18 km kuzeyindeki Vadi Hesi'nin güneyine ulaştılar. Gazze'den gelen bu birlikler Vadi Hesi'in kuzey kıyısını alarak demiryoluna ulaştılar. Bu noktada yer alan düşman pozisyonunu değiştirdi. Beyt Hanun demiryolundaki terminal alındı. Düşman Vadi Hesi'ye doğru kaçtı. Türk ordusunun tamamı ise kuzeye doğru çekiliyor. 40'tan fazla top alındı. Fransız filosunun desteklediği İngiliz filosu kıyıdaki düşmanın iletişim noktaları üzerine bombardıman yaparak değerli bir görev almaktadır. Uçaklarımız ise geriye doğru çekilen Türkleri takip ediyor.*"¹²⁴

11 Kasım'da İngilizlerin Aşkelon'u aldığı ve uçaklar tarafından operasyonlar sırasında 300 tane bomba atılarak Türklere büyük zayıat verdirdiklerine değinilirken, ölü sayısı vermenin savaş alanının genişliği nedeniyle zorluğuna dikkat çekilmiştir. General Allenby ise esirler hariç 10.000 kişi olabileceğini belirtmiştir.¹²⁵

¹¹⁹ A Capital, 05.11.1917.

¹²⁰ A Capital, 06.11.1917.

¹²¹ A Capital, 07.11.1917.

¹²² A Capital, 08.11.1917.

¹²³ A Capital, 09.11.1917.

¹²⁴ A Capital, 10.11.1917.

¹²⁵ A Capital, 11.11.1917.

12 Kasım'da General Allenby, Vadi'nin 23 km kuzeyinde yer alırken ayın 8'inde Warwickshire ve Worcestershire birlikleri tarafından Huj'un işgal edildiği bilgisi paylaşılmıştır.¹²⁶

14 Kasım'da Filistin'de ayın 8'inden 11'i gecesine kadar süren operasyonda toplam 5.894 Türk esir alınırken 286 tanesinin subay olduğu belirtilmiştir.¹²⁷ 15 Kasım'da Reuter Ajansı'ndan alınan bilgi aktarılmıştır. General Allenby'nin Türklere saldırarak onları 4 km kuzeye doğru sürdüğü ve bu operasyon sırasında toplamda 1.100 esir, 14 makineli tüfekle beraber 2 tane top alındığı yazılmıştır.¹²⁸ 17 Kasım'da İngilizlerin ayın 15'inde Yafa'nın 3 mil güneyindeki Ramla ve Lod'a ulaştığı söylenirken, 31 Ekim'den beri yapılan operasyonlarda alınan esir sayısının 9.000 kişiyi ulaştığı belirtilir.¹²⁹ 18 Kasım'da Türklerin Yafa'nın kuzeyinde bir siper oluşturduğundan bahsedilir.¹³⁰

19 Kasım'da Asya'dan gelen haberlerde, İngilizlerin önemli bir şehir olan Yafa'yı aldığı ve buranın Gazze ile Suriye'nin Akdeniz ticareti merkezi olduğuna değinilmiştir. Yakın bir zamanda tüm Filistin toprakları İngilizlerin ısrarı ve çabasıyla alınabileceğine vurgu yapılmıştır.¹³¹ 22 Kasım'da İngilizlerin Filistin coğrafyasında Türklere karşı başarılar elde ederken Kudüs'e yönelik operasyonların ise olumlu şekilde devam ettiği belirtilmiştir.¹³² 30 Kasım'da Filistin'deki durumun durağan bir şekilde devam ettiği bilgisini paylaşmışlardır.¹³³

2 Aralık'taki haberde Türklerin 28 Kasım gecesi İngiliz hattının yakınına yerleştiği söylenirken, ertesi sabah şafak vakti Avustralya birliği Türkleri çevreleyerek 2 subay, 140 asker ve 4 otomatik tüfek ele geçirmiştir.¹³⁴ 3 Aralık'ta Türkler saldırıya geçerken ağır kayıplarla geri püskürtüldüğünden bahsedilmiştir.¹³⁵

¹²⁶ A Capital, 12.11.1917.

¹²⁷ A Capital, 14.11.1917.

¹²⁸ A Capital, 15.11.1917.

¹²⁹ A Capital, 17.11.1917.

¹³⁰ A Capital, 18.11.1917.

¹³¹ A Capital, 19.11.1917.

¹³² A Capital, 22.11.1917.

¹³³ A Capital, 30.11.1917.

¹³⁴ A Capital, 02.12.1917.

¹³⁵ A Capital, 03.12.1917.

9 Aralık'ta General Allenby tarafından Hebron'un alındığı açıklanmıştır. Fakat aşırı yağmurların ilerlemeyi zorlaştırdığıda aynı haberin içerisinde yer almıştır.¹³⁶

11 Aralık'ta çıkan haber Kudüs'ün alınmasına dair Avam Kamarası'nda Bonar Law'ın Kudüs'e ilerleme ve buranın alınmasıyla ilgili yaptığı bir bilgilendirmedir. Haberin devamında ise Kral George tarafından General Allenby'e gönderilen başarı telgrafı vardır. *“General Allenby ayın 8'inde Kudüs'ün güneyindeki ve batısındaki düşman pozisyonlarına saldırdığını bildirdi. Birlikler Beytüllahim'e girerken düşmanı geriye doğru ittiler. Düşman Kudüs'ün daha ilerisine gitti. Diğer birliklerimiz ise düşmanın güçlü pozisyonlarına doğru saldırdı. Bu pozisyon Eriha'nın batısı ile kuzeydoğusunda yer almaktaydı. Ayın 9'unda kutsal şehir tamamen izole edildi. Fransız, İtalyan ve Hintli Müslümanlar eşliğinde bir İngiliz diplomasi subayı ve İngiliz valisi şehir ile kutsal yerlerin güvenliğini sağlamak için yola çıktı. General Allenby yarın resmi bir şekilde Fransız ve İtalyan birlik komutanlarının yanı sıra Fransız siyasi yetkilileri ile Kudüs'e girmeyi planlıyor. Kutsal yerlere zarar vermemek için büyük özen gösterilmesi nedeniyle Kudüs'ün alınması biraz gecikmişti.”*

Bu haberinde devamında ise Kral George tarafından General Allenby'e Kudüs'ün alınmasına yönelik başarısından ötürü gönderilen telgrafta şunlar yazmaktadır: *“Kudüs'ün ele geçirilmesi tüm imparatorluğumda memnuniyetle karşılandı. Bu başarı için seni ve birliklerini yürekten kutluyorum. Bölgedeki su eksikliğine ve diğer olumsuz koşullara rağmen askerlerin bu denli azmi, ilerlemesi ve başarısı senin sayende oldu. Şu anda kendimi çok mutlu hissediyorum bu kutsal şehri sen koruyup gözeteceksin.”*¹³⁷

13 Aralık'ta General Allenby'nin Kudüs'ü aldıktan sonra ayın 11'inde Lloyd George'a göndermiş olduğu telgraf yine Lloyd George tarafından Avam Kamarası'nda okunmuştur. General Allenby şunları yazmıştır:

¹³⁶ A Capital, 09.12.1917.

¹³⁷ A Capital, 11.12.1917.

“Çevremdeki bazı insanlarla, Fransız ve İtalyan birlik komutanları ve bunun yanı sıra Fransız, ABD ve İtalyan askerleri ile resmi olarak bugün öğlen şehre yürüyerek girdim.

Yafa kapısında İngiltere, İskoçya, İrlanda, Galler, Avustralya, Yeni Zelanda, Hint, Fransız ve İtalyan korumalar tarafından karşılandım. Diğer insanlar da beni karşıladı. Kutsal yerlerin etrafına korumalar yerleştirildi. Askeri valim Latin ve Yunan temsilcileri ile ilişkiler kuracaktır. Bu vali aynı zamanda kutsal yerlerin gözetimi için bir memur görevlendirecektir. Ömer Cami ve çevresindeki Müslümanlar gözetime alındı. Caminin etrafına da Muhammed’e inananlar ve Hintlilerden oluşan bir askeri kordon kuruldu. Müslüman olmayanlar camiyi denetlemek için görevli askeri vali ve Müslüman vali olmadan bu kordonu geçemeyecektir.

Benim emrimde yer alan insanlar Kudüs'te Arapça, İbranice, İngilizce, Fransızca, İtalyanca, Yunanca ve Rusça dillerinde şu sıkı yönetim bildirisini okudular: Kudüs'ün sakinleri, azizler ve çevresinde yaşayan insanlar. Komutanlığım altındaki birlikler tarafından Türkleri yendik ve bunun sizlere bir endişe getirdiğini gördüm. Bu nedenle benim idarem altında ve askeri durumun gerektirdiği süre boyunca sıkı yönetim kurallarına tabi olduğunuzu beyan ederim. Ancak şunu söyleyebilirim ki düşman artık buradan uzaklaştı. Herkesin normal uğraşlarına hiçbir şeyden korkmadan ve çekinmeden devam etmesi gerektiğini bildiririm. Dahası kutsal şehriniz insanlığın üç büyük dinine inanan insanlar tarafından sevgiyle görüldüğü için ve bu üç din tarafından yüzyıllarca kutsanmış olduğundan sizi temin ederim ki tüm kutsal binalar, kutsal yerler, şapeller, kuruluşlar, miraslar, bu üç dinden birine ait buluşma yerleri hangi şekilde olursa olsun inançlarına göre korunacaktır. Bu yerler kutsal kabul edilmektedir. Muhafızlar Beytullahim'e ve Rahel'in mezarının yanına yerleştirildi. Hebron'daki mezarda Müslümanlar tarafından gözetim altına alındı. Kutsal Kabir kapılarındaki güvenliklerden bu kiliseyi koruyan görkemli Halife Ömer'in anısına her zamanki yükümlülükleri sürdürmeleri istendi.”¹³⁸

¹³⁸ A Capital, 13.12.1917.

14 Aralık'ta bir askeri eleştirmen tarafından Kudüs'ün alınmasıyla ortaya çıkan manevi ve siyasi sonuçlara ait yorumlar yapılmıştır. Eleştirmen şunları söylemiştir: *“Önce İngiltere'nin Kudüs'ü ele geçirme sürecindeki büyük askeri başarısını inceleyeceğiz. Filistin başkentinin düşmesi Türkiye'yi çok fazla zorlayacaktır. Türkiye, Suriye'nin tamamen kaybedilmesini istemiyorsa Humus ve Şam'da büyük direniş yapmak zorunda kalacaktır. Buna ek olarak Mısır'da bulunan İngilizler sadece basit bir yürüyüş ile Belka'daki Araleia demiryolu hattını kesebilir ve böylece Medine'de yer alan Türklerin iletişimi tamamen kesilecektir. Diğer şehirlerdeki Arap ayaklanmaları Türklerin buralardaki garnizonlarında kaybetmesine neden olacaktır. Türkler Arapların içindeki mükemmel askerleri sürekli alıyorlardı ve birçoğu da Çanakkale cephesinde bulunuyordu. Böyle bir isyan hareketi İstanbul Hükümeti'nin hepsini kaybetmesine yol açabilecektir. Öte yandan Filistin'in işgali kesinlikle Mısır topraklarını ve Süveyş Kanalı'nı güvence altına alıyor. İngiltere'nin elinden Nil havzasını alarak Hindistan'a ulaşma hayali kuran Türk-Alman rüyası bitiyordu.*

Allenby bugün Kudüs'te yer alıyor ve İngilizler Mısır'dan 60 leques (eski uzunluk birimi şu anda km kullanıyorlar) ilerleme kaydetti. Ayrıca Allenby'nin Mezopotamya'daki Townshend gibi zayıf maceracı bir keşif yaptığını düşünmeyin. Allenby ilerlemesinde Bağdat'taki Stanley Maude rolünü üstlendi. Taktik ve stratejik olarak sağlam zemine adım attığından emin olmadan bir adım atmadı. Gazze'ye saldırmak için Süveyş Kanal'ı siperlerine güvenlik görevlilerinin gelmelerini bekledi. Terabin bölgesinden geçen bir demiryolu üzerinden ise gıda, mühimmat ve özellikle su ihtiyacını karşıladı. Ayrıca operasyonlarda yaralı, hasta askerlerin yanı sıra kullanılmayan malzemede tahliye edildi.

Kudüs için gerçek savaş Gazze ve Beerşeba'da gerçekleşti. Bu iki Filistin şehri arasında bir Avusturyalı general olan von Kressenstein önderliğinde 60.000 Türk-Alman vardı. Allenby onlara karşı şu şekilde ilerledi: Önce sağ tarafta Beerşeba'da kazandı. Sonra sol tarafta Gazze'de kazandı. Hareketleri o kadar hızlıydı ki Kressenstein iki kanadını yenilgiden kurtaramayarak ve mühimmatı terk ederek geri çekilmek zorunda kaldı. Bununla birlikte Şam demiryolundan takviye

aldı. Ölü Deniz'den Akdeniz kıyılarına düz bir çizgide değil, kuzeybatıdan güneydoğuya bölünerek herkesi şaşırtarak Kudüs'e yerleşti.

Kudüs demiryolu ile bağlanan liman olan Yafa'yı ele geçiren İngiliz-Mısırlılar stratejik bir olay başlattı. İlk önce Allenby sağda Hebron'u işgal etti. Daha sonra soluna dönerek sahil boyunca uzanan Nablus üzerindeki Türk-Alman hattını tehdit etti. Sonuç olarak Kressenstein korkarak Kudüs'ü terk etti. Allenby'nin Ürdün kıyıları ve Taberiye Gölü'nün akışını takip ederek Şam'ın üzerine aceleyle koştuğuna inanmıyoruz. Mantiken düşünmek gerekirse yukarıda da söylediğimiz gibi her şeyden önce kendisini Arap isyancıları ile bağlantılı bir konuma getirerek Arap demiryollarını kesecek böylece Kuzey Suriye'yi yarımadanın tamamen dışında bırakmayı çalışacağı düşünüyor. Ayrıca İsmailiye-Gazze demiryolunun Kudüs üzerindeki tedarikine devam edilecektir.

Kudüs'ün alınmasının manevi ve siyasi değeri nedir? Büyüktür. Yeryüzündeki tüm Hristiyanlar bu yeni haçlı seferi öncesinde kalplerinin attığını hissettiler. Yeni haçlı lideri İngiliz asıllı 'Aslan Yürekli Richard' Almanlar, Avusturyalılar ve müttefikleri ile savaşmak zorunda kaldı. İngiltere kutsal toprakları Yahudilere teslim edeceğini söylerken içinde yaşayan Hristiyan ve Muhammed'e inananların çıkarlarını koruyacağını ilan etti. Yakın zamanda tekrar toplanan Siyonist Kongresi asil ırkın oluşturulmasını konuştu. Fakat savaşın bitmesini beklemelidir. Kudüs'ün ele geçirilmesiyle ortaya çıkan problem tatmin edici bir şekilde çözülecektir. Bugün sadece Haçın, Hilal'i kutsal yerlerden çıkardığını ve Hristiyan medeniyetinin Ürdün nehri kıyısında yerleşmeye başladığını söyleyebilirim.¹³⁹

14 Aralık'ta yer alan diğer haberde İngiltere'deki Yahudilerin temsilcisi olan Baş Haham'ın Kral George'a Kudüs'ün alınmasından sonra gönderdiği mektup paylaşılmıştır: "Dini şefi olmaktan gurur duyduğum Yahudi toplulukları adına Majestelerini dünya tarihine geçecek olan Kutsal Topraklarda elde edilen zaferler için alçak gönüllülikle kutluyorum. Kudüs'ün alınmasından sonra, Majestelerinin hükümeti tarafından Filistin hakkında; Yahudi halkının "Ulusal Sığınağı" olacak şeklindeki unutulmaz ifadeyle birlikte insanların kalbi daha hızlı bir şekilde atmaya

¹³⁹ A Capital, 14.12.1917.

ve rahatlamaya başladı. 2.500 yıldır Kudüs'ü en büyük memnuniyet üzerinde tutan İsrail evi, Tanrı'dan Majestelerinin güçlerini, kahramanca çabalarını, hızlı ve eksiksiz başarısını taçlandırmasını istiyor. Filistin'den gelen görkemli haberler için İngiliz Yahudileri sizleri tüm içtenlikle kutluyor. Şabat törenlerinde yani 15 Haziran Cumartesi günü Kudüs'ün İngiliz kuvvetleri tarafından ele geçirilmesi dini bir şekilde kutlanacaktır. Kral George, Baş Haham tarafından kendi adına ve İngiliz İmparatorluğu'na gönderilen tebrikleri ne kadar takdir ettiğini söyleyerek cevap verdi."¹⁴⁰

1917 yılının son haberi 18 Aralık'ta yazılmıştır ve İngilizlerin ilerlemeye devam ettiği ifade edilmiştir.¹⁴¹

1918 yılının ilk haberi 7 Ocak tarihinde yazılmıştır ve General Allenby'nin bölgedeki ilerlemesi ile ilgili bilgi verilmiştir. Kudüs'ün kuzeyindeki İngiliz hattı bir milden daha fazla ilerlemişti. Havacılar Nargos kamplarına ve demiryolu taşıtlarına doğru nişan alarak Afula'yı başarıyla bombalanmıştır. Bu esnada bir uçağın ise düşürüldüğü yazılmıştır.¹⁴² 10 Ocak'ta Arapların Ma'an'ın kuzeyine geçtikleri bilgisi paylaşılır.¹⁴³ 14 Ocak'ta ise Hicaz Demiryolu hattında büyük başarılar elde edildiğine değinilmiştir.¹⁴⁴ 16 Ocak'taki Cenin havaalanına kötü hava şartlarına rağmen operasyon yapılırken, 7. gün Beytüllahim'in İngilizler tarafından alındığı bilgisi paylaşılır.¹⁴⁵

18 Ocak tarihinde A Capital gazetesinde yer alan bir muhabir Kudüs'ün durumu ile ilgili bilgi alışverişinde bulunmak ve bazı soruların cevabını alabilmek için Joseph Benoliel'in yanına giderek onunla bir röportaj gerçekleştirmiştir. Bu röportajın tamamı şöyledir:

"Gelecekteki devletin yönetim sistemi monarşi mi, cumhuriyet mi?"

¹⁴⁰ A Capital, 14.12.1917.

¹⁴¹ A Capital, 18.12.1917.

¹⁴² A Capital, 07.01.1918.

¹⁴³ A Capital, 10.01.1918.

¹⁴⁴ A Capital, 14.01.1918.

¹⁴⁵ A Capital, 16.01.1918.

Muhabir: Kudüs'ün İngilizler tarafından alınması ve İngiliz hükümetinin zulüm gören İsrail halkına cömert teklifi Londra'da tartışılıyor. İbrani sorunu günün konusu haline geldi. Halk İsrail Krallığı'nın yeniden kuruluşu hakkında daha kesin açıklamalar talep etti. Bunun cevabını aramak için yola çıktık. Bay Joseph Benoliel'den hariç hiç kimsenin bu olaya bu denli ışık tutamayacağından şüphesiz emindik ve dün profesörü arayarak onu ziyarete gittik. Ofise gittiğimizde neden orada olduğumuzu açıkladık. Hiçbir şeyden kaçmadan merakımızı gidermeyi kabul etti. Largo de S. Poulo'ya açılan bir pencerenin yanında oturduk. Dünyanın dört bir yanından gelen bu hoş denizciler mahallesinin egzotik kozmopolitizmine bakarak biraz zaman geçirdik. Bizi sürgünlerin nostaljik bakışlarıyla karşılayan hanların verandalarında Hintliler ve Javaneseler (Endenozya'nın Java Adası'nda yaşayan halka verilen isimdir.) vardı.

Joseph Benoliel: Sadece İsraillilerin değil aynı zamanda Muhammedlilerle beraber Arapların da konuştuğu Londra'da, İngiltere'nin Yahudi halkı için yaptığı cesaret dolu hareket için hissedilen durum iyiydi ancak Filistin'deki bu yeni döneme sadece İsrail'in çocukları sevinmedi. Tüm insanlık sevindi. Çünkü tüm dünyadakileri kapsayan avantajları yadsınamaz.

Muhabir: Neden?

Joseph Benoliel: Bunun sebebi gayet basit hiç kimse İsraillilerin faaliyetlerinden ve her dalda gösterdikleri üretken kapasiteden şüphe duymuyor. Tito'nun işgalinden bu yana her yere dağılmış olmalarına rağmen, tüm zulme rağmen, tüm nefretin bu acı çeken insanlık üzerinde olmasına rağmen, 1.800 yıllık bu insanlar dünyanın en eskilerinden biri fakat bu insanlar hep aynı davranış çizgisinde dengesizlik ve zayıflık olmadan her zaman üretmiş ve ilerlemişlerdir.

Kudüs'te barış sarayı olacak mı?

Muhabir: Fakat İsraillilerin farklı topraklarda uzun süre kalması onların anavatan sevgisine zarar vermedi mi?

Joseph Benoliel: Hayır! İsraillilerin ruhunda tıpkı atalarınıninki kadar anavatan sevgisi var. 19. yüzyılın acılarıyla silinmediği gibi yaşadıkları ülkenin

sevgisi de silinmeyecek. İnsanın kalbinde bu iki tutkunun aynı anda olamayacağını söylersek hata yapmış oluruz. İnsan annesine ihanet etmeden vaftiz annesini de sevebilir. İnsanlar ve insanlık nasıl seveceğini bilir, nefret edemez. O kadar ki 400 yıl önce Portekiz ve İspanya'dan atılmışlardı. Hala anavatanlarını unutmadılar. Hala ona tüm ruhları ile bağlılar.

Muhabir: İnsanlarla konuştun mu?

Joseph Benoliel: Evet. Diğer ülkelerde kök salmış olan halkımız Filistin'de buluşarak yaşadıkları halklara duydukları sevgiyi de kalplerinde getirecekler. Böylece halkların halkı olacaklar. Tüm insanlık bu kadar güçlü bağlantılarla birleştiklerinde evrensel uyum planlarına hiç kimsenin olmadığı kadar rehberlik edecektir. Bu yüzden barış sarayı Hayfa'da değil, Kudüs'te olmalı.

İsrail'in Yeni Devleti

Muhabir: Bize gelecekteki İsrail devletine dair izlenimlerinizi söyleyebilir misiniz?

Joseph Benoliel: Öncelikle şunu bilmelisiniz ki Zion'a tekrar döndüğümüzde orada yaşayan insanların hiçbirini kovmayacağız. Aksine Musa'nın misafirperverliğini ilk yasalarımızdan biri olarak alacağız. Toprağımızı paylaşmak isteyen tüm yabancıları ağırlayacağız. Yeni ülkenin ekonomik gelişimi üzerine şunları söyleyebiliriz, Filistin dünyanın kalbinde büyük kıtaların Avrupa, Asya ve Afrika'nın merkezinde yer alıyor. Bu avantajları kolayca hesaplayabiliriz.

Muhabir: Soracak cesaretimiz olmadığından bir soruyu uzun zamandır çiğneyip duruyoruz. Peki İsrail'in yeni devletini hangi kurumlar yönetecek? Bay Joseph Benoliel sorumuza şok oldu ve biraz düşündükten sonra cevapladı.

Joseph Benoliel: Azınlık gibi olsa da felsefe bakımından gelişmiş olan İbraniler, cumhuriyetçilik gibi tüm modern fikirlerin sahibidir. Ama geleneklerimizden kaçabilir miyiz bilmediğim için yeni talepler olabilir. Eğer kaçamazsak çılğınca liberal bir monarşi olacağız.

Muhabir: Bu durumda İsrail tahtına kim oturacak?

Joseph Benoliel: Bilmiyorum. Belki hala Davut'un soyundan gelen vardır.

Muhabir: Bay Joseph Benoliel sessiz kaldı. Ön taraftaki hanların pencerelerine dağılmış olan doğu denizcileri aynı caddeye bakmaya devam ediyor."¹⁴⁶

27 Ocak'ta gazete tekrardan Filistin Operasyonu ile ilgili bilgi vermeye geri dönmüştür. Filistin'de yer alan İngiliz havacıları 21'inde kamplara ve Sebastia ile Samarya'nın batısındaki demiryolu üzerine operasyon düzenlemişlerdir. Ayın 25'inde ise Huwara'ya topçular tarafından operasyon yapılmıştır. Burada 2.000 Türk'ün olduğu ifade edilmiştir.¹⁴⁷

4 Şubat'ta Kudüs'ün kuzeyinde 12 mil ilerleme kaydedilirken 8 mil kuzeydoğusunda ise Türklerle temasa geçilerek geri püskürtülmüşlerdir. Ocak ayında yer alan haberde ise hava muharebelerinde 12 Türk uçağı imha edilmiştir.¹⁴⁸

14 Şubat'ta Araplarla Türklerin yapmış olduğu savaşlara değinilmiştir. Araplarla Türklerin bu mücadelesi Filistin başlığı altında kendine yer bulmuştur. "12'sinde Avustralyalı hava kuvvetleri tarafından Ma'an'ın 80 mil kuzeyindeki Hicaz Demiryolu'ndaki Katrana'ya başarılı bir şekilde baskınlar yapıldı. Hatlara, lokomotiflere ve vagonlara 14 doğrudan isabetle beraber 1.010 pound bomba atıldı. Tüm uçaklarımız geri dönmeyi başardı. Devriye operasyonları sırasında uçaklarımıza 6 keşif ile 2 büyük uçak saldırdı. 5 keşif uçağı inmeye zorlanırken 3 uçak mücadeleyi durdurdu. Havacılarımız en büyük düşman uçaklarını kovalayarak her ikisini de Tulkarim civarında karaya inmeye zorladı. Hicaz Krallığı'nın Arap kuvvetleri, Medine'nin kuzeyindeki Hicaz Demiryolunda baskınları tekrarlayarak operasyonlarına başarılı bir şekilde devam ederek hasara yol açtı."¹⁴⁹ 16 Şubat'ta İngilizlerin Kudüs'ün kuzeydoğusunda 11.5 mil ilerlediği bildirilmiştir.¹⁵⁰

¹⁴⁶ A Capital, 18.01.1918.

¹⁴⁷ A Capital, 27.01.1918.

¹⁴⁸ A Capital, 04.02.1918.

¹⁴⁹ A Capital, 08.02.1918.

¹⁵⁰ A Capital, 16.02.1918.

23 Şubat'ta yer alan haberde Eriha'nın alınmasına değinilmektedir. Haberin aktarılmasında İngiltere'de yer alan Evening News, A Pall Mall, O Globe ve Westminster Gazeteleri tarafından yapılan yorumlar kullanılmıştır.

“Öğleden sonra gazetelerde yer alan Eriha'nın alındığı haberlerinde memnuniyet dile getiriliyor. "Evening News" uzun yıllar sonra "şehir alındı" şeklinde yazdı. Eriha, General Allenby'nin kazanan ordusu önünde düştü. Kutsal toprakların en verimli bölgesi şu anda müttefiklerin elindedir.”

“A Pall Mall Gazetesi: Eriha'nın alındığını ve İngiliz süvarisinin Ürdün kıyısında olduğunu söylüyor. Bu muhteşem haber Allenby'nin salı günü başlayan Türklere yönelik saldırısının hızlı ve enerjik sonucudur. İngilizler ani bir darbe ile şehri almayı amaçladı. Bugünkü haberler bu sonucun elde edildiğini gösteriyor. Bölge zorlu ve Türkler inatçıydı fakat sıkı bir mücadelemiz oldu.”

“O Globe: Eriha'nın askeri önemi büyüktür. Çeşitli yolların birleşim noktasıdır ve Ürdün Köprüsü'nden 5 mil uzaklıktadır. Savaş sırasında Almanlar yönetimindeki Türkler eski köprüyü çimento ile yenilediler. Çünkü bu köprü Eriha'nın üzerinden Kudüs'ü Ürdün'e bağlayan ana yolların birinden geçer. Burası Allenby'e Türkiye'nin Nablus üssüne giden üçüncü bir erişim yolunu veriyor. Ayrıca sahil boyunca uzanan yolun yanı sıra Kudüs dağları üzerinden Nablus'a giden direkt yol buradadır.”

“Westminster Gazetesi: Eriha'nın alınmasıyla birlikte Allenby'nin zaferlerine önemli bir tanesi daha eklendi. Türklerin prestiji bir dizi sert denemeye tabi tutuldu. Ancak düşündüğümüzden daha demoralize olmadılar. Ne onlar ne de Alman müttefikleri yürüyüşümüze karşı çıkamayacaklar. Eriha'nın alınması bu nedenle yüksek askeri öneme sahiptir. Ürdün Vadisi'ne paralel düz bir araziye sahip baskın bir konum sağlıyor. Buradaki refahın tekrardan sağlanması için bizim sadece insanların ellerine ihtiyacımız var. Filistin'in en güzel bölgelerinden birisiyken, Sultan'ın kendi toprağıydı.”¹⁵¹

¹⁵¹ A Capital, 23.02.1918.

24 Şubat'taki haberde farklı gazetelerden Eriha'nın alınmasıyla ilgili yapılan yorumlar aktarılmıştır. Eriha'nın alınmasıyla ilgili yorum yapan Daily Chronicle şöyle yazmıştır: *“Eriha'nın alınmasından sonra insanlar bölgeye gelerek yerleşime başladılar ve kulübelerde yaşamaya başladılar. Bölge toprak ve hava olarak mükemmel derecede verimliyken bunun yanı sıra askeri olarak çok önemli bir yere sahiptir. Ürdün Vadisi'nden Yahudiye (Judea) Platosuna giden ana yolun eteğinde yer alan Eriha, Kudüs'e geldiğimizde batı ve doğudaki ana kapıdır. Ürdün'ün ötesindeki bölge Hicaz Demiryolu'ndan dolayı daha fazla askeri öneme sahiptir. Bir asır önce Filistin'in işgal eden bir ordu burayı görmezden gelebilirdi. Fakat General Allenby demiryolu hattına ulaşırsa ve burayı alırsa Arabistan'la Türkler arasındaki tüm iletişimi kesebilir. Osmanlı askerlerinin az da olsa kalıntıları demiryolunda bulunmaktaydı. Onlar nereye gideceklerini bilmiyorlardı. Bu yüzden Hicaz Kralı'nın ne olacağına karar vermesi bekleniyor. Hicaz Kralı uzun zamandır Türk birliklerine karşı Eriha'nın batısında savaşıyordu. Ayrıca Türk birliklerinin kuzeye doğru gitmesini isterken hangi yoldan gideceklerini kendilerinin seçmesini istedi.”*

“Reuter Ajansı: İngilizlerin Ürdün kıyısındaki ilerleyişinin önemli olduğunu söylüyor. Fakat buradaki şiddetli yağmurlar General Allenby'nin ilerleyişini engellemektedir. Kudüs'teki birlikler kaygan sabun yığını gibi olan dağları geçmek zorunda kalırken birçok at düştü. İngilizler şimdi Ürdün kıyısına kadar geldiler. Haritaya baktığımızda bu harekâtın önemi anlaşılıyor. Çünkü bizlerle Arap müttefiklerimiz arasındaki iletişimin ilk aşamasıdır. Arapların kendisi ile ilk kez doğrudan temas halinde olacağız. Bu denli güçlü bir düşmanla böylesine uzun ve zorlu bir mücadele veren askerlerimiz için bu olay büyük teşvik olacaktır. İngilizler şimdi Ürdün kıyısında kamp yapıyorlar. Bugün su çok kuvvetli ve çok derindi. İngilizler orada şimdiye kadar eksik olan birçok şey bulacaklardır.”

“Daily Mail: General Allenby'nin Kuzeydoğu Kudüs'e hızlı bir şekilde ilerlemesi kendi enerjisi ve becerisiyle olmuştur. Süvarilerin Eriha'yı alması başarılarına bir yenisini daha eklemiştir. Doğu'dan gelen görkemli ordumuz her attığı adımda Çanakkale'ye daha çok yaklaşıyordu. Zaten birliklerimizden bazıları

Truva'yı görmüştü. Şimdi bu birlikler ülke içerisinde ilerlemeye devam ediyorlar. Daha önce hiç görmedikleri en büyük ve en soylu anıları ölümsüzleştiriyorlar."¹⁵²

26 Şubat'ta Eriha'nın alınmasıyla ilgili tekrar bir haber gelirken bu sefer haberi ileten kişi İngilizlerin Filistin'de yer alan ordusunu takip eden muhabir olmuştur. Muhabir, Reuter Ajansı'na telgrafla Eriha'nın alınmasıyla ilgili detayları ayın 22'sinde aktarmıştır. Bu telgrafta şunlar yazmaktadır: *"Havanın soğuk ve yağışlı olması nedeniyle operasyonların belli bir süre askıya alındığını ve iletişim hatlarının güçlendirilmesi gerektiğini söyledi. Uzun sürse de önemli stratejik noktalarının alındığını vurguladı. Noel'de sona eren operasyonlarda askerlerimiz Kudüs'ün doğusundaki önemli tepelere ve Eriha'ya giden yola hâkim oldular. Türklerin ise Eriha'nın doğusunda bazı kuvvetleri vardı fakat yeterince güçlü değillerdi eğer ki güçlü olsalardı, Beytüllahim ile Ölü Deniz arasına yerleşebilir ve hatta Hebron'a giden yolu tehdit edebilirlerdi. Kudüs ve Eriha'nın arasında yer alan bölge Ürdün'e kadar 7 mil boyunca tepelerden oluşmaktaydı. Burası uzaktan bakıldığında nemli görünür fakat gerçekte dar geçitlerden oluşurdu. Türkler, Kudüs'ün 6 mil doğusundaki alanın hakimiydi. Savunmalarında çok fazla makinali tüfek vardı ve siperlerin arası çok darken taş siperler kullanıyorlardı. Sağ kanadımız Türkleri bu kordonun gerisine itmek için karar aldı. 14 Şubat'taki ilk İngiliz harekâtı bir direniş ile karşılaşmadı ve hat 100 metre ileriye gitti. 19'unda Galler ve Londra birlikleri Eriha'nın kuzeyine ve güneyine aynı anda saldırırken Avustralyalı hafif süvari birlikleri güney tarafında geniş bir süpürme harekâtı yaptı. Düşman kendi pozisyonunu korumak için ilerlemeye büyük bir direnç gösterdi. Birlikler ise araziye ve kötü hava koşullarına rağmen ilerleyerek tüm hedefleri aldı. İlerleme 20'sinde tekrar başladı. İngiliz birlikler karşı konulmaz bir özveri ile mücadele ederek sağanak yağmur altında kayalık sırtları ele geçirdiler. Günün sonunda neredeyse 5 km'lik bir ilerleme kaydedilirken ön tarafta ise 16 km ilerlenmişti. Süvariler bazı noktalarda çok fazla ilerleyemedi. Dün düşman bugün girdiğimiz Eriha'yı boşalttı. Türklerin yenilgisi sadece Ürdün ve Ölü Deniz başarisını sağlamadı aynı zamanda*

¹⁵² A Capital, 24.02.1918.

kuzeye doğru ilerleyen Hicaz Kralı'nın operasyonlarına da büyük ölçüde katkı sağladı.”¹⁵³

6 Mart'ta İngilizlerin ilerlemesinin devam ettiği söylenirken, Kudüs'ten Nablus'a giden yolun her iki tarafında ise bir direniş görülmediği yazılmıştır.¹⁵⁴ 10 Mart'ta Nablus'a doğru ilerleme devam ederken aynı zamanda Ma'an'nın kuzeyindeki demiryollarına ve havaalanlarına bombalar atıldığı bilgisi paylaşılır.¹⁵⁵ 11 Mart'ta General Allenby tarafından ilerlemenin ne şekilde devam ettiğine dair bir bilgilendirme yapılmıştır. “Sabahın erken saatlerinde Ürdün Vadisi'nin batısındaki birliklerin genel olarak kuzeye doğru ilerlemeye devam ettiğini açıkladı. Vadi Auja zayıf bir direnişten sonra geçildi. Ürdün'ün yaklaşık 5 mil batısındaki tepelerde bulunan Kh al Beiyudak ve Ebu Tellul'daki Türk pozisyonlarına saldırdık. Bu pozisyonlar kuvvetle savunuldu. Kudüs'ten Nablus'a ilerleme 13 millik bir hat üzerindeydi.”¹⁵⁶ 13 Mart tarihinde ilerlemenin devam ettiğini fakat olumsuz hava koşullarının hava desteği yönünden engel olduğu yazmaktadır.¹⁵⁷

23 Mart'ta Filistin'deki ilerlemenin devam ettiğini ve El Katrana istasyonu yakınına bombalı saldırılar yapıldığı resmi kaynaklardan gelen bilgilerle yazılmıştır. “15'i ve 16'sında şiddetli yağmurlar vardı. 15'inde Yafa'nın 17 km doğusunda Deir Balut'a bir düşman saldırısı olsa da geri püskürtüldü. 14'ünde vadiden gelen birliklerimiz El-Musallabe ve Vadi Auja'nın 3 mil kuzeyindeki Eriha ile Nablus yoluna hâkim olan bölgenin batısındaki tepeleri ele geçirdi. 19'unda Bertrikma ve Keartut'un 5 mil doğusunda ve Deir Balut'un 7 mil güneydoğusunda hiçbir karşı koyma olmadan işgal edildi. Aynı gün Kraliyet Havacılık Birliği ve Avustralyalı havacılığına ait birlikler Ölü Deniz'in güney ucuna 35 mil uzaklıktaki Hicaz Demiryolu üzerindeki El Katrana istasyonu yakınındaki düşman kuvvetlerine karşı etkili bir bombalama gerçekleştirdi. İstasyon ve trenlere 470 bomba atıldı. Bazı hedeflerin vurulduğunu gördük. Hava savaşı sırasında bir düşman uçağı yok edilirken iki uçağımızı kaybettik.”¹⁵⁸

¹⁵³ A Capital, 26.02.1918.

¹⁵⁴ A Capital, 06.03.1918.

¹⁵⁵ A Capital, 10.03.1918.

¹⁵⁶ A Capital, 11.03.1918.

¹⁵⁷ A Capital, 13.03.1918.

¹⁵⁸ A Capital, 23.03.1918.

26 Mart tarihinde Ürdün topraklarında İngiliz ilerlemesi ve Es-Salt'a karşı yapılan operasyonun detayları resmi kaynaklardan alınan bilgilerle açıklanmıştır. *“22'i 23'e bağlayan gece Ürdün'ün sol yakasında işgal ettiğimiz pozisyonları genişletirken esirde aldık. Bunlara ek olarak makineli tüfeklere de sahip olduk. 5 düşman uçağından oluşan bir birlik devriyelerimiz tarafından saldırıya uğrarken 3 tanesi inmeye zorlandı. 23'ü gecesi Ürdün üzerindeki birkaç köprüye operasyon başlattık. 24'ü öğleden sonra birliklerimiz burayı geçmeyi başardı. 9 millik zorlu ve dağlık bir bölgeden Es-Salt'a doğru yola çıktı. Birliklerimiz şehrin 3 mil güneyindeki El-Howej köprüsünü işgal etti. Türk ve Alman birlikleri ilerlememize karşı çıksa da her iki milletten esir aldık. Londra Piyade Taburu tarafından yapılan bir saldırı ile düşmanın bataryasını aldık. İngiliz ve Avustralyalı havacılar sık sık düşman birliklerine, trenlere ve kamplara başarılı bombalama ile makineli tüfek saldırıları gerçekleştirdi. Hicaz hattındaki bazı trenlerde başarılı şekilde saldırıya uğradı.”*¹⁵⁹ 28 Mart'ta Ürdün'deki İngiliz ilerlemesi devam etmiştir. 25'inde İngiliz birlikleri tarafından Ürdün'ün doğusunda yer alan Essit Köyü'nde ilerleme kaydedilirken Es-Salt İngilizler tarafından alınmıştır. Bölgede yaşanan şiddetli fırtınalar İngilizlerin ilerlemesini yavaşlattığı bilgisi paylaşılmıştır.¹⁶⁰

Nisan ayından itibaren gazetede yer alan Sina-Filistin haberleri yoğunluğunu kaybetmiştir. 10 Nisan'da İngiltere başbakanlığı yapan Lloyd George'un Avam Kamarası'nda yapmış olduğu küçük bilgilendirme görülmektedir. Mezopotamya ve Filistin'de iki Türk ordusunun imha edildiğini ve Almanların yeni bataryalarla Filistin'deki Türklere yardım gönderdiğini söylemiştir.¹⁶¹ 28 Nisan'da Hicaz Kralı tarafından demiryolu hattının 85 km'lik mesafesinin alındığı bilgisi paylaşılmıştır.¹⁶²

6 Mayıs'ta Es-Salt pozisyonundaki saldırıların Türkler tarafından yapıldığına dikkat çekilmiştir. Ayın 25'inde Ürdün'ün doğusunda, Es-Salt'ın güneyinde çatışmalar devam etmiştir. Jisr-ed Damiye Nehri'ni geçen Türk kuvvetleri köyü koruyan İngiliz askerleri üzerine doğru yürümüşlerdir. Bu sırada İngiliz uçakları Hicaz Demiryolu hattındaki Amman'ın yanı sıra Es-Salt'ın güneyindeki kanala

¹⁵⁹ A Capital, 26.03.1918.

¹⁶⁰ A Capital, 28.03.1918.

¹⁶¹ A Capital, 10.04.1918.

¹⁶² A Capital, 28.04.1918.

bomba ve makineli tüfeklerle saldırmıştı. Uçaklardan ikisi geri dönmemişti. Türkler kuzey ve kuzeydoğudan Es-Salt'a karşı bir hücum başlatmıştı. Fakat saldırılar sırasında Türkler yüksek kayıplarla püskürtülürken 314 kişi İngilizler tarafından esir alınmıştır.¹⁶³ 7 Mayıs'ta Es-Salt'taki operasyonların anlatımına devam edilmiştir. Filistin operasyonunda 3'ü gecesi Es-Salt'ı işgal eden birlikler geri çekilmişti. Ürdün'ün doğusundaki İngiliz kuvvetleri kendilerini ana nehirlerin bulunduğu yere doğru götürmüştür. Birliklerin büyük kısmı nehir bölgesinden çıkartılırken burada sadece geçitleri korumak için doğu tarafındaki müfrezeler kalmıştı. Ürdün'ün doğusunda 30'u ile 4'ü arasında yapılan operasyonlarda; İngilizler tarafından 1 Alman subayı, 65 Türk subayı, 42 Alman alt subayı, 643 Türk, 2 makineli tüfek, 6 araba kamyonu ve bir motorlu taşıt alınmıştır. Bu ayın 3'ünde Hicaz Kralı ve Arap kuvvetleri Ma'an'nın kuzeyindeki Hicaz demiryolu üzerindeki Türk müfrezelere saldırmıştır. 28 esir alırken bölgede hasara yol açmışlardır.¹⁶⁴

19 Mayıs'taki haberde ayın 6'sından beri çok önemli bir gelişme yaşanmadığına değinirken bu süreç zarfında yaşanan olaylar aktarılmıştır. Uçaklar 6'sı ve 7'si geceleri Amman istasyonunda ve Hicaz demiryolunda başarılı bombardıman gerçekleştirmiştir. Ayrıca 9'unda Cenin'deki hava alanına saldırılırken Hicaz Kralı'nın kuvvetleri ise başarılı operasyonlarına devam etmişlerdir. 12'sinde Arap birlikleri Ma'an'ın eteklerinin yanı sıra 124 tane esir aldığı bilgisi paylaşılmıştır.¹⁶⁵

Mayıs ayının son haberinden sonra yaklaşık bir ay boyunca bölge ile ilgili haber yayınlanmazken aynı zamanda Eylül ayının sonuna kadar ise sadece iki tane haber gazetede yer almıştır. Bu haberlerde çok fazla detaya girilmeyerek hava operasyonları ile ilgili bilgiler verilmiştir. 21 Haziran'da İngiliz ve Avustralyalı hava kuvvetleri tarafından Katrana istasyonuna ve çevresindeki kamplara bombardıman yapıldığından bahsedilmiştir.¹⁶⁶ 19 Temmuz'da uçakların bombardımanından bahsederken bu ayın 14'ünde 120 Türk'ün öldüğü yazılmıştır.¹⁶⁷

¹⁶³ A Capital, 06.05.1918.

¹⁶⁴ A Capital, 07.05.1918.

¹⁶⁵ A Capital, 19.05.1918.

¹⁶⁶ A Capital, 21.06.1918.

¹⁶⁷ A Capital, 19.07.1918.

Uzun bir aradan sonra 21 Eylül'den itibaren bölge ile ilgili haberler yoğunlaşmıştır. İngilizler tarafından Tulkarim ele geçirilirken, Hadera ve Liktera'dan kuzeye doğru ilerlemenin olduğuna değinilmiştir. Filistin operasyonunun devam ederken İngilizlerin müttefikleriyle beraber esirler alarak ilerlediği bilgisine yer verilmiştir. *“Birliklerimiz tarafından 18'i gecesi Ürdün ile deniz arasındaki hatta genel bir saldırı başlattı. İngiliz-Hintli birliklerimiz Kudüs'ten Nablus'a giden yolun doğusuna giderek burada Türk iletişimini güneydoğu yönünde kesmeyi başardı. Fransız birliklerinin katıldığı ana saldırı 19'unda saat 4:30'da Rafat ile sahil arasındaki kısa bir bombalamadan sonra başladı. Piyademiz hızlı bir şekilde ilerleyerek sabah 8'de tüm düşman savunma hattını geçerek doğuya yönelmeden önce 8 km alanı ele geçirdi. Alınan son raporlarda Tulkarim piyade tarafından ele geçirildi. Avustralya Hafif Süvari Tugayı, Tulkarim-Mesudiye ana yoluna ulaştı. Böylece Anabta yolunun çevresine düşman birliklerinin ve toplarının ulaştırmasını engelledi. Bu arada İngilizler, Hintliler ve Avustralyalılardan oluşan güçlü bir süvari birliği başlangıç noktasından 30 km uzaklıktaki Hadera ve Liktera yollarının kavşaklarını alarak kıyıya yakın ovaya doğru köşeye ilerliyorlardı. Deniz birlikleri ilerlememize sahilden destek vererek önümüzdeki yollara ateş açtı. Operasyonlar devam ediyor. Ayın 19'unda sabah saat 8'den itibaren 3.000'den fazla esir aldık. Bundan daha fazla olabilir daha tam sayılmadı. Büyük miktarda savaş malzemesi alındı.”*¹⁶⁸

23 Eylül'de İngilizlerin Filistin üzerindeki ilerlemesinin kuzeye doğru devam ettiği görülürken aynı zamanda birçok şehirde İngilizler tarafından işgal edilmiştir. *“Ürdün Vadisi'nde ayın 20'sinde Türklerin sol tarafı dışında direnişi her yerde kırılmıştı. Sol kanadımız doğuya doğru bir harekâttan sonra İdieh-Baka hattındaki Mesudiye Demiryolu Kavşağı'na ulaşmıştı. Zor bir ülkede ilerleyen ve en büyük bir direnişle karşılaşan doğu tarafımız Kudüs'ten Nablus'a giden yolun kuzeye bakan kısmındaki Nasıra, Afula ve Beysan hattına ulaşmıştı. Kuzeyde Armageddon sahasına geçen süvarilerimiz Nasıra'yi işgal etmişti. Güneye ulaştıklarında düşmanın nakliyesini ele geçirdi. Ürdün doğusundaki Hicaz Kralı ve Arap birlikleri, Dera'dan yayılan demiryolunda çok sayıda yıkım gerçekleştirdi. Yermük Vadisi üzerindeki bir köprü dâhil olmak üzere bazı köprüler yıkılmıştı. Yakalanan esirlerin sayısını vermek*

¹⁶⁸ A Capital, 21.09.1918.

birkaç gün sürecektir. Ancak 8.000'dan fazla esir, 100'den fazla top, çok miktarda taşıma arabası, çekici, at, 4 uçak, birçok lokomotif ve çok sayıda demiryolu araçları alındı. Türk havacılar arasında büyük kayıplar meydana geldi. Bir Alman kargo uçağı Afula'daki birliklerin arasına indi. Buranın hala Türklerin elinde olduğunu düşünen pilot durmadan önce aracı yok etti."¹⁶⁹

23 Eylül'deki diğer bir haber ise Reuter Ajansı'ndan alınarak servis edilmiştir. Bu haberde şu ana kadar Filistin'de esir alınan Türk sayısının 18.000 olduğu bilgisi paylaşılmıştır.¹⁷⁰

24 Eylül'deki haberde İngilizlerin Türklerin kaçabileceği yolları kapatarak Türk bölüklerini ortadan kaldırmasına değinilmiştir. 22 Eylül sabahı erken saatlerde Ürdün geçitlerinden Jisr-ed Damiye ele geçirilmişti. Böylece Türklerin batıya kaçabileceği son rota olan İngiliz nehir birlikleri tarafından ele geçirilmiştir. 6. ve 8. Türk orduları tamamen yok edilmişlerdir. 22 Eylül gece saat 8'de 25.000 esir ve 260 top parçasının Türklerden alındığı bilgisi paylaşılır.¹⁷¹

24 Eylül'de yer alan diğer bir haber ise Kral George tarafından General Allenby'e gönderilen telgraf olmuştur. *"Gurur ve hayranlık duygusu ile hepimiz operasyonların ne kadar ustaca yapıldığını gördük. Kraliyet filosu tarafından desteklenen Hintlilerin ve İngiliz kuvvetleri düşmana karşı tam bir zafer elde etti. Filistin'i Türk hakimiyetinden kurtaran bu başarının İngiliz İmparatorluğu'nun en büyük başarıları arasında yer alacağından ve İngiliz komutanlığının değerine İngiliz ve Hint birliklerinin unutulmaz savaşçı karakteristik özelliklerinin gelecek nesillere aktarılacağından eminim.*"¹⁷²

27 Eylül'de Reuter Ajansı, Filistin'de ele geçirilen toplam esir sayısının 45.000 kişi olduğunu söylerken İngilizlerin ilerlemesinin devam ettiğini yazmıştır. Diğer bir haberde ise İngiliz ilerleyişinin Taberiye Gölü'ne kadar ulaştığı bilgisini aktarmıştır. Kuzey bölgesindeki süvariler Türk garnizonlarının direnişine rağmen Taberiye Gölü, Al Samra ve Samah'ı işgal etmişlerdi. Ürdün'ün doğusundaki

¹⁶⁹ A Capital, 23.09.1918.

¹⁷⁰ A Capital, 23.09.1918.

¹⁷¹ A Capital, 24.09.1918.

¹⁷² A Capital, 24.09.1918.

süvariler Amman'ı ve demiryolunu işgal ederken demiryolundan kuzeye doğru çekilen Türkleri takip etmeye devam ettiği bilgisi paylaşılır.¹⁷³

1 Ekim'de İngilizlerin Filistin kaynaklı aldığı bir haber yayınlanmıştır. Haberde şunlara değinilmiştir: *“Süvarilerimiz ve zırhlı araçlarımız kuzeyde yer alan Taber ve Dera'da harekât ediyorlar. Ziza'daki Türklerle bir anlaşma yapıldı. Türklerin Amman ve Ma'an arasındaki Hicaz Demiryolu'nda kalmasına karar verildi. Kendi komutanı bu müfrezenin 17.000 kişiyi bulduğunu ve 4. Türk ordusunun 2. Grubuna ait olduğunu söylüyor.”*¹⁷⁴

2 Ekim'de İngilizlerin Şam'a ulaştığı söylenmiştir. 30 Eylül gecesi İngiliz süvariler Şam'ın kuzeybatısına ve güneyine yerleşmişlerdi. Türklerden 1.000 esir ile 5 top alınmıştır.¹⁷⁵ 3 Ekim'de Şam'ın alınmasına değinilmiştir. Avustralyalı süvari birlikleri 30'u gecesi Şam'a girmişlerdi. Pazartesi günü sabah saat 6'da İngiliz askerleri ve Kral Hüseyin'in Arap ordusu şehri 7.000'den fazla esir alarak işgal ettiği yazılmıştır.¹⁷⁶ 4 Ekim'de Avustralyalı birliklerin Şam'ın kuzeydoğusunda yaptığı faaliyetlerden bahsedilir.¹⁷⁷ 6 Ekim'de gazete tekrardan esir sayıları verilmiştir. İngiliz süvariler Şam'da 1.500 erkeği esir alırken bunun yanı sıra 2 topada sahip olmuştur. 19 Eylül'den bu yana esir alınan sayısı 60.000'den fazla olduğu ifade edilmiştir.¹⁷⁸

7 Ekim'de Ma'an'ın alınması ve Türklerin kayıplarının devam ettiği bilgisi paylaşılır. *“7. Bölük bugün Tyre'ye (Sur) geldi. Süvarimiz Şam'ın kuzeyinden uzaklaşıyor. 2 Ekim itibariyle bu bölgede 15.000 esir aldık ve 8 Eylül'den bu yana toplamda alınan esir sayısı 71.000 erkek olurken 350 top ele geçirildi. Esirlerin arasında 200'den fazla Alman ve Avusturyalı subayla beraber 3.000 asker bulunmaktadır. 5. Türk bölüğünü ve subaylarını Ma'an'da ele geçirdik. Araplar tarafından 8.000'den fazla esir alındı.”*¹⁷⁹

¹⁷³ A Capital, 27.09.1918.

¹⁷⁴ A Capital, 01.10.1918.

¹⁷⁵ A Capital, 02.10.1918.

¹⁷⁶ A Capital, 03.10.1918.

¹⁷⁷ A Capital, 04.10.1918.

¹⁷⁸ A Capital, 06.10.1918.

¹⁷⁹ A Capital, 07.10.1918.

9 Ekim'de müttefiklerin Lübnan coğrafyasındaki ilerlemesine ve bölge halkının tepkisine değinilmiştir. Ayın 6'sında öğleden sonra saat 2'de Zahle ve Rayak yerleşkeleri ile Şam ve Rayak demiryolunun kuzeybatısında yer alan bölge İngiliz süvarileri tarafından işgal edilmişti. Bu sırada geri çekilen Türk birlikleri Tren istasyonunu ve havaalanını ateşe vermiştir. Türklerin Beyrut'u boşaltarak kuzeye doğru gitmişlerdi. Bu sırada bölgede yaşayan halkın ise yeni gelenleri alkışlarla karşıladığı belirtilmiştir.¹⁸⁰

10 Ekim'de yer alan haberde Suriye'deki Fransızların deniz bölüğünün Beyrut'a girerken buradaki insanlar tarafından coşkuyla karşılandığı ifade edilmiştir.¹⁸¹ 11 Ekim'de müttefiklerin cephe boyunca aldıkları esir sayısına ve bu esirlerin durumuna Filistin'den alınan haberler doğrultusunda değinilmiştir. *“Fransız ve İngiliz savaş gemileri 6'sında Beyrut limanına girerken şehir düşman tarafından tahliye edildi. 7'sinde süvarimiz ve piyade birliklerimize ait İngiliz zırhlı arabaları ile İngiliz ve Hint piyadeleri şehir meydanını işgal ederken bölge sakinleri tarafından coşkulu bir karşılama oldu. Mısır Seferi orduları tarafından alınan esir sayısı 75.000'ni aşmaktadır ve Araplar tarafından alınanlar bunların içinde sayılmamıştır. 4., 7. ve 8. Türk ordularında 17.000 kişi varken 4.000 kişi kaçmayı başardı. Esirlerin sayısı çok fazla olduğundan üzüntü verici bir hal almaya başladı. Onlara verilebilecek tüm özen gösterilmektedir.”*¹⁸²

17 Ekim'de Lübnan ve Suriye topraklarındaki ilerlemenin detayları verilmiştir. Beyrut'un 8'indeki işgalinden sonra İngiliz birlikler tarafından esir alınan askerlere 600 asker ile 60 subay daha eklenmişti. İngiliz bataryaları 9'unda Baalbek'e girerken 500 Türk teslim olmuştur. İngiliz süvarilerle beraber zırhlı araçlar hiçbir direniş olmadan 13'ünde Trablusşam'ı ve 14'ünde Humus'u işgal etmişlerdir. Humus'tan geri çekilen bir Türk süvari birliği Er-Restan'ın 11 mil kuzeyine yerleştiği yazılmıştır.¹⁸³

¹⁸⁰ A Capital, 09.10.1918.

¹⁸¹ A Capital, 10.10.1918.

¹⁸² A Capital, 11.10.1918.

¹⁸³ A Capital, 17.10.1918.

2 Kasım'da Kral George tarafından General Allenby'nin savaşta göstermiş olduğu mücadeleden dolayı tebrik telgrafı yollanmıştır. Telgrafta şunlar yazmaktadır: *“Tüm kalbimle ifade etmeliyim ki yaptıklarınıza hayranlık duyuyorum. Tüm zorluklara rağmen birliklerin ve sen her zaman cesaretli bir şekilde tüm olumsuz koşullara rağmen bölgede büyük başarı elde ettiniz. Tüm çabalarınız Türk ordusunun teslim olması ve anlaşmasıyla ödüllendi. Bu görkemli ve inanılmaz bir başarıdır. Mısır Seferi Kolordu'larının tüm üyelerine teşekkür ederim. Üstün hizmetinizden dolayı size “Knight Grand Cross of the Order of the Bath” nişanını vermekten mutluluk duyuyorum.”*¹⁸⁴

24 Kasım'da Hindistan Dışişleri Bakanlığı'ndan yapılan açıklamaya yer verilmiştir. *“100.000 Hindistanlı asker burada büyük cesaret ve onurla savaşarak Şam'ın alınmıştır.”*¹⁸⁵

Cephe ile ilgili çıkan son haber 31 Aralık 1918 tarihindedir. General Allenby tarafından 19 Ağustos 1918'den beri süren operasyonda Türk ordularını nasıl yendiğini anlatan bir rapor yazılmıştır. Gazete tarafından Allenby'nin raporu alınarak detaylar aktarılmaya çalışılmıştır. *“Operasyonların bitmesiyle beraber Filistin'in özgürlüğü sağlanırken Halep ve Şam ise düşmandan temizlendi. Karşısındaki ordunun gücünü gören General Allenby, Kızıldeniz'in doğusundaki Arap güçleriyle temasa geçmek istediğini söyledi. Ancak önceki deneyimlerinden yola çıkacak olursa Moab Tepelerindeki iletişimin düşman birlikleri tarafından kesildiğini görmüştü. Düşman birliklerini batıdan Ürdün'ün doğusuna taşıyabilirse bağlantıyı da kesintiye uğratabileceğini kanıtlamıştı. Jisr-ed Damiye'de olan bir kişi ise bunu görecekti. 7. ve 8. Türk ordularının Ürdün batısındaki yenilgisi General Allenby'nin bu geçit üzerinde hakimiyet kurmasına izin verdi. Bu yüzden Ürdün'ün batısındaki saldırıya karar verdi. General Allenby'nin tercihi şöyleydi: Kudüs Dağı tepelerinden başlayarak sahilin tepelerine doğru ana bir saldırı yapacaktı. Çünkü başarı hızlı ve kararlı bir eyleme bağlıydı. Ürdün Vadisi'nde yer alan birliklerinin gücünü en aza indirdi. Kudüs tepelerinden çekildi. General Allenby demiryolu ve deniz arasındaki düşmana saldırmak için 5 bölük kendisinin ve 1 bölük Fransız müfrezesinin yanı sıra*

¹⁸⁴ A Capital, 02.11.1918.

¹⁸⁵ A Capital, 24.11.1918.

385 topla harekât etti. Ova ve kıyıdaki yoğunlaşma geceleri daha fazla arttı. General Allenby'nin uçaklarla ilgili bir sırrı vardı. Geceleri düşman uçaklarını yok etmekle ilgilenmişti. Bu operasyonun olumlu olmasının bir nedeniydi.

19 Eylül'den 20 Eylül'e kadar 36 saat boyunca 8. Türk ordusunun çoğu yenilirken 7. Türk ordusu ise Samarya'ya geri çekilmişti. Buranın kontrolü Allenby'nin atlı birliğindeydi ve çıkışları bekliyorlardı. 7. ve 8. Türk ordusu burada tekrar bir araya gelse de bunların hepsi toplan ve taşıma araçlarıyla beraber Allenby tarafından esir alındı. Daha sonra Akka ve Tiberiya işgal edildi. Galilee Denizi'nin (Taberiye Gölü) güneyi ve batısı alındı. 7. ve 8. Türk ordusunun yenilgisi sonrası 4. Türk ordusu Ürdün'ün doğusundan ve Ma'an'dan çekildi. Bu başarılar Şam'ın işgalinin önündeki engeli ortadan kaldırdı. 25 Eylül'de General Allenby çölün ortasındaki birliğe şehrin alınması için operasyonu yapmasını emretti. Düşmanın zamanı olsaydı belki direnç gösterebilirdi. Ancak 4. ordunun yok edilmesi ve 20.000 kişinin esir alınması herhangi bir direnişin olmasını da engelledi.

Filistin ve Suriye'de 17.000 asker kalmıştı. 4.000 kişi ise düzensiz bir şekilde kuzeye doğru hiçbir malzeme olmadan kaçtı. Bir ordunun savunmak için neye ihtiyacı varsa onların yoktu. Beyrut, Trablusşam ve Halep hızlı bir şekilde işgal edildi. 30 Ekim öğlen Türklerle müttefikler arasında ateşkes sağlandı. 19 Eylül-26 Ekim arasında Allenby'nin 5. süvari bölüğü 500 millik yol kat etti. 11.000 esir, 52 top aldı. Atların %21'i ise kaybedildi. Toplamda 75.000 kişi esir alınırken 200 tanesi subay, 3.500 tanesi çavuştu. Bunan yanı sıra Alman ve Avusturyalı askerlerde vardı. 380 top, taşıma aracı ve üç Türk ordusuna ait malzemeler alındı. 800'den fazla makineli tüfek, 270 kamyon, 44 araba, 3.500 hayvan, 80 demiryolu taşıtı, 463 vagon (at arabası için) alınmıştı.”¹⁸⁶

¹⁸⁶ A Capital, 31.12.1918.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

IRAK CEPHESİ

1. IRAK CEPHESİ HAKKINDA BİLGİ

İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne savaş ilanından hemen sonra 5 Kasım 1914'te İngilizler harekete geçerek Fav'ı işgal etmiştir. Bölgedeki Osmanlı kumandanı olan Cavit Paşa bölgeyi savunmanın çok zor olmayacağını ve burada yer alan Arap aşiretlerinin desteğini alarak bu taarruzu durdurabileceğini ön görmekteydi. Fakat Fav'ı işgal eden İngilizler 22 Kasım'da hiçbir dirençle karşılaşmadan Basra'ya girmiştir. Cavit Paşa ise savaşın başında düşündüğü Arap aşiretleri ile bu taarruzu durdurmanın işe yaramayacağını anlamış ve Harbiye Nezareti'nden bölgenin savunması için Türk askerinin gelmesini istemiştir. İngilizler 9 Aralık 1914'te ise Kurna'yı işgal etmiştir.¹⁸⁷

Kurna'nın İngilizlerin eline geçmesinden sonra Osmanlı Devleti tarafından bölgeye Süleyman Askeri Bey ve yanında Türk askeri gönderilmiştir. İlk plan ise kaybedilen toprakların geri alınmasıydı. Süleyman Askeri Bey ile İngilizler arasında Şuaybe ve Bercisiye'de yaşanan mücadeleler sonrasında Türk ordusu çok fazla kayıp vermiştir. Süleyman Askeri Bey ise burada intihar etmiştir.¹⁸⁸

Süleyman Askeri Bey'in intiharından sonra Albay Nurettin Bey buraya tayin olmuştur.¹⁸⁹ İngiltere ise General Townshend komutası altında yaşanan kaybı değerlendirerek Amare, Nasiriye, Aziziye ve 28 Eylül 1915'te ise Kut'ül-Amare'yi işgal etmiştir. İngiliz kuvvetlerinin hızlı ilerlemesi ve taktiksel nedenlerden dolayı Türk kuvvetleri Selman-ı Pak'a kadar geri çekilmiştir.¹⁹⁰

General Townshend'in bir sonraki hedefi ise Bağdat'tı. Bu doğrultuda Selman-ı Pak'ta yer alan Türk ordusuna karşı zafer kazanılması için yola çıkmıştı. Fakat Albay Halil Paşa'nın Türk ordusuna yardıma gelmesiyle beraber General

¹⁸⁷ Serdar Sakin, Birinci Dünya Savaşı'nda Irak Cephesinde Osmanlı Devleti ile İngiltere Arasındaki Çarpışmalar (1915), Gazi Akademik Bakış Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 7, 2010, ss. 136-137.

¹⁸⁸ Ali İhsan Sabis, Harp Hatıralarım Birinci Cihan Harbi 2. Cilt, Nehir Yayınları, İstanbul, 1990, ss. 392-399.

¹⁸⁹ Sabis, a.g.e., ss. 399.

¹⁹⁰ Sakin, a.g.e., ss. 142-149.

Townshend geri çekilmek zorunda kaldı. İngiliz ordusu Kut'ül Amare'ye sığınırken Türk ordusu ise güneye doğru harekâta başlamıştı. Osmanlı ordusunda ise Irak ve çevresindeki komutanlıklar tekrardan düzenlenerek VI. Ordu Komutanlığı kurulmuş ve başına ise Goltz Paşa geçirilmiştir. Bu duruma tepki gösteren Nurettin Paşa'nın yerine ise Halil Paşa atanmıştır.¹⁹¹

Halil Paşa daha önceden Nurettin Paşa'nın hazırladığı planı aynen uygulayarak İngilizlere gelebilecek tüm yardımları engellemiştir. İngiliz ordusu 5 ay boyunca Kut'ül Amare'de direnç göstereceği 29 Nisan 1916'da teslim olmak zorunda kalmıştır. General Townshend'da askerleriyle beraber burada esir düşmüştür.¹⁹²

İngiltere tarafından esir düşen General Townshend yerine Stanley Maude atanmıştır. Osmanlı tarafında ise İngilizlere verilen bu darbenin çok ciddi olduğu düşünülerek Irak bölgesinden alınan askeri birliklerin bir kısmı İran'a gönderilmiş ve burada yer alan Rusların durdurulması düşünülmüştür. Fakat Irak'ta yeterince takviye alan İngilizler Türklerin bölgedeki önemli noktalarıda boşaltması nedeniyle Aralık 1916'dan Şubat 1917'e kadar Sannaiyat'a kadar ulaşmayı başarmıştır. Halil Paşa ise gelen İngiliz tehlikesini durdurmak için ilk etapta Diyala'ya ve devamında ise Bağdat'ın kuzeyine kadar geri çekilmek zorunda kalmıştır. İngilizler ise Bağdat dâhil olmak üzere Irak'ın güneyini işgal etmişti. Halil Paşa ordusuyla beraber Musul'a yerleşerek burayı savunmaya başlamıştır. Maude ise daha fazla ilerlemeyerek Bağdat'ta kalmanın daha önemli olduğunu ve buraya yapılacak saldırıları engellemenin öncelikli hedefi olduğunu belirtmekteydi.¹⁹³

İngilizler 2 Ekim 1918'de General Marshall komutanlığında Musul'a doğru ilerlemeye başlamış ve 30 Ekim 1918'de Türk ordusunu burada mağlup etmiştir. 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi ile Osmanlı Devleti savaştan çekilmiştir.¹⁹⁴ 1 Kasım'da ise Musul, İngilizlerce işgal edildi.¹⁹⁵

¹⁹¹ Zekeriya Türkmen, (20-21 Kasım 2014), Birinci Dünya Harbi'nde Irak Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi, 1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak, 1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak, Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2014, ss. 409-413.

¹⁹² Türkmen, a.g.e., ss. 413-424.

¹⁹³ Edward J. Erickson, Size Ölmeyi Emrediyorum! Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu, çev. Tanju Akad, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003, ss. 226-229. Türkmen, a.g.e., ss. 427-430.

¹⁹⁴ Erickson, a.g.e., ss. 274-275

¹⁹⁵ Türkmen, a.g.e., ss. 430

2. A CAPITAL GAZETESİNE GÖRE IRAK CEPHESİ

Irak Cephesi ile ilgili gazetede yer alan ilk haberin tarihi 18 Ocak 1915'tir. Gazete bu cephe için Irak'ı kullanmak yerine Mezopotamya şeklinde bir kullanım ile haberleri aktarmıştır.

18 Ocak'ta yer alan ilk haberde İngiliz-Hint birliklerinin Basra üzerinden bölgeye girişine ve El Kurna'yı işgal etmesine değinilmektedir. Mezopotamya'ya giren İngiliz-Hint sefer birlikleri Basra'yı aldıktan sonra ilerleyerek Dicle ile Fırat'ın birleştiği El Kurna'nın zengin ve kalabalık bir bölgesini işgal etmişlerdi. Sefer birliklerinin bir kısmı operasyon üssü olarak El Kurna'ya büyük topraklarla yerleşirken, diğer kısmı ise Dicle'nin sol tarafından Bağdat'a doğru hızlı bir şekilde ilerlemekteydiler.¹⁹⁶

Ocak ayında çıkan bu haberden sonraki iki ay boyunca bölge ile ilgili yeni bir haber gazetede yer almamıştır. Bir sonraki haber 16 Nisan'dadır ve Türk ordusu tarafından İngilizlerin bölgeden atılmasına yönelik yapılan operasyonun detaylarına Hindistan Dışişleri Bakanlığı'ndan alınan bilgiler dâhilinde bahsedilmiştir. Bu dönemde Şuaybe Muharebesi ile alakalı haberler ön plana çıkmıştır. Mezopotamya'daki operasyonlarda Türkler büyük takviyeler aldıktan sonra Kurna, Ahvaz, Şuaybe'de yer alan İngiliz noktalarına karşı saldırı başlatmıştı. İlk iki pozisyona sadece topçu atışlarıyla saldıran Türkler etkisiz kalmışlardı. Şuaybe'ye yapılan saldırı ise daha ağırdı ve Türk güçleri 15.000 kişiden fazlaydı. 12'sindeki bombalama ile korunan piyadeler saldırı gerçekleştirdi. İngilizler kayıp vermezken Türkleri püskürtmeyi başarmışlardı. İngiliz tarafında sadece 80 yaralı vardı. 13'ünde ise İngilizler kendi konumlarının kuzeyindeki bir pozisyona saldırı gerçekleştirmiştir. Bu saldırıda başarılı olan İngilizler 18 subay ve 300 askeri esir almışlardır. Bunların yanı sıra 2 top parçası ile bazı bayrakların alındığı paylaşılmıştır.¹⁹⁷

17 Nisan'da Türklerin geri çekilmesine ve İngilizlerin Şuaybe zaferine değinilmiştir. Mezopotamya operasyonunda, Türkleri kuzeybatı Şuaybe'den çıkarılmıştı ve yaklaşık 15.000 Türkün yerleştiği Bercisiye denilen ormana

¹⁹⁶ A Capital, 18.01.1915.

¹⁹⁷ A Capital, 16.04.1915.

saldırmışlardı. Türklerin kayıpları çok büyüktü ve Nasiriye'ye kadar çekilmişlerdi.¹⁹⁸ 22 Nisan'da Türklerin Şuaybe mücadelesindeki kayıpları üzerinde durulmuştur. Resmi bir Mezopotamya telgrafına göre Şuaybe'de yer alan Türklerin kaybının şu anda 25.000 erkekten oluştuğu söyleniyordu. Türkler yol boyunca düzensiz bir şekilde geri çekilmeye başlamışlardı.¹⁹⁹ 23 Nisan'da Süleyman Askeri Bey'in intihar ettiği bilgisi paylaşılır. Son haberlerde Şuaybe'de yer alan Türklerin yenilgisinin beklenenden bile kolay olduğunu göstermiştir. Otomobilleri ve mühimmat vagonlarını terk ettikleri bu sırada bazı Arap kabilelerinin onlara saldırdığı görülmüştü. Başkomutan Süleyman Askeri Bey'in intihar söylentileri var. Türkler 12 ile 15'i arası 6.000 asker kaybetmişlerdir. Bu bölgedeki Türkler Basra'ya 90 milden daha uzaktaki Nasiriye'nin kuzeyindedir.²⁰⁰

30 Eylül'de Dicle'de yaşanan mücadele ve sonrasında Osmanlıların Bağdat'a çekilmesi bölgedeki İngiliz komutanı tarafından aktarılmaktadır:

“Dicle hattında yer alan 6. bölüğümüz tarafından yapılan saldırı başarılı oldu. Düşmanın pozisyonu Kut'un 7 mil doğusundadır. Dicle nehrinin her iki tarafında yer alan pozisyonunda 6 mil boyunca atlı askerler vardır. Pazartesi günü bir deneme yapılarak sağ tarafta yer alan bir birlik sol tarafa geçti. Geceleyin ise bir grup düşmanın soluna geçerken sabah 10'da burası düşmandan alındı. Devamında direnç gösterilen bir başka pozisyon öğleden sonra 2'de alındı. Alacakaranlıkta kuvvetli bir şekilde savunulan pozisyonun batısına yürüdük. Burada tel örgüler ve güçlü bir savunma vardı. Düşman bir tane birliğimiz tarafından bütün gün boyunca kuşatıldı. Zırhlı araçlar ve süvariler tarafından Türk süvarilerine saldırıldı. Askerler tüm gün boyunca görevlerine devam ettiler. Türk ölümleri çok fazlaydı. Savundukları siperler ceset doluydu. Birkaç tane top, bir sürü av tüfeği ve cephanе alındı. Bunların yanı sıra birkaç yüz esir aldık. 500'den az kaybımız var. Kut'ül Amare'deki düşman pozisyonu alındı. Düşman Bağdat'a doğru kaçarken askerlerimiz takibe başladı. Detaylar gelecek.”²⁰¹ 1 Ekim'de yer alan haber bir önceki gün yayınlanan haberin aynısıdır. “Mezopotamya'da yer alan İngiliz kuvvetlerinin komutanı, salı

¹⁹⁸ A Capital, 17.04.1915.

¹⁹⁹ A Capital, 22.04.1915.

²⁰⁰ A Capital, 23.04.1915.

²⁰¹ A Capital, 30.09.1915.

günü Kut'un 7 mil doğusunda yer alan bir düşman pozisyonunu ele geçirdiğini telgraf etti. Türklerin kayıpları çok fazlaydı. Toplar, birçok av tüfeği, mühimmat ve birkaç yüz esir aldık. İngiliz kayıpları 500'den azdı. Düşman Bağdat'a çekiliyor.”²⁰²

5 Aralık'ta Ktesifon (Tizpon) Muharebesi anlatılmaya başlanmıştır. Bu savaş Türk tarihinde Selman-ı Pak Muharebesi adıyla geçmektedir. Mezopotamya'da yer alan resmi İngiliz kaynaklarından alınan bilgiler şu şekildedir:

“Yaralıların ve esirlerin tahliyesinden sonra Ktesifon (Tizpon) savaş alanı terk edildi. Bu olayda İngilizler toplam 4.567 askeri kaybetti. 30 Kasım gecesi İngilizler savaşı sürdürürken birkaç pozisyonu terk etmek zorunda kaldı. İngilizler Kut'ül Amare'ye birkaç mil uzaklıkta yer aldılar.”²⁰³ 7 Aralık'ta Hindistan Dışişleri Bakanlığı'ndan alınan bir bilgiyi yer verilmiştir. “General Townshend'in güçlerinin Kut'ül Amare'ye geldiğini fakat savaş yapılmadığını duyurdu.”²⁰⁴

11 Aralık'taki nüshada Nureddin Paşa'nın kuvvetleriyle General Townshend'in kuvvetlerinin Tizpon'da karşılaşmasına değinilirken aynı zamanda Türk kuvvetlerinin nasıl zafer kazandığına cevap aranmıştır.

“Zur ele geçirildikten sonra 19 Kasım'da General Townshend yönetimi ele aldı. İngilizlerin yaptığı Dicle ve Fırat operasyonunda Nureddin Paşa'nın Tizpon güçleriyle savaştı. Bütün gün süren bir karşılaşma oldu. 22 Kasım'da bir pozisyon alındı. Türkler şiddetli karşı saldırıların yapıldığı Dicle'de yer alan Diyala'nın arkasına çekildiler. Bu bölgeye kuvvetli bir atak yapılırsa da su sıkıntısı vardı. Türklerin pozisyonu açıldı ve kazanıldı. Türkler geri çekildiler. Önemli takviye alan Türkler kuvvetli bir saldırı yaptılar. İngiliz kuvvetleri bu saldırıdan sonra Kut'ül Amare'ye kadar itildi. Son savaş yeri Bağdat'tan 157 km, Tizpon'dan ise 125 km uzaklıktaydı. Bir felaket yaşanmadan geri çekilme kararı alınmıştı. General Nixon'un birlikleri son takviye ile çok önemli bir kuvvete ulaşan Türkler karşısında onların yürüyüşünü durdurmak için ve daha sağlam pozisyon bulmak için geri çekildi.

²⁰² A Capital, 01.10.1915.

²⁰³ A Capital, 05.12.1915.

²⁰⁴ A Capital, 07.12.1915.

Mezopotamya'da bulunan İngilizler bölgede aldığı yerleri korumak için buraya yayıldılar. O zamana kadar zekice devam ederek en ufak yenilgiye uğramadan bunu başarmışlardı. Ortalama İngiliz işgal hattı Basra Körfezi'nden Tizpon'a 770 km, Kut'ül Amare'den Körfeze ise 643 km kadardı.

Peki, Türklere zafer kazandıran kuvvetler nereden geldi? Pestef Paşa'nın Suriye'ye giderek Cemal Paşa'nın kuvvetlerine katılması beklenirken bu olmadı. Karar değiştiren birlikler Şam yerine Bağdat'a yöneldiler. Nureddin Paşa'nın onlarla buluştuğu noktaydı. Bu birlikleri bu kadar hızlı bir şekilde sevk eden Bağdat demiryolu olmalıydı."²⁰⁵

14 Aralık'ta Arapların İngilizlere ayın 8'i ile 12'si arasında saldırdığı bilgisi paylaşılmıştır.²⁰⁶ 16 Aralık'ta General Townshend'in Kut'u ele geçirmek için başlatmış olduğu işgal girişiminin ve Türklerin bu işgale karşı savunmaya geçtiği ifade edilmiştir.²⁰⁷ 28 Aralık'ta Kut'ül Amare'nin kuzeyinde yaşanan savaşı bahsedilir. 24'ü 25'e bağlayan gece Mezopotamya'da Türklerin Kut'ül Amare pozisyonunun kuzeyinde yer alan bir İngiliz pozisyonunu birkaç kez aldıkları ve kaybettikleri acımasız savaşlar yaşandığına değinilmiştir. İngilizlerden 190 kişi ölürken, Türkler ise 700 kayıp vermişti.²⁰⁸

29 Aralık'ta Hindistan Dışişleri Bakanlığı, General Townshend'dan ayın 24'ünde aldığı raporları yayınlamaktadır. Bu raporlarda Kut önünde yaşanan mücadelenin detaylarına yer verilmiştir.

"Saat 10'dan öğlene kadar kuzeyde yer alan düşman şiddetli bir şekilde bombalandı. Siper çevresinde yaklaşık 200 Türk'ün cesedi vardı. Söz konusu olan siper kara savunmamızın sağ tarafında yer almaktadır. Kut yarımadasının kuzeyindedir.

25'inde General Townshend'den daha fazla haber geldi. 24'ü 25'e bağlayan gece yarısı bu siperin kazanılması için şiddetli bir mücadele gerçekleşti. Düşman kale burcunun kuzeyinde kaldı. Düşman püskürtülse de işgal için geri döndü.

²⁰⁵ A Capital, 11.12.1915.

²⁰⁶ A Capital, 14.12.1915.

²⁰⁷ A Capital, 16.12.1915.

²⁰⁸ A Capital, 28.12.1915.

Garnizonlar ise kazılarak güçlendirilmeye devam edildi. Düşman Noel günü şafak vaktinde kale burcunu tahliye etti ve siperlerden çekildi. Bu çekilme arkaya doğru 400 ile 800 metre idi. Saldırı ise 100 metre uzaklıkta yer alan siperlere yapıldı. Noel gününün geri kalanı sorunsuz geçti. Kale burcu bölgesi işgal edildi. Düşman 700 kişi kaybetti. Biz ise 190 kişi kaybettik. İlk telgrafta 200 düşmanın öldüğü söylenmiştir.”²⁰⁹

20 Mart’taki haber orduda yer alan bir subay olan Ivo Ferreira tarafından yazılmıştır. Mezopotamya’da yaşanan mücadele ve İngiltere hükümetinin bu operasyon ile ilgili ortaya koyduğu amaçlarını açıklamaktadır. Bu yazı şöyledir: “Times, Temps ve Matin gibi büyük gazetelerde yazdığı gibi Ivo Ferreira da gerçeklere saygı duyuyor. Gelecekte yapılabilecek hatalardan kaçınmak için ise gereken dersleri almak önemlidir. (Biz sözü ona bırakalım)

Çeşitli muharebe alanlarından dünyaya yayılan bu muazzam savaşta insanlığı etkileyen alt üst eden bir tanesini Mezopotamya’da Fırat ve Dicle nehirleri arasında bulabiliyoruz. İngiliz-Hint birlikleri birkaç ay önce Bağdat’ı savunan Alman birlikleri tarafından büyük bir yenilgiye uğratıldı. Bu felaketin tüm sonuçları şu anda tam anlamıyla görünmüyor ve Doğu Asya’daki İngiliz prestijine etkilerini değerlendirmek için uzun bir zaman geçmesi gerekiyor. Bunanla birlikte ortaya çıkan mevcut sonuçlarla ilgili yüzeysel de olsa bir değerlendirme yapacağız. Her şeyden önce bu yenilgiyi belirleyen ana sebeplerle ilgileneneceğiz.

Bağdat’a ulaşma girişimi neden yapıldı?

Cevap vermek zor. Çünkü İngiltere’de hiç kimse bu kararla ilgili görüş ve tavsiye verme sorumluluğunu almak istemiyor. Türklerin birkaç takviyesi varken ve fakirken bunu yapmak kolay olurdu. (İlk savaş ilanından sonra)

Ancak sorumluluk tamamen hükümete aittir. Çünkü Bay Asquith ilk defa İngiltere’de 2 Kasım 1915 tarihinde Avam Kamarası’nda Mezopotamya’ya yapılan sefer için haklı olduğunu söylemiştir. Amaçlarının:

a) Arapların tarafsızlığını sağlamak

²⁰⁹ A Capital, 29.12.1915.

b) Basra Körfezi'ndeki İngiliz çıkarlarını korumak

c) Petrol kaynaklarını korumak

d) Doğu'daki İngiliz prestijini teyit etmektir.

Ayrıca İngiliz-Hint birliklerinin Bağdat'a yürüme mesafesinde olduğunu ve kısa vadede ise Halife kentinin işgal etmeleri gerektiğini söyledi. Bununla birlikte 22 Kasım'da İngiliz-Hint karma birlikleri C.V.F. Townshend komutasında Bağdat'a 30 km uzaklıkta yer alan Tizpon'daki Türk pozisyonuna saldırırsa da geri çekilmek zorunda kaldılar. Bu kentte yapılan eylemlerden sonra 165 km mesafede bulunan Kut'ül Amare'de ise büyük kayıplar verdiler.

Bu savaştan dolayı İngiliz Bakanların mutsuz olduğunu görebiliyoruz. Aynı şekilde Winston Churchill'in 5 Haziran 1915'te Avam Kamarası'nda söylediği gibi; "İngiltere, Çanakkale zaferinden birkaç mil ötededir" bunun aynısını Asquith'ten 2 Kasım'da yaptığı açıklamada gördük; "Bağdat'a kısa bir yürüyüş mesafesindeyiz..."

*Bu açıklamaların her ikisinde de hedef başarısız olurken bu konularda İngiliz hükümetinin sorumluluk alması gerekiyor. Asquith, Bağdat'a ilerlemenin dört nedeni olduğunu söylemişti. Bu nedenle yapacağımız eleştirilerde müttefikimizin onurunu ihmal etmeden ve belgelere uygun olacak şekilde dikkatli ve tarafsız olarak yazacağız. Bizim için bu daha uygundur."*²¹⁰

21 Mart'ta yer alan haber bir önceki haberin devamı niteliğindedir. İngiltere'nin operasyon ile ilgili 4 amacı olduğunu söylemişlerdi. Bu amaçlardan ilk iki tanesini João Ferreira* detaylandırarak açıklamıştır.

"Bay Asquith'in İngiliz-Hint birliklerinin Bağdat üzerine ilerlemesini savunma nedenlerini eleştirmeye veya analiz etmeye maksimum tarafsız bir şekilde elimizde var olan bilgiler doğrultusunda söz veriyoruz.

²¹⁰ A Capital, 20.03.1916.

* Irak Cephesi'nin açılmasıyla ilgili gazetede toplam 3 tane eleştiri yazısı çıkmıştır. Bu yazılardan 2 tanesi Ivo Ferreira'ya ait iken bir tanesi ise João Ferreira'ya ait olarak gazetede yer almıştır. Fakat gazete farklı konularda da isim ve yer isimlerini zaman zaman yanlış yazdığı için bu 3 haberin Ivo Ferreira'ya ait olma olasılığı vardır.

Bu sebeplerden ilki Arapların tarafsızlığını sağlamaktı. Mezopotamya halkının 10'da 9'nun Arap olmasına rağmen bunun Bağdat'a gitmek için yeterli bir neden olduğunu düşünmüyoruz. Aynı etkiye Basra veya Şattülarap'da kalaraktan ulaşılabilirdi. Bu iddianın kanıtı şudur; eğer bu tarafsızlık kırılacak olursa, gerçekleşmeyen herhangi bir tehdit ile karakterize edilmesi gerektiğidir.

Bay Austen Chamberlain'in 18 Aralık 1915'te Avam Kamarası'nda yaptığı açıklamalardan şöyle bir sonuca varılabilir. Arapların İngiltere ile dostluğu Mezopotamya'daki İngiliz birliklerinin ilerlemesiyle hatta Tizpon felaketinden sonra bile etkilenmemiştir. Bu nedenle Arapların tarafsızlığı halen devam ederken tekrardan Bağdat'a gitmek için bir neden yoktur. Bu gerçekleşmiş olsa bile Fırat ve Dicle nehirlerinin üst tarafına gitmek için buraya güçlü bir birlik göndermek lazımdır. Bunun yanı sıra arabalar, uçaklar ve birçok malzemede göndermek gerekir ki bu hiçbir koşulda değmeyecek bir uğraştır. Çünkü burası Basra Körfezi'ne 700 km uzaklıkta yer almaktadır.

Genel olarak Mezopotamya ve Mısır'ı etkileyen Arap sorunu için halkın psikolojisi ile ilgili ilginç bir şey söyleyelim. O insanların psikolojisinin kaynağı cehalettir. İngiliz kamuoyunun çoğu hatta otoriter olmayan insanlarda dâhil olmak üzere Türkiye ile yaşanan Küçük Asya'daki sorunu, Arapları Türklere karşı genel bir ayaklanma ile çözebileceğini düşünüyor. Eğer ki böyle bir uygulamaya gidilirse sonuçları felaket olabilir. Araplar gerçekten çok duygusal insanlar değiller. Onların ırkı veya dini için son derece ciddi olan tek şey yabancılara karşı İslam için savaşmalarıdır. Daha önce böyle bir olay gerçekleşirken, herhangi bir Avrupa entrikası da yoktu. Onlar kendi başlarına bu kararı almışlardı. Bunda İngiliz devlet adamlarının yanıldığını da görmüştük.

Bir asır önce İngiliz ordusunda görevli olan Sadlier, Araplardan yardım istemek için değil. Arap ve Mısır birliklerinin komutanı İbrahim Paşa ile bir anlaşma yapmak için Arap Yarımadası'na gönderildi. Hiçbir şey elde edemedi geri döndü. Ağustos 1882'de Mısır devrim hareketi sırasında Profesör Palmer ve ona eşlik eden bazı İngiliz askerleri Sina Çölü'nde öldürüldü. Şubat 1915'te Shakespear, Orta Arabistan'daki Arap kabileleri ile müzakerede bulunurken aynı duruma maruz kaldı. Araplar herkese karşı bir şüpheli tavrıla bakmaktadır. Onlar sadece ne zaman

isterlerse kendiliğinden harekete geçiyorlardı ya da İslam'a karşı bir tehdit olduğunda. Sonuç olarak ne Türkler ve Almanlar ne de İngilizler onların karakteristik özelliği olan bağımsız fikrini değiştiremezdi.

Asquith'in Bağdat'a gitmek istemesinin ikinci nedeni ise İngilizlerin Basra Körfezi'ndeki çıkarlarını korumaktı. Savaşın ilan edilmesinden altı hafta önce Sir Edward Grey, Almanya ile bir anlaşma imzaladı. Burada Asquith'in Basra Körfezi'ndeki çıkarları ciddi bir şekilde zarar gördü. Öncesinde Asquith, Bağdat'a kimsenin gitmemesini isterken şu anda oraya giderek çıkarlarını korumak istiyor. Anlaşma hiçbir zaman yayınlanmadığı gibi savaşın talihsiz durumu nedeniyle unutuldu. II. Wilhelm'in yakın arkadaşı olan Lord Haldane, Berlin'in tutumu karşısında ise gözlerini kapatmıştı ve asıl sonuçları görememişti. Ancak şüphesiz ki Bağdat'a yapılacak sefer tehdit edilirse İngilizlerin Basra Körfezi'ndeki çıkarlarını hiçbir şekilde koruyamayacağı aşikârdır. Eğer bu olursa Fırat'ın eski kanalı ile Dicle'nin kesiştiği nokta ile Kurna ile Fao (Fav) arasındaki alanla Şattülarap deltasındaki bölgeleri de işgal etmek yeterli olmayacaktır. Kurna'nın 400 km yukarısında bu amaç için ilerleyen General Townshend, Kut'ül Amare'deki Tizpon yenilgisine maruz kalınca bugün basındaki bu duruma katlanmak zorunda kaldı. Görüşümüze göre General Townshend'in gerçekleştirdiği eylem düşünceli ve mantıklı değildi. Bu yüzden de sonuçlarına maruz kalmaktaydı.”²¹¹

28 Mart'ta Ivo Ferreira ilk haberde yer alan son iki maddeyi yorumlamıştır: “Asquith'in Bağdat'a ilerlemesi için verdiği sebeplerden üçüncüsü ise petrol kaynaklarını korumaktı. Bu doğrultuda aşağıdakileri söyleyebiliriz:

1.) Petrol çıkan kuyular Pers topraklarında yer alırken Bağdat'tan yüzlerce km uzaklıktaydı.

2.) Basra Körfezi'nde yer alan Şattülarap üstündeki Abadan'da bir rafineri kurulmuştu. Burası ise 3 veya 4 saat bir tren yolculuğu uzaklıktaydı.

3.) Petrol boru hatlarına erişim Şattülarap'ın bir kolu olan Karun Nehri üzerinden yapılıyordu.

²¹¹ A Capital, 21.03.1916.

4.) Hem petrol kaynakları hem de boru hatlarıyla beraber rafineri savaştan 2 ay önce 2 milyon libra karışıklığında İngiliz Amiralliği tarafından satın alınmıştı.

Bağdat'a doğru ilerlemeye karar verildiğinde amirallik boru hatlarını geçici olarak yok etmek gerektiğini ve 250 km'lik bir hattın ise bölgedeki kabilelere koruması için verilmesini istedi. İngiliz kamuoyu tarafından ciddi şekilde eleştirilen bir karar oldu.

17 Haziran 1915'te Avam Kamarası'nda Sir Edward Grey tarafından Bağdat'a ilerlemeyle ilgili bir savunma yapıldı. Halife şehrine yürümenin ve petrol bölgesini savunma görevinin o kadar zor olmadığını açıkladı. Çok derin olmayan stratejik değerlendirmeler yaptı. İki tugayın ise gerekirse ve ihtiyaç duyulursa petrol tesislerini savunabileceği görüşünü söyledi. Sir Edward Grey, Avam Kamarası'ndaki profesyonellerin görüşlerine saygısızlık etti. Karun bölgesine asker göndermenin işgal anlamına gelmeyeceğini ikna etmeye çalıştı. Biliyorum ki bu toprak Pers toprağıdır ve hiçbir zaman Şattülarap'a katılmayacaktır.

Ancak böyle bir askeri operasyonda Bağdat'a gerçekten ilerlemek için, Dicle Nehri'nin üstüne ve Basra Körfezin'den 480 km ileride olan yere gitmek lazım. Bu durumda Pers topraklarında yer alan Karun'un askeri işgalinide gerçekleştirmek kaçınmasız olacaktır. Böyle bir şeye gerçekten ihtiyaç olabilir mi? Sadece Asquith bu konuda bize cevap verebilir. Çünkü hükümetin başına geçişinden itibaren, Karun kampını korumak için emir verdi. Tüm bu durumlara bakıldığında bu durumla Bağdat'ın bir ilgisi yoktur.

Asquith'in dördüncü nedeni "Doğu'daki İngiliz bayrağının prestijini koruma ihtiyacı" olarak söylense de bu boş bir ifadedir ve tartışılmazdır. Bağdat'a yetersiz güçlerle ilerlemenin sonucu olarak Kut'ül Amare'ye çekilmek, bu noktada İngiliz bayrağının prestijini kesinlikle düşürmüştür. Bu konuda hiçbir şüphe yoktur. Ancak bunu açıkça söylemenin sonuçları çok fazladır. Bu nedenle Asquith, Avam Kamarası'na bu konuyla ilgili sürekli somut savunmalar yaptı. Bağdat'a ilerlemek çok kötü ve hüznü oldu ama Kut'ül Amare'de yer alanlara yardım götüremiyor musunuz?

Bu 4 hedef özünde orantısızdır. Aynı az önce yazdığımız gibi. Biz hepsini dile getirdik ama İngiltere'ye karşı bir tavrımız ya da küçümseme niyetimiz yok çünkü onlar bizim müttefikimiz konumunda. Yapmayı düşündüğümüz şey sadece ortak amaç için verimsiz yaptığı eylemleri tarafsız olarak eleştirmek. Bizim amacımız tüm müttefiklerimizin görüş birliği içerisinde eylem ve kriterleri ile ilerlemektir. Bunlar olmazsa en büyük düşmanımız olan Almanya'yı yenmek zor olacaktır.”²¹²

8 Nisan'da İngilizlerin 13. bölüğü tarafından Felahiye'nin alındığı bilgisi paylaşılır.²¹³ 14 Nisan tarihinde Mezopotamya'da 3.000 İngiliz'in öldüğü yönündeki Türk iddialarının reddedildiğinden bahseder.²¹⁴

Son haberden sonra Mezopotamya bölgesinde yapılan mücadelelerle ilgili haberlere uzun bir süreç boyunca ara verilmiştir. Bu uzun süreci bitiren yeni haber ise 23 Eylül'de yayınlanmıştır. Mezopotamya'daki İngiliz uçakları Dicle'de yer alan Şumran (Şamran) üzerini bombalamıştı. Dicle kıyısında ve diğer noktalarda hiçbir değişiklik olmazken aynı zamanda Fırat'ta bulunan siperler sakinliğini korumaya devam etmişti.²¹⁵ Bu haberden sonra yine çok uzun bir süreç boyunca haberlere ara verilmiştir. 9 Aralık'ta her iki tarafında karşı tarafın siperlerine ve kamplarına hava saldırısı düzenlediği bilgisi paylaşılır.²¹⁶ 16 Aralık'ta ayın 13'ü ve 14'ünde bölgede yaşanan gelişmeler aktarılmıştır. Dicle'de yer alan İngiliz birlikleri ayın 13'ü ve 14'ü Sanaiyat'ın sol tarafında yer alan Türk pozisyonlarına saldırmışlardı. 13'ü 14'e bağlayan gece sol tarafta yer alan Hai, Atab ve Rugiyeh'ı (Basrugiyah) İngilizler tarafından ele geçirilmiştir. Süvariler daha sonra Türk siperlerinin sağ tarafına saldırı gerçekleştirmişlerdir. İngilizler konum olarak Hai'nin sağında, Kut'ül Amare'nin 2,5 km doğusuna yerleştiği yazılmıştır.²¹⁷

1917 yılı Mezopotamya haberleri açısından daha yoğun bir şekilde başlayarak devam etmiştir. 1917'nin ilk haberi 2 Ocak'ta İngilizlerin Garraf siperini tahrip ettiği

²¹² A Capital, 28.03.1916.

²¹³ A Capital, 08.04.1916.

²¹⁴ A Capital, 14.04.1916.

²¹⁵ A Capital, 23.09.1916.

²¹⁶ A Capital, 09.12.1916.

²¹⁷ A Capital, 16.12.1916.

bilgisi paylaşılır.²¹⁸ 4 Ocak'ta yoğun yağışların 26 Aralık'ta Dicle'deki toprağı çamura çevirdiği ve bölgeyi etkilediğinden bahsedilmiştir.²¹⁹

6 Ocak'ta bölgede yaşanan hava operasyonu ve topçu atışları olduğu yazılmıştır. 21 Aralık sabahı İngiliz uçakları tarafından Türk kamplarına ve Bağdat yakınına bir ton patlayıcı atılmıştı. Aynı gün Dicle kıyısı, Kut'ül Amare yakını ile Sannaiyat'ın kuzeyindeki Türk siperlerine karşı çok sayıda ağır topçu atışı vardı. Gözlemciler bu iki bombardımanın çok etkili olduğunu söylüyorlardı. 22'sinde Bakube kampına İngiliz uçakları tarafından başarılı bir şekilde bombalama yapılmıştır.²²⁰ 12 Ocak'ta Kut'ül Amare'nin kuzeydoğusu ve Dicle'nin sağ tarafındaki operasyonlara değinilmiştir. Sabah saat 10'da Kut'ül Amare'nin kuzeydoğusunda ve Dicle'nin sağ tarafında bulutlu havada Mezopotamya operasyonlarına devam edilmişti. Gün boyunca ilerleme kaydedilerek alacakaranlıkta Kut'un kuzeydoğusunda ve Dicle'nin sağ yakasındaki Türk siperlerine saldırı yaparak neredeyse hepsi İngilizler tarafından alınmıştı. 178 kişi esir alınırken bunların 7'si subaydı. Yaklaşık 300 metre uzunluğunda yer alan tek bir siperde 200 Türk cesedi bulunduğu belirtilmiştir.²²¹ 15 Ocak tarihindeki haberde 12 Ocak haberine atıfta bulunarak Mezopotamya'da ve Dicle'deki aynı bölgelerde ilerlemeye devam edildiğine değinilmiştir.²²²

27 Ocak'ta daha önceden yapılan savaşlarla ilgili resmi detaylara ve Türklerin kaybına değinilmiştir. Ayın 25'inde İngiliz birlikleri topraklarla birlikte Dicle'nin sağına, Kut'ül Amare'nin güneybatısındaki Türk siperlerine şiddetli bir saldırı gerçekleştirmişti. Garraf nehrinin batısına ise Türkler tarafından çok şiddetli bir karşı saldırı yapılmıştı. Bunlardan 2 tanesi makineli tüfek ve topçu atışından oluşmuştur. Türklerin kaybı çok fazla olurken 70 tane esir İngilizler tarafından alınmıştır. Ayın 13'ü ve 19'unda Kut'ül Amare'nin doğusundaki bölge yapılan mücadele ile İngilizlerin eline geçerken burada Türklerin kaybı toplam 1.080 kişi olmuştur.²²³

²¹⁸ A Capital, 02.01.1917.

²¹⁹ A Capital, 04.01.1917.

²²⁰ A Capital, 06.01.1917.

²²¹ A Capital, 12.01.1917.

²²² A Capital, 15.01.1917.

²²³ A Capital, 27.01.1917.

30 Ocak'ta Kut'ül Amare ve Dicle'nin sağ tarafında yapılan operasyonun detaylarına yer verilmiştir. 27'i 28'e bağlayan gece Kut'ül Amare'nin güneybatısında ve Dicle'nin sağ tarafında gerçekleştirilen operasyonlarda İngilizler hatırı sayılır bir ilerleme gerçekleştirmişlerdir. 127 esir, 1 top, 1 makineli tüfek, 3 siper topu ve birçok malzemeyi ele geçirirken toplamda 950 tane Türk'ün ölü olarak bulunduğu belirtilmiştir.²²⁴

11 Şubat'ta bu ayın başından itibaren Türklerle yapılan mücadelelerde kazanılan başarılarından sonra Türklerin Şumran'ın batısına ve güneyine çekildiği bilgisi paylaşılmıştır.²²⁵

18 Şubat'ta Dahra'da yapılan operasyona ait resmi kaynaklardan alınan bilgiler şu şekildedir: *"15'inde Dicle'nin sağ yakasındaki Dahra dönemecindeki saldırıya devam ettik. Düşmanın sağındaki önemli bir taktiksel pozisyonu ele geçirdik. Sonrasında doğruca merkeze saldırdık ve hedefimize ulaştık. 700 yard siperi ele geçirdik. El bombaları ile kazancımızı 500 ile 1.000 yard arası daha da artırdık. Karşı atakları çok kolay savunduk çünkü çok etkisizdi. Birkaç saat sonra saldırıya geçerek 850 yard mesafe yol aldık. 15'i 16'a bağlayan gece düşmanı tamamen temizledik. 16'sında Dahra'da bizden başka kimse kalmamıştı. 15'inde 1.995 esir aldık. 89 subay, 2 albay, 3 cephe komutanı ve mühimmat vardı. Topçularımız ve Türkler tarafından birçok malzemenin tahrip edildiğine dair haberler aldık. 16'sında kötü hava şartlarına rağmen Şumran'ın güneyinde 1.200 yard ilerleme kaydettik. Birliklerimiz güneybatıya yerleşti."*²²⁶

24 Şubat'ta Sannaiyat pozisyonunun alındığına değinilirken yoğun yağıştan dolayı ve Dicle'nin taşması nedeniyle operasyonların duraksadığı bilgisi paylaşılmıştır.²²⁷

26 Şubat'ta Şumran ve Sannaiyat'ta yapılan mücadelelerin anlatımına devam edilirken İngiliz kuvvetlerinin Dicle'nin diğer tarafına geçerek bu bölgede de mücadeleye başladığı bilgisi paylaşılmıştır. *"22'sinde Sannaiyat'ın güneyindeki bir pozisyonla beraber iki sıra siper alın. Bu siperler 450 metre genişliğinde 100 metre*

²²⁴ A Capital, 30.01.1917.

²²⁵ A Capital, 11.02.1917.

²²⁶ A Capital, 18.02.1917.

²²⁷ A Capital, 24.02.1917.

derinliğindeydi. Türkler 6 defa karşı saldırı yapsa da kazanılan bölgenin savunulması başarılıydı. 22'si öğleden sonra Türk tarafına sabahki atışların devamı niteliğinde saldırı düzenleyerek başarılı olunmuştu. Güçlü bir Türk karşı saldırısı ilerlemeyi yavaşlatmıştı.

Bu operasyonlar düşmanın dikkatini Sannaiyat'a çekiyordu. 23'ü sabahı şafaktan önce nehirden ilk grup geçerken günün devamında bu sürdürülmüştü. İlk kuvvetler karşı tarafa çıkarma yaptıktan sonra birçok esir alınmıştı. Çıkarma sağlandıktan ve arazi temizlendikten sonra 9 saat içinde tamamlanan bir köprü inşaatına başlanmıştı. Türkler, Şumran Yarımadası'ndaki ilerlememize karşı direnişe geçerken topçularımız ve hafif makineli silahlarımızın konumlandırılması ve yönetimi sayesinde bu direniş ilerlememizi durdurmadı. Nehri geçerken eş zamanlı olarak Sannaiyat pozisyonuna karşı saldırı başladı. Üçüncü ve dördüncü Türk siperleri 1.050 metre boyunca alındı. Bu operasyonlarla ilgili ayrıntılı bir rapor yapmak henüz mümkün değildir. Ancak Şumran bölgesindeki esirlerin sayısı 23'ünde 11 subay ve 533 askerdirdi. 5 tane makineli tüfek alındı. Son günlerde 2 tane düşman uçağı düşürülmüştür.”²²⁸

27 Şubat'ta Kut'ül Amare'nin ve Sannaiyat'ın pozisyonlarının alınmasını ve Türklerin geri çekilmesini anlatan haber, ayın 24'ünde resmi kaynaklardan alınan bilgiler şu şekilde aktarılmıştır: “35 günlük Şumran mücadelemiz başarılı oldu. Birliklerimiz yakın temas kurarak 23'ü gecesi burayı aldı. 24 'ü sabahında Şumran Yarımadası'ndaki sırt bizim elimize geçti. Düşman Kut'ül Amare'nin yaklaşık 39 km batısındaki Bughalia'ya çekildi. Türk depoları ateşe verildi. Düşman ilerlememizi engellemek için kuvvetli topçu atışları yaptı. Sabah saat 8'de süvarilerimiz Dicle'yi geçti. Tüm gün piyadelerimiz Türk kanadını açmak için manevra yaptı. Önemli kayıplar olsa da henüz sayı bilinmemektedir. Bu süre zarfında piyadelerimiz 4. ve 5. Türk hattını aldı. Nakhailat ve Suwada'nın sonundaki Ataba ve Magasis hattına ulaşıldı. Hava filomuz tüm bu mücadele sırasında düşük irtifadan uçarak bomba ve makineli tüfek kullanarak bizlere yardım etti. En az 1 albay olmak üzere 1.730 Türk esir alındı. 4 Alman topu, 10 makineli tüfek, 10 bomba makinesi ve bir sürü mühimmat aldık. Bu operasyonlardan sonra Sannaiyat ve Kut'ül Amare civarındaki

²²⁸ A Capital, 26.02.1917.

düşman pozisyonları ele geçirildi. Kut'ül Amare ise otomatikman elimize geçti. Savaş çok geniş bir alanda gerçekleştiği için düşmanın asker ve mühimmat kaybı üzerinde bir şey söylemek mümkün değil."²²⁹

11 Mart'ta alınan resmi bilgilerde İngilizlerin Aziziyah'a çok hızlı ilerlemesi nedeniyle Tizpon'daki Türklerin burayı ayın 6'sında boşalttığına bunun yanı sıra Diyala Nehri'nde ise bir hücum başlatıldığına değinilmiştir.²³⁰

12 Mart'ta Bağdat'ın ele geçirilmesine ve bu süreç boyunca yaşanan mücadelelerin detayları aktarılmıştır. *"Kuvvetlerimiz ay ışığında Diyala Nehri'nde düşmanla temas halindeydi. 8'inde nehri geçmeyi başardılar. Kendilerine ise güçlü bir siper inşa ettiler. Bu süre zarfında Dicle'nin Diyala ile birleştiği bazı mesafelerde ise körü kuruldu. Önemli bir İngiliz birliği sağ tarafa geçerek Bağdat'ın 9 km güneybatısında düşmanı buldu. Düşman arkaya doğru 3 km'den daha fazla itildi. 9'unda birliklerimiz düşmanı bu ikinci pozisyondan çıkardı. Toz fırtınası ve şiddetli fırtınaya rağmen 10'u sabahı Türkler Bağdat'tan 8 km kadar itildi. Bu olaydan sonra Mezopotamya başkomutanı tarafından 11'i sabahı İngiliz birliklerinin Bağdat'ı işgal ettiği bildirildi.*"²³¹

14 Mart'ta Bağdat ve Kazimiye'nin alınması ile bölgedeki hava harekâtı ile ilgili bilgiler paylaşılmıştır. *"10'unda öğleden sonra Bağdat'ın güneyinde ve Dicle'nin her iki yakasındaki Türklerle temas haline gelinmiştir. 11'inde şafaktan önce iki tarafta da ilerleme emredilmişti. Saat 5:50'de İngilizler tarafından demiryolu işgal edilmiştir. Kısa bir süre sonra Bağdat'a doğru bir ilerlemeye başlamışlardır. Süvariler devam ederek zayıf bir direnişin ardından Kazimiye'yi işgal etmişlerdi. 4 uçakla beraber 100 esir alındı. Şiddetli rüzgâr, kum fırtınası, su eksikliği ve nehirden uzaklık nedeniyle operasyon çok zor bir hale gelmiştir. 23 Şubat'tan bu yana Türkler Bağdat'ta yer alan tüm değerli eşyaları almakla meşgul olmuşlardı. Yine de özellikle teçhizat, silah ve mühimmat konusunda önemli kazanç elde edilmiştir. Türkler 500 kişiyi yaraladı. 10'unda Dicle'nin sol tarafında 300 ceset sayarken yaklaşık 30 esir alınmıştı. Bağdat'ta yaşayanlar İngilizlerin şehre girişini*

²²⁹ A Capital, 27.02.1917.

²³⁰ A Capital, 11.03.1917.

²³¹ A Capital, 12.03.1917.

*sakin karşılaşmışlardı. Türklerin tahliyesinin bir sonucu olarak hafif rahatsızlıklar yaşanırken İngiliz birliklerin Bağdat şehrine girmesiyle düzen tamamen sağlanmıştır.”*²³²

24 Mart'ta İngilizlerin Bağdat'ın kuzeyinde ve Diyala'nın sağ tarafındaki ilerleyişi anlatılmıştır. Maude, Dicle'nin 48 km yukarısında ve nehrin sol tarafında birliğini toplamıştır. Zor bir yürüyüş ve 4 km'den uzun süren bir gecenin ardından sağ taraftaki Türk muhafızları Bağdat'ın 4 km kuzeyindeki birlikler tarafından saldırıya uğramıştır. Türk birliği alacakaranlıkta geri çekilmeye devam etmişti. Diyala'nın sağ tarafındaki Bakube şehrinin bir kısmı da İngilizler tarafından işgal edilmiştir. 13'ünde gece askerler Dicle nehrini geçmeye çalışan küçük bir Türk gemisi tespit etmişlerdi. Makineli tüfekler tarafından rüzgârda ilerleyen gemiye ateş açılırken bunu takiben 250 av tüfeği ile taarruz edilmiştir.²³³

2 Nisan'da Türklerin Adhaim ve Delli Abbas'ta saldırı hazırlığı yapsa da başarısız olduklarına ve İngilizlerin Adhaim'i işgal etmesi bilgisi paylaşılır.²³⁴ 3 Nisan'da İngilizlerin Delli Abbas'ı 30 Mart tarihinde aldığı bilgisi paylaşılmıştır.²³⁵ 8 Nisan'da Diyala'nın solunda İngilizlerle Ruslar temasa geçmişlerdir. Türklerin ise bu durumdan dolayı Kifri'ye çekildiği yazılmıştır.²³⁶ 13 Nisan'daki haberde ayın 8'inde İngilizlerin Balad istasyonunu, Samarra, Harba ile 9 subay ve 300 askerin yanı sıra makineli tüfek ve demiryolu malzemesi aldığı yazılmıştır.²³⁷

21 Nisan'da General Maude tarafından yapılan bilgilendirmede şunlara değinilmiştir: *“Birliklerin 17'si gecesi Adhaim'i geçtiğini söyledi. Bu sırada nehir ise 18. bölük tarafından savunuldu. 18'i sabahı Dicle'nin sağ tarafında Samarra'nın 19 km güneydoğusunda bulunan İstanbulat istasyonunda bulunan birliklerin ana pozisyonuna saldırdık. Düşman pozisyonları alınırken düşman dağıldı. 19'unda ikinci bir haber gönderen General Maude toplam esir sayısının henüz sağlanamayacağını duyurdu. Şu anda 27'si subay 1.217 Türk elimize geçerken sürekli diğerleri gelmeye devam etmektedir. Ayrıca 6 makineli tüfek ve birçok*

²³² A Capital, 14.03.1917.

²³³ A Capital, 24.03.1917.

²³⁴ A Capital, 02.04.1917.

²³⁵ A Capital, 03.04.1917.

²³⁶ A Capital, 08.04.1917.

²³⁷ A Capital, 13.04.1917.

malzeme alındı. Atlarımızın yorulması nedeniyle düşmanın topraklarını alamadık. Toplam 73 asker kaybettik. Birliklerimizin ve özellikle süvarilerinizin cesareti takdire şayandı.”²³⁸

26 Nisan’da Nisan ayının 21 ile 24’ü aralığında yaşanan gelişmelerle birlikte General Maude’nin bilgilendirmesine yer verilmiştir. “21 ve 22’sinde Mezopotamya’da yapılan operasyonda toplam 687 esir alınmıştır. Bunlardan 20’si subaydı. 1 tane 5 inç top, 14 tane krupp topu, 2 makineli tüfek, 1.240 av tüfeği, büyük el bombaları, 200 top mermisi, 540.000 mermi, 4 top aracı, 16 lokomotif, 240 vagon, 1 vinç, yedek lastik ve diğer malzemelerdi. Adhaim’in sol tarafında Dicle’nin 7 mil kuzeyinde Türk ordusunun 13. bölüğü 10 mil daha kuzeydeki 2. bölüğün yanına gitmeye zorladığını belirtti. Toplam 131 erkek, 4 subay, sayısız deve, katır ve atlar alınmıştı.”²³⁹

Mayıs ayının başından Ekim’in başına kadar geçen süreçte cephe ile ilgili haberler çok azalmıştır. Bazı aylar tek haber varken bazı aylarda ise hiç habere yer verilmemiştir. 1 Mayıs tarihinde Türk bir esirden alınan bilgi paylaşılmıştır. Bunun doğru olup olmadığı konusunda ise bir tartışma olabileceği vurgulanmıştır. Türk esir şunları söylemiştir: “18. Türk bölüğü 27 Nisan’da Dicle’nin her iki yakasında 4.000 kişiyi kaybetti. 14. Türk bölüğü ise Adhaim’in birkaç mil güneyinde Kifri’nin güneybatısında yeni bir pozisyon aldı.”²⁴⁰ 5 Temmuz’da Türklerin tekrardan hücumla geçtiği ve bölgede yaşanan sağlık sorunlarına değinilmiştir. 28 Haziran’da Türk birlikleri düzensiz bir şekilde Bakube’ya saldırmıştı. Fakat bu saldırı geri püskürtülmüştür. Bölgede yapılan sağlık reformlarına rağmen havanın geçen seneden daha sıcak olması nedeniyle durumun daha da kötüye gittiği ifade edilmiştir.²⁴¹

25 Temmuz’da Sir John Jackson’ın Londra Ticaret Kamarası’nda Mezopotamya’nın geleceği hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir. Sir Jackson dünyanın tahıl ambarı haline gelebilecek olan Mezopotamya’nın savaştan sonra

²³⁸ A Capital, 21.04.1917.

²³⁹ A Capital, 26.04.1917.

²⁴⁰ A Capital, 01.05.1917.

²⁴¹ A Capital, 05.07.1917.

İngilizlere ait olması durumunda burayı Hindistan Hükümeti'nin gözetimine emanet etmenin bir hata olacağını ifade etmiştir.²⁴²

1 Ekim'de İngilizlerin Ramadi'yi işgaline değinilmiştir. 27 gecesini Ramadi'nin 6 km doğusundaki Madhij'e saldırmak için yürüyüşe geçilmiştir. 28'i sabahında zorlanmadan Madhij'i işgal edilmiştir. Süvariler batı tarafına doğru ilerlerken güneydoğudaki Ramadi'de yer alan ana pozisyona saldırmışlardır. Savaş şiddetli bir şekilde bütün gün sürmüştür. Ancak akşam olduğunda İngiliz birlikleri tarafından Türk pozisyonları alınmış ve Ramadi şehrine yaklaşık 3 km uzaklıkta doğusunu, güneyini ve güneydoğusunu sarmıştı. 27'i 28'e bağlayan gece başka bir İngiliz birliği Bağdat'ın kuzeydoğusunda cesaretli ve şiddetli bir karşılaşmadan sonra Türk süvarilerine ve düşmana büyük zarar vererek; 4 esir, 300 yük devesi almıştır.²⁴³

7 Ekim'de tekrardan Ramadi'nin işgali anlatılırken bu sefer şehri koruyan Ahmed Bey'in ve beraberindekilerin Stanley Maude tarafından ele geçirildiği bilgisi paylaşılmıştır. General Sir Stanley Maude'nin birlikleri Türk kuvvetlerinin komutanı Ahmed Bey dâhil 1.000 kişiyi esir almıştır. Operasyonların ana merkezi Fırat vadisinde, Bağdat'ın batısındaydı. İngilizler Madhij kentini zorlanmadan işgal etmişti. İngiliz komutan tarafından Ramadi yanındaki Türk pozisyonlarına saldırı emri verilmişti. Bu saldırıda süvarilerden de yararlanılarak batı tarafında geniş bir harekât olanağı sağlanmıştır. Bu beklenmedik saldırıdan dolayı Ahmed Bey'in askerleri dağılmışlardır. Ancak süvariler tarafından kaçmaları engellenerek birkaç bin kişi esir alınırken birçok mühimmat ele geçirilmiştir.²⁴⁴ 11 Ekim'de Alman planlarını engellemeye bir adım daha yaklaşıldığına dair yapılan mücadelelerden bahsedilmiştir. Orta Avrupa'nın Doğu ile bağlantısı olan Hamburg-Bağdat-İran Körfezi hattı İngilizlerin Kut'ül Amare yenilgisine karşı, Bağdat'ın alınması ve Ramadi'de yapılan mücadele ile İngilizler için çok büyük bir öneme sahip olduğu belirtilmiştir.²⁴⁵

17 Ekim'deki haberde son dönemde Mezopotamya'da yapılan operasyonlarla ilgili detaylar anlatılırken aynı zamanda bölgeye Rusların gelmesi konusunda

²⁴² A Capital, 25.07.1917.

²⁴³ A Capital, 01.10.1917.

²⁴⁴ A Capital, 07.10.1917.

²⁴⁵ A Capital, 11.10.1917.

duyulan endişe dile getirilmiştir. “Bağdat üç ayrı operasyon hattının merkezinde yer alır. Bunlar Fırat, Dicle ve Diyala’dır. Bu durum stratejik açıdan çok uygundur. İngilizler ilk olarak Ramadi ve Felluce’yi ikinci olarak Samarra’yi üçüncü olarak Bakube ile Delli Abbas’ı aldılar. Kızıl Rabat’ta yer alan Ruslarla nerdeyse bağlantı kurulmuştu.”²⁴⁶

5 Kasım’da Türklerin Tikrit’e çekildiği bilgisi paylaşılır.²⁴⁷ 8 Aralık’ta iki haber aynı başlık altında verilmiştir. Bu haber aynı zamanda 1917 yılında gazetede Mezopotamya ile ilgili yer alan son haberdir. 20 Ekim’den sonra İngilizlerin Cebel Hamrin hapishanesine yerleşmesinden sonra Türkler Delli Abbas’ın kuzeyindeki tepelerde pozisyon almıştır. 3’ü sabahı İngilizler bu pozisyona saldırırken Kızıl Rabat’a yaklaşmışlardı. Türkler ise İngiliz ilerleyişini yavaşlatmak için Diyala ve Narin’in birleştiği yerdeki araziye sular altında bırakmıştı. 4’ünde Türkleri bölgeden atarak Delli Abbas’ın girişinin kuzeye baktığı Sakaltutan Boğazı alınmıştır. Bu esnada sağ tarafta yer alan Ruslar İngilizlere yardım etmiştir. 150 esir ve 2 top Türklerden alındığı yazılmıştır.²⁴⁸

1918 yılının Mezopotamya cephesi ile ilgili ilk haberi 12 Ocak’ta yayınlanmıştır. Ocak ayında çıkan haberlerde çok fazla detaya yer verilmemiştir. İlk haberde bölgedeki aşırı yağışlar nedeniyle Dicle’nin taşmasına ve sele neden olduğunu yazarken aynı zamanda 1 Türk uçağının da düşürüldüğünden bahsedilmiştir.²⁴⁹ 18 Ocak’ta yağışların durarak bölgedeki durumun olağan seyrine geldiği bildirilmiştir.²⁵⁰ 25 Ocak’ta İngilizlerin Türklere ait Kifri havaalanını vurduğuna ve buna karşı Türklerinde Felluce siperlerine uçakla ateş açtığına fakat Türk uçağının düşürüldüğü yazılmıştır.²⁵¹

1 Şubat’ta resmi Mezopotamya kanallarından alınan haberde Türklerin Bağdat yakınlarında bir hastaneye uçak vasıtasıyla bomba atarak tahribat verdiğine, buna karşı ise Türk uçak ve birliklerine gereken cevabın verildiği yazılmıştır.²⁵² 22

²⁴⁶ A Capital, 17.10.1917.

²⁴⁷ A Capital, 05.11.1917.

²⁴⁸ A Capital, 08.12.1917.

²⁴⁹ A Capital, 12.01.1918.

²⁵⁰ A Capital, 18.01.1918.

²⁵¹ A Capital, 25.01.1918.

²⁵² A Capital, 01.02.1918.

Şubat'taki haberde bölgedeki durumun sabit olarak devam ettiği herhangi yeni bir gelişmenin ise olmadığı bildirilmiştir.²⁵³ 26 Şubat'ta Ramadi pozisyonunda olan İngilizlerin batıya doğru 14 mil ilerleyerek Han El Bağdadi'ye ulaştığını ve 30 tane esir alındığı yazılmıştır.²⁵⁴

27 Şubat'ta Manchester Guardian gazetesinden alınan haberde General Maude'nin ölmeden önce yaptıkları ve bu cephedeki gelişmelerin Filistin Cephesi'ne olan etkileri aktarılmıştır. *"29 Eylül'de Ramadi garnizonunun ele geçirilmesinden sonra ilk kez Mezopotamya'daki Fırat hattımızda 14 mil ilerleme kaydettik. General Maude ölümünden önce Mezopotamya'daki hattımızı Basra Körfezi'nden 400 mil uzaklıktaki karayolu ile demiryolu üzerine kurmuştu. Bu hat Ramadi'den Kızıl Rabat'a ve Diyala üzerinden ise Samarra ve Dicle'ye uzanmaktaydı. Dicle'deki merkezimizde yer alan iki kanadımız daha büyük bir alanı almak için ilerlemeye başladı. Bu harekâtımız General Allenby için de faydalı olmalı çünkü bu şekilde bir saldırıya uğrayacak Türk kuvvetleri Filistin'e gönderilemeyecektir. Doğrudan bir yardım ise verilemezdi çünkü bu ordular Arap ordusundan 400 mil uzaklıkta yer almaktaydı. Bununla beraber çöl tarafından da yardım gelemeyeceği aşikardır çünkü Araplarla çok iyi bir ilişkimiz vardı. Bu durum Fırat'ta ilerlememizi de çok kolay bir hale getiriyordu. Birinci önceliğimiz Türkleri ikiye bölmek ve istila etmektir."*²⁵⁵

11 Mart'ta İngilizlerin ayın 9'unda Hit'i işgal ettiğini ve buna karşı Türklerin Sahiliya'ya doğru gittiği bilgisi yer almıştır.²⁵⁶ 30 Mart'ta Hit'in kuzeyinde yaşanan mücadelelerin detaylarına yer verilmiştir. *"Fırat'ta faaliyet gösteren İngiliz birlikleri Hit'in kuzeybatısında bir manevrayı başarıyla gerçekleştirdi. Bu olay bölgedeki Türk kuvvetlerinin bölünmesine ve tahrip edilmesine yol açtı. Günün erken saatlerinde askerler Hit'in 22 mil kuzeybatısında Han El Bağdadi çevresindeki Türk pozisyonlarına saldırmak için ilerlediler ve süvariler Türklerin arkasındaki Halep yoluna yerleşmek için Türk kanadına büyük bir karşı saldırı harekâtı gerçekleştirdi. Akşam karanlığında Han El Bağdadi kuzeyindeki ana Türk pozisyonları fırtınaya maruz kalmıştır. İngiliz hattının kuzeybatıya doğru kırmaya çalışan Türk birliklerinin*

²⁵³ A Capital, 22.02.1918.

²⁵⁴ A Capital, 26.02.1918.

²⁵⁵ A Capital, 27.02.1918.

²⁵⁶ A Capital, 11.03.1918.

büyük bir kısmı süvariler tarafından önemli kayıplarla geri püskürtülmüştü. Bölük komutanı, iki alay komutanı, 200 Türk subayı da dâhil olmak üzere 8.000 esir İngilizler tarafından alındı. Bir Alman subayı ve çavuşlarda vardı. Ayrıca 10 tane top, çok sayıda makineli tüfek, 6.000 hayvan ve büyük miktarda istenmeyen malzeme alınmıştı. Bölgeden kaçanlar Haditan (Hadise) şehrine kadar gitmişlerdir. Burası Hit'in 45 mil kuzeybatısında yer alıyordu."²⁵⁷

2 Nisan'da Diyala'nın kuzeyinde İngilizler tarafından birkaç Alman'ın daha esir alındığı yazılmıştır.²⁵⁸ 10 Nisan'da Lloyd George'un Avam Kamarası'nda konuşmasına yer verilmiştir. Mezopotamya ve Filistin'de iki Türk ordusunun imha edildiğini ve Alman taburlarının Filistinli Türklerin kurtulmasına gönderildiğini açıklamıştır.²⁵⁹ 12 Nisan'da Fırat'ta Ane dışında Türk askerlerini takip edilerek birkaç esir alındığı bilgisi paylaşılmıştır.²⁶⁰

2 Mayıs'ta Türklerin geri püskürtüldüğünü bu esnada 2 topun alındığını ve esir sayısının ise 1.800'e ulaştığı bilgisi paylaşılmıştır.²⁶¹ 9 Mayıs'ta İngiliz birlikler Türklerin elindeki Kerkük pozisyonuna saldırmıştır. Türkler Zab'a çekilirken 600 adamını şehir hastanesinde bıraktığı bilgisi yer almıştır.²⁶²

14 Mayıs'ta İngilizlerin Kerkük'ü aldıktan sonra Türkleri takip ettiği bilgisi paylaşılmıştır. İngilizler ayın 11'inde Kerkük'ün ilerisine geçerek Türkleri bölgeden uzaklaştırırken Türkler ise Zab'ın ilerisine giderek Altun Köprü'ye yerleşmişti. İngiliz uçakları ertesi gün Altun Köprü, Erbil ile Dicle arasındaki kampları bombalamıştır.²⁶³ 22 Mayıs'ta Türklerin Zab'ı geçerek uzaklaştığını ve Kerkük'ün işgalinin devam ettiğine değinilirken, Dicle'deki birliklerin Fathah'ya ilerlediği belirtilmiştir.²⁶⁴ 2 Haziran'da İngilizlerin Türkleri iterek onları Küçük Zab'ı geçmeye zorladığı ve devamında ise bölgedeki kamplara bomba attığı belirtilmiştir.²⁶⁵

²⁵⁷ A Capital, 30.03.1918.

²⁵⁸ A Capital, 02.04.1918.

²⁵⁹ A Capital, 10.04.1918.

²⁶⁰ A Capital, 12.04.1918

²⁶¹ A Capital, 02.05.1918.

²⁶² A Capital, 09.05.1918.

²⁶³ A Capital, 14.05.1918.

²⁶⁴ A Capital, 22.05.1918.

²⁶⁵ A Capital, 02.06.1918.

26 Ekim'de operasyonlarla ilgili bilgiler verilmiştir. 18'inden bu yana İngiliz ve Türk birlikleri temasa geçmişlerdi. Türkler Dicle'nin iki yanındaki Fathah ve Endfoit'i işgal ederken burası Cebel Hamrin nehrinin yakınında yer almaktadır. 23'ünde Türk kuvvetleri kuzeydeki Zab nehrine çekilmişti. 18'inde Musul ve Kerkük'teki Türk süvarilerine saldırılırken 20 tane esir alınmıştır. Bu operasyonlar sırasında İngiliz havacıları tarafından Türk kampları bombalanmıştır.²⁶⁶

29 Ekim'de Türklerin geri çekilmesinin yanı sıra Kalat Şergat ve Kerkük'te yaşanan gelişmelerle ilgili detaylara yer verilmiştir. Mezopotamya'daki Türkler büyük kayıplar vererek ve İngilizlerin baskısına dayanamayarak çekilmeye devam etmişlerdi. Türkler 26 Ekim'de Küçük Zab'ın batısındaki Cebel Hamrin üzerinde güçlü bir pozisyona yerleşmişlerdi. Fakat bir gün önce yola çıkan zırhlı araçlar çöldeki kısa bir yolu izleyerek Türklerin Kalat Şergat'taki iletişim hattına ulaşarak buraya saldırmıştır. Aynı zamanda Dicle'nin sol yakasına tırmanan süvari doğu iletişim siperlerine ulaşmıştı. Birliklerin ön baskısı ve iletişim siperlerine saldırılar birleştiğinde Türkler, 26 Ekim gecesi 12 mil boyunca kuzeye doğru çekilmişlerdi. 25'i gecesi hafif bir savunmadan sonra Kerkük, İngilizler tarafından ele geçirilmişti. Kerkük'ün kuzeyindeki pozisyonları terk eden Türklerin bazıları Altun Köprü'ye çekilmişlerdi. Zırhlı araçlarla beraber 27'sinde şehre girilirken, Küçük Zab'ın geçişini savunan Türk birlikleri ile temas devam ettiği bilgisi paylaşılmıştır.²⁶⁷

1 Kasım'da Dicle'de 24'ünde başlayan ve 30'unda biten savaşlarda İngilizlere karşı savaşan tüm Türk birliklerinin esir alındığı söylenmiştir. Toplam esir sayısının ise yaklaşık 7.000 olduğu ifade edilmiştir.²⁶⁸

²⁶⁶ A Capital, 26.10.1918.

²⁶⁷ A Capital, 29.10.1918.

²⁶⁸ A Capital, 01.11.1918.

SONUÇ

Portekiz’de Habsburg Hanedanlığı’nın sona ermesiyle beraber Bragança Hanedanlığı dönemi başlamıştır. Bu değişim insanlar arasında kafa karışıklığını da beraberinde getirmiştir. IV. João bu tehlikeyi erken fark ederek kendi lehinde propaganda yapmak için 1 Aralık 1640’ta “A Gazeta da Restauração” ismiyle ilk gazeteyi yayınlamıştır. İlk çıkan gazete bir propaganda aracı olarak kullanılmaya başlansa da halk arasında yayılan gazete kültürü devam eden senelerde birçok gazetenin de ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Portekiz’de 1900’lü yılların başından ortasına kadar geçen süre zarfında yayınlanan gazetelerin neredeyse hepsi bir ideolojik akımı desteklemek ve kendi ideolojisini halka benimsetme amacı taşımıştır. 1910 yılında Manuel Guimarães tarafından yayınlanan A Capital gazetesi de dönemindeki diğer gazeteler gibi bir ideolojik akımı desteklediği görülmüştür. Gazetede yayınlanan ilk haberde kendilerini cumhuriyetçi olarak tanıtırken, Portekiz halkının nasıl bir yol izlemesi gerektiği konusunda ise fikir beyan etmiştir. A Capital gazetesinin kendisini cumhuriyetçi olarak tanıtmayı aynı zamanda halkın gazeteyi daha hızlı bir şekilde benimsemesini beraberinde getirmiştir. Nitekim A Capital gazetesinin ilk baskından 3 ay sonra Portekiz’de cumhuriyet ilan edilmiştir.

A Capital gazetesi, Osmanlı Devleti’nin savaşa girmesiyle beraber açılan yeni cepheleri yakından takip edebilmek için Fransa ve İngiltere’de yer alan muhabirlerinden aldığı bilgileri okuyucuyla paylaşmaya başlamıştır. Bu muhabirler İtilaf Devletleri ve Osmanlı Devleti arasında açılan cephelerdeki askeri komutanların ve o cephede yer alan İngiliz muhabirlerin gönderdiği resmi yazıları gazetelerine servis ederek eksiksiz bir şekilde yayınlanması için çaba sarf etmişlerdir. Bu raporların birçoğunda Osmanlı ile İtilaflar arasında yaşanan mücadeleler gün ve yer olarak detaylı bir şekilde aktarılmıştır. Yine bu raporlarda öne çıkan diğer kısımlar ise savaşta ölü ve yaralı sayısı, işgal edilen yerlerdeki halkın tepkisi ve ele geçirilen askeri malzemenin detaylarından oluşmaktadır.

Çanakkale Savaşları’ndan gazetede “Dardanellos” olarak bahsedilirken ilk haber 4 Kasım 1914’te okuyucuyla buluşmuştur. Deniz savaşlarında İtilaf

Devletleri'nin donanmasının gücü ve gemilerin özellikleri üzerine birçok haber yapılırken kara savaşlarında ise Kirte, Zığındere, Conkbayırı, Sarı Bayır, Seddülbahır ve Anafartalar'da yapılan mücadelenin detayları yine bölgede yer alan İtilaf Devleti komutanları tarafından gönderilen raporlar kullanılarak açıklanma yoluna gidilmiştir.

Cephenin gidişatını değerlendirmek için gazete muhabiri ile bir subay arasında 10 Mart 1915'te bir röportaj gerçekleştirilmiştir. Subaya Türklerin ve İtilafların bu cephedeki askeri gücü sorularak savaşın sonuçlarının neler olabileceği konusunda bilgi alışverişinde bulunulmuştur. Tüm dünyanın beklediği gibi subayın da Çanakkale'yi geçmenin ne kadar kolay olacağı konusunda hem fikir olduğu gözlerden kaçmamıştır. Bu fikrini söylerken cephede yer alan iki tarafın askeri gücüne dikkat çekmiştir. Bu cephenin kazanılmasının aynı zamanda Rusya'nın deniz gücü ve tahıl gücünü serbest bırakabileceğine değinmiştir. Balkan Devletleri'nin ise bu cephenin kazanılmasıyla beraber İtilaflara karşı farklı bir ülkeyle müttefik olma yoluna gidemeyeceğini söylemekteydi. Osmanlı Devleti'nin cepheyi kazanmasının ise imkânsız olduğu söylenmiştir.

Yapılan röportajın yayınlanmasından sadece 8 gün sonra gelen İtilaf Devletleri'nin Çanakkale'deki mağlubiyeti ise 22 Mart 1915'te gazetenin ilk sayfasında kendine yer bulmuştu. Gazete, İtilaf Devletleri'nin donanmasında bulunan gemilerin gücünü çeşitli günlerde yayınlanan haberlerde ön plana çıkarmaktaydı. Osmanlı Devleti'nin savunmasının ise bu güce karşı çok yetersiz olduğu hem daha önceden yapılan röportajda hem de bu haberde tekrar edilmiştir. İtilaf Devletleri'nin savaşın ilk aşamasını kaybettiği fakat tekrar saldıracağına ve savaşı kazanacağına dair gazete inancını korumuştur. Gazete deniz savaşlarında olduğu gibi kara savaşının sonuçlarını tahmin etmekte yanılacaktır.

9 Nisan'daki haberde gazete tarafından yapılan birtakım röportajlar yayınlanırken yine isim vermekten kaçınılmıştır. Gazetenin muhabiri bir organizasyona katılarak Çanakkale'de Portekiz askerinin olup olmayacağı konusunda organizasyona katılan bir siyasi yetkili ile bir askere sorular sormuştur. Portekiz Devleti'nde İngiltere'nin yanında savaşa girme fikri sürekli olarak gündeme gelmekteydi. Fakat bunun zamanı ve yeri ise bilinmiyordu. Gazete, Çanakkale Savaşı vasıtasıyla mı savaşa girileceğine cevap arasa da kesin bir yanıt bulamamıştır.

Gazetenin bizlere gösterdiği ise Portekiz'in hem siyasi hem de askeri anlamda İngiltere'nin arkasında olduğu ve her türlü durum karşısında desteklerini çekinmeden vereceği olmuştur.

2 Haziran'daki haberde Çanakkale'de esir alınan Türklerin Mısır'a getirildiği söylenmiştir. Burada yer alan Türk esirlerle yapılan konuşmadan Osmanlı'nın cephedeki durumu hakkında bilgiler alınmıştır. Savaşa doğrudan dâhil olan kişilerle yapılan bu röportaj veya konuşmalar tarihsel açıdan önemli bir yere sahiptir. Esirlerin birleştiği ortak nokta ise Osmanlı'nın cephede çok fazla asker kaybettiğidir. Aynı zamanda esirler Türk alaylarının bazılarının tamamen yok olduğu fikrinde birleşmektedir. Bu alayların isimleri ise yine haberin içinde yer almaktadır.

Sir Asquith'in 3 Kasım 1915 yılında Avam Kamarası'nda yaptığı bir konuşma bundan 3 gün sonra gazete tarafından yayınlanmıştır. Bu konuşmasında birçok konuya açıklık getirirken Çanakkale Cephesi'ni atlamamış ve gidişatı hakkında bilgi vermiştir. Çanakkale operasyonlarının olumsuz bir şekilde devam ettiği üzerinde dururken cephenin açılma nedenlerini de sıralamıştır. Gelebilecek tepkileri gördüğü için 200.000 Türk'ün bu cephede yer aldığı üzerinde durmuş ve bu durumun Osmanlı'nın diğer cephelerindeki askeri gücünü zayıflattığını belirtmiştir. Asquith'in bu konuşmasından bir savunma mekanizması yaratarak gelebilecek tepkileri azaltmak için çaba sarf ettiği açıktır.

Çanakkale Cephesi'ndeki başarısızlığın nedenlerini arayan İngilizler bir kurul oluşturarak bu durumun nedenlerinin incelenmesini istemiştir. Toplam 60 sayfalık bir rapor karşımıza çıksa da gazete bunun hepsini yayınlamayacağı için kendince önemli gördüğü yerleri 12 Mart 1917'de ilk sayfadan paylaşmıştır. Cephenin açılmasını isteyen ve planı sunan kişi olarak Winston Churchill gösterilirken planın gerektiği kadar incelenmediği ve Lord Kitchener'in ise 29. Bölüğü buraya göndermeyerek başarısızlıkta pay sahibi olduğu üzerinde durulmuştur. Kurul siyasi açıdan bu cephenin açılmasının olumlu sonuçları olsa da can ve mal kaybından daha ağır basıp basmayacağı konusunda ise bir soru işareti bırakmıştır. Ayrıca bir hedef seçerek suçu o kişinin üzerine atmak yerine savaşın planını görüp de gerektiği kadar incelemeyen cepheyi açan herkesin eşit şekilde suçlanması gerektiği üzerinde birleşmiştir. Suçu doğrudan bir kişinin üstüne yıkmak o kişinin geleceği konusunda

da kötü bir itibar bırakacağı açıktır. Bu yüzden hatayı dağıtmak ve olumlu sonuçlarının da olduğunu göstermek gelebilecek tepkileri en aza indirmeye yönelik bir hareket olmuştur. Asquith'ın 3 Kasım 1915'te yaptığı bilgilendirmenin burada işe yaradığı bir gerçektir.

Gazete Sina-Filistin Cephesi hakkında çok geniş bir haber ağı kullanarak özellikle cepheden gelen ana kaynaklar üzerinde durmaya özen göstermiştir. Bu haberlerin yanı sıra Times, Daily Mail, Daily Telgraf, Frankfurt, Evening News, A Pall Mall, O Globe, Westminster, Daily Chronicle gazetelerinde yayınlanan cephe hakkındaki haberler ve görüşler dikkate alınarak A Capital'de yayınlanmıştır. Bu gazetelerin yanı sıra Mısır'da bulunan Reuter Ajansı'na ait muhabirin İngiltere'ye gönderdiği haberler yakından takip edilmiştir.

12 Aralık 1914 tarihindeki haberde Paris Üniversitesi çatısı altında öğretmenlik yapan Fernando Faure' nin eğitim için gittiği Mısır'da gördüklerinin birebir aktarılması yer alır. Faure bir eğitimci olsa da Mısır'da gördüğü İngiliz savunması kendisinin dikkatini oldukça çekmiştir. Faure bu durumdan o kadar etkilenmiş olacak ki yapılacak savaşın kesinlikle İngilizlerin zaferi ile sonuçlanacağını söylemiştir. Faure' nin asıl endişesi savaştan ziyade burada yer alan eğitim kurumlarının devam etmesiydi. Osmanlı Devleti'ni Mısır'da yer alan Fransız okulları için bir tehdit olarak gördüğü açıkça bellidir. Mısır coğrafyasının İngiltere egemenliğinde kalmasının eğitim içinde ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır.

25 Ocak 1915'te Filistin'den Mısır'a giden insanların geldikleri coğrafyada yaşanan gelişmeleri ve Türklerin askeri gücü hakkında gördüklerini anlatması vardır. Mısır'a gelen insanların gözüne en çok çarpan olay Türk askeri içindeki Alman subaylarının fazlalığı olmuştur. Aynı zamanda bölgedeki Türk ordusunun içerisinde yer alan Türk, Alman ve Arapların ise iyi anlaşamadığı gözlemlerinden kaçmamıştır.

6 Şubat 1915'te Kopenhag'dan İngiltere'de yer alan Daily Mail Gazetesi'ne gelen bir telgraf paylaşılmıştır. Bu haberde Alman Genelkurmaylığına gelen bir rapor aktarılmaktadır. Bu raporun gönderildiği yer Sina Cephesi olması ve Alman askerlerinin cephenin gidişatı konusunda düşüncelerini ve endişelerini yansıtmaları nedeniyle önemli bir belge niteliği taşımaktadır. Alman askerleri cephenin

kazanılamayacağına ikna olmuşlar ve daha da ileri giderek Türk askerinin buradan çekilerek Irak ve Kafkasya Cephesine gitmesi yönünde görüş belirtmişlerdir. Cephenin açılma fikri Almanya'dan gelse de ilk yapılan saldırılarda Osmanlı Devleti'nin bu cephe için yeterli güçte olmadığı ortaya çıkmıştır. İlk yapılan saldırıdan sonra artık bu cepheden çıkmak pek mümkün gözükmemektedir. Çünkü İngilizlerde Osmanlı Devleti'nin cephedeki yetersizliğini gördüğü için karşı saldırıya geçeceklerdir.

25 Ekim 1915'te yer alan haberde Süveyş Kanalı'nın Almanların eline geçmesi durumunda yaşanabilecek ekonomik zararlar Paris'ten alınan bilgiler ışığında açıklanmaya çalışılmıştır. Portekiz basınında ve Paris'ten alınan bilgilerde İngiltere'nin Kanal'ı koruması gerektiği ön plana çıkmıştır. Bunun sadece askeri değil ekonomik olarak da sonuçlarının çok büyük olabileceği kabul edilmiştir. Çünkü İngiltere'nin Mısır'ı kaybetmesi demek aynı zamanda sömürgelerine ulaşmak için kullandığı güzergâhı da kaybetmesi anlamına gelmekteydi. Böyle bir durumun yaşanması sadece İngiltere'yi etkilemeyecek aynı zamanda İngiltere'nin müttefiki olan tüm devletleri etkileyeceğinden Portekiz basını bunun sonuçlarının kendi ülkelerine yansıtacağını bilmekteydi. Portekiz bu tarihte resmi olarak I. Dünya Savaşı'na girmemiştir. Fakat tarihi süreçte İngiltere yanlısı bir politika izlemesi onların tarafsızlığının sadece sözde olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Nitekim devam eden senelerde İtilaf Bloğu'nda savaşa dâhil olmuşlardı.

11 Aralık 1915'te İngiliz Katolik bir misyonerin savaş başladığı esnada bölgede gördüklerine değinilmiştir. Misyoner özellikle Türklerin ilk saldırıdan sonra tekrardan yeni bir saldırı için hazırlık yaptığını söylemesinin yanı sıra Türk askerinin sayısını ise 700.000 olarak tahmin etmiştir. Türk ordusunun başında Cemal Paşa ile Von Trummer'in olduğu haberin içerisinde yazmaktadır. Misyoner bu anlamda Türk askerinin başında bulunan kişilerden Alman komutanın ismini yanlış duyduğu ya da yanlış bir kişinin ismini verdiği açıktır. Çünkü Türk ordusunun başında Von Kressenstein bulunmaktaydı.

Gazete Kudüs'ün alınmasının özellikle üzerinde durarak Avam Kamarası'nda Bonar Law'ın yaptığı konuşmayı, Lloyd George'un General Allenby'e gönderdiği tebrik mesajını ve General Allenby'nin Kudüs'ün alınmasından sonra Lloyd

George'a gönderdiği telgrafi okuyucuyla buluşturmuştur. Kudüs tüm semavi dinler için kutsal bir yerdir ve tarihin çeşitli zamanlarında Hristiyanlar ile Müslümanlar arasında el değiştirmiştir. Allenby, Kudüs'ü almanın ne denli önemli bir olay olduğunun farkındadır ve şehre girişinden burada aldığı kararlara kadar her şeyi planlı bir şekilde yapmıştır. Amacının Kudüs'te yaşayan Müslümanların tepkisini çekmemek ve onlara güven aşlamak olduğu açıkça görülmüştür.

14 Aralık 1917'de gazete Kudüs'ün İngilizlerin eline geçmesi ve savaşın bundan sonraki seyri hakkında askeri bir eleştirmenin değerlendirmelerine başvurmuştur. Kudüs'ün alınmasına kadar geçen süreçte General Allenby'nin Filistin coğrafyasında yaptığı taktiğin detaylarına değinilmiştir. Eleştirmen Allenby'nin yaptığı savaş stratejisini dâhiyane bulurken diğer taraftan General Townshend'e karşı ise küçük düşürücü ifadeler sarf etmiştir. Sina-Filistin Cephesi'nde ne kadar başarı gelsede Irak Cephesi'nde yaşanan mağlubiyetin burada bile gündeme geldiği görülmektedir. Aynı zamanda Allenby'nin İngiliz kralı I. Richard'a benzetilmesi eleştirmenin Allenby'e karşı hayranlığını bir kez daha gözler önüne sermiştir. Allenby'nin, Richard gibi Haçlı Seferi yaptığını sözlerinin arasına sıkıştırmaktaydı. Yüzyıllar sonra Kudüs'ün tekrardan Hristiyanların eline geçmesinin bir heyecan yarattığı ve Kudüs'ü almanın bir güç göstergesi olduğu her dönem kendisini gösteren bir unsurdur.

18 Ocak 1918'te A Capital gazetesi ile Joseph Benoliel arasında gerçekleşen bir röportaj vardır. Bu röportajda Kudüs'ün ilerideki durumu hakkında bilgi alınmaya çalışılmıştır. Joseph Benoliel'in konuşmasından Yahudi olduğu anlaşılmaktadır. Tüm Yahudiler gibi Joseph Benoliel'de Kudüs'ün alınmasından gayet memnun ve Yahudilerin Kudüs'e dönmesinin önünde hiçbir engel olmadığını burayı en iyi yönetecek kişilerin Yahudiler olduğunun altını çizdiği görülmüştür. Fakat yönetim anlayışı olarak ise kesin bir kanıya varamamıştır.

A Capital gazetesi tarafından Irak Cephesi için Mezopotamya ismi kullanılmış ve bu şekilde haberlere yer verilmiştir.

11 Aralık 1915'te Gazete tarafından Türk ordusu ile İngiliz ordusu arasında yaşanan Tizpon Muharebesine değinilirken aynı zamanda Türklerin zaferinin nasıl

geldiğiyle ilgili cevaplar aranmıştır. Gazete, Nureddin Paşa'nın yardımına Pestef Paşa'nın geldiğini ve bu şekilde Türklerin zafer kazandığına değinmiştir. Fakat bu cephede savaşıyan Türk komutanları içerisinde Pestef Paşa diye bir kişinin olmadığı bilinmektedir. İsim konusunda tekrardan gazete tarafından bir hata yapılmıştır.

Türk ordusu ile İngiliz ordusunu birçok kez karşı karşıya getiren Kut'ül Amare savaşları devam ederken, A Capital gazetesinde yazarlık yapan Ivo Ferreira ve João Ferreira bölgedeki durumu değerlendirmek ve İngilizlerin stratejisini sorgulamak için toplam 3 tane haber yapmıştır. Bu haberlerden ikisinin altında Ivo Ferreira ismi yer alırken bir tanesinde ise João Ferreira'nın ismi yer almaktadır. Ivo Ferreira ilk haberinde İngilizlerin cepheyi açma amaçlarını, Asquith'tin Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmasından alıntı yaparak bir giriş yapmıştır. Ivo Ferreira sadece Irak Cephesi'nde değil aynı şekilde Çanakkale Cephesi'nde de İngilizlerin işi oldubittiye getirmek istediğini fakat başarısız olduğunun altını çizmiştir. Diğer iki haberde ise Asquith'in cephenin açılması için söylediği dört neden ele alınarak teker teker açıklanmıştır. Hem Ivo Ferreira hem de João Ferreira tarafından ortak görüş olarak İngilizlerin burada bir cephe açmasının gereği olmadığı çünkü açıklanan nedenlerin cepheyi açmakla bağdaşmadığı belirtilmiştir.

Gazetenin en büyük eksikliği olarak yapılan yazım yanlışlarının altını çizmekte fayda var. Savaşların geçtiği bölgelerin ve şehirlerin isimleri farklı haber başlıklarında sürekli olarak değiştirilerek yazılması konunun takibi açısından zorlu bir süreç olarak karşımıza çıkmıştır. Sadece konum isimleri değil aynı zamanda Türk ordusu içerisinde yer alan komutanların isimlerinin de yanlış yazıldığı görülmüştür. Gazete yazarlarının cepheler hakkında yaptığı değerlendirmelerde objektif oluşu bizler için önemlidir. Aynı zamanda gazetenin cephelerin gidişatı ile ilgili yaptığı röportajlar bizlere Osmanlı Devleti cephelerine verdikleri özeni göstermektedir.

KAYNAKÇA

Sürelî Yayınlar

A Capital Gazetesi: 1914-1918.

Kitap

ARMAOĞLU, F., (11), **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)**, Alkım Yayınevi, İstanbul, 1999.

ERİCKSON, E. J., **Size Ölmeyi Emrediyorum! Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu**, (Tanju Akad çev.) Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003.

HART, B. L., **Birinci Dünya Savaşı Tarihi**, (Kerim Bağrıaçık çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014.

KARAL, E. Z., (2), **Osmanlı Tarihi 9. Cilt**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999.

SABİS, A. İ., **Harp Hatıralarım Birinci Cihan Harbi 2. Cilt**, Nehir Yayınları, İstanbul, 1990.

SANDER, O., (12), **Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e**, İmge Kitabevi, Ankara, 2003.

UÇAROL, R., (4), **Siyasi Tarih (1789-1994)**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995.

UYAR, M., ERİCKSON, E. J., **Osmanlı Askeri Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014.

ÜZEN, İ., **Birinci Dünya Savaşı'nda Kanal Seferleri (1915-1916)**, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2007.

Makale

AKÇA, B., **Mustafa Kemal'in Askerlik Hayatında Çanakkale Savaşları'nın Yeri**, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Atatürk'ün Doğumunun 125. Yılı ve Cumhuriyetimizin 83. Yılı Özel Sayısı, 2006, ss. 107-114.

ARSLAN, E., (20-21 Kasım 2014), **Bir ABD İstihbarat Ajanının Gözünden Suriye'deki 4'ncü Ordu ve Gazze Muharebeleri**, 1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak, 1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak, Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2014, ss. 435-463.

CANKUT, A., ŞİMŞEK, E., (28-29 Nisan 2015) **“Çanakkale Savaşları'nın Deniz Cephesi”**, 100'üncü Yılında Çanakkale Zaferi Sempozyumu, 100'üncü Yılında Çanakkale Zaferi, Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2015, ss. 129-151.

GÖK, B., **Çanakkale Deniz ve Kara Savaşları: Sebepleri, Gelişimi ve Sonuçları (Çanakkale Zaferinin 99. Yıldönümü Anısına)**, Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, 2014, ss. 117-145.

KEMAL, C., **Birinci Dünya Savaşı'nda Gazze'yi Nasıl Kaybettik?**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 55, 2014, ss. 125-176.

KEMAL, C., **Osmanlı'nın Filistin Cephesi'ndeki Son Muharebesi**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 45, 2010, ss. 37-69.

KURŞUN, Z., **Çanakkale Muharebeleri**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt: VIII, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1993, ss. 205-208.

ÖZGAN, M., **Taarruz, Savunma ve Ricat: I. Dünya Savaşı'nda Sina-Filistin Cephesi (1914-1918)**, İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 2, 2016, ss. 141-169.

SAKİN, S., **Birinci Dünya Savaşı'nda Irak Cephesinde Osmanlı Devleti ile İngiltere Arasındaki Çarpışmalar (1915)**, Gazi Akademik Bakış Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 7, 2010, ss. 133-152.

TÜRKMEN, Z., (20-21 Kasım 2014), **Birinci Dünya Harbi'nde Irak Cephesinde Türk-İngiliz Mücadelesi**, 1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak, 1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak, Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2014, ss. 381-435.

TÜRKMEN, Z., **Mustafa Kemal Paşa ve Yıldırım Ordular Grup Komutanlığı**, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 47, 2000, ss. 359-419.

ÜNALP, F. R., **Çanakkale Muharebeleri ve Mustafa Kemal**, Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, Cilt: 13, Sayı: 18, 2015, ss. 37-64.

ÜZEN, İ., **İngilizlerin Kudüs'ü Ele Geçirmesi ve General Edmund H.H. Allenby'nin Kudüs'e Törenle Girişi (9-11 Aralık 1917)**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 2, 2009, ss. 329-344.

YETİŞGİN, M., **Çanakkale Savaşları: Nedenleri, Sorumlusu ve Önemine Dair Yaklaşımlar**, Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, Cilt: 13, Sayı: 18, 2015, ss. 1-36.

İnternet Yayınları

AMARAL, M., **A Capital**, <http://www.arqnet.pt/amoremportugal/acapital.html>, 27.04.2020.

SOARES, M. G., **Foi o Primeiro Jornal Portugues. E Ajudou D. João IV. a Consolidar o Poder Em 1640**, <https://expresso.pt/dossies/diario/2016-11-30-Foi-o-primeiro-jornal-portugues.-E-ajudou-D.-Joao-IV-a-consolidar-o-poder-em-1640>, 26.04.2020.

VAZ, N. M., **Portugal, os Portugueses, as Opiniões Publicas e a Guerra de 1914-1918**, <https://www.revistamilitar.pt/artigo/1156>, 26.04.2020.

ÖZGEÇMİŞ

15 Ocak 1991 tarihinde İstanbul'da doğdum. İlkokul, ortaokul ve liseyi Kağıthane' de okudum. 2010 tarihinde Beykent Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nde, Tarih bölümünde lisans eğitimime başladım. 2014 yılında mezun oldum. 2015 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde Pedagojik Formasyon eğitimimi tamamladım. Özel sektörde öğretmenlik yapmaktayım.

Yusuf TOMURCUKGÜL